

тема

Рішення РАУ
від 25 вересня
2015 року

с. 3

Результати
засідання ВКДКА
від 8 жовтня
2015 року

с. 8

Комітет
захисту прав
адвокатів інформує

с. 10

Проблеми вдосконалення
системи БПД через призму
досвіду системи БПД
провінції Квебек у Канаді

с. 21

ЗМІСТ

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Ізовітова Л. П.

Голова Національної асоціації адвокатів України, Ради адвокатів України

Гвозд'їй В. А.

Заступник Голови Національної асоціації адвокатів України, Ради адвокатів України

Кухар О. І.

Заступник Голови Національної асоціації адвокатів України, Ради адвокатів України

Дроздов О. М.

Голова Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури України

Беляєв О. А.

Заступник Голови Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури

Грабовський Ю. Л.

Заступник Голови Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури

Дмитрієва О. Л.

Голова Вищої ревізійної комісії адвокатури

Офіційний бюлетень Національної асоціації адвокатів України

Реєстраційне свідоцтво
серія КВ № 20370-10170 Р
від 19.11.13 р.

Засновник

Національна асоціація
адвокатів України

Юридична та фактична адреса засновника:

04071, м. Київ, вул. Ярославська, 6,
поверх 5

Секретаріат НААУ

(044) 392-73-71
факс: (044) 392-73-70
E-mail: info@unba.org.ua
www.unba.org.ua

РІШЕННЯ ОРГАНІВ АДВОКАТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Рішення РАУ від 25 вересня 2015 року № 112 «Про сплату щорічного внеску на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування адвокатами окремих категорій» 3

Рішення РАУ від 25 вересня 2015 року № 106 «Про затвердження роз'яснення з питань стажу роботи в галузі права для набуття особою права на заняття адвокатською діяльністю» 4

АДВОКАТСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ

Старт нової стратегії розвитку НААУ 7

Результати засідання ВКДКА від 8 жовтня 2015 року 8

Т. Ламах

Комітет захисту прав адвокатів інформує 10

О. Дроздов, О. Дроздова

Окремі питання правил адвокатської етики України та США (порівняльно-правовий аналіз) 11

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

А. Костін

День юриста у Відні: чи дійсно адвокатура поза політикою? ... 16

БЕЗОПЛАТНА ПРАВОВА ДОПОМОГА

А. Сітніков

Проблеми вдосконалення системи безоплатної правової допомоги через призму досвіду системи безоплатної правової допомоги провінції Квебек у Канаді ... 21

О. Беляєв

Кому і навіщо потрібна реформа адвокатури? 24

ЦІКАВА ТЕМА

М. Ковтун

Новий порядок витребування документів соціально-правового характеру для громадян України, іноземців та осіб без громадянства 25

КРИМІНАЛЬНІ СПРАВИ

А. Питомець

Відвід судді як інструмент забезпечення
неупередженого розгляду, вирішення і досягнення
об'єктивної істини у справі.....29

АДМІНІСТРАТИВНІ СПРАВИ

А. Сербіна

Порядок оформлення матеріалів про адміністративні
правопорушення за ст. 188 КПАП.....34

ПРАКТИКА ЄСПЛ

О. Дроздов, О. Дроздова

Окремі питання захисту прав дитини
(за практикою Європейського суду з прав людини)38

І. Караман

Програма Ради Європи HELP42

СУДОВІ ЕКСПЕРТИЗИ

А. Сербіна

Порядок проведення експертизи
«приватними» експертами44

СУДОВА ПРАКТИКА

Огляд судової практики Верховного Суду України49

МАЙСТЕР-КЛАС

О. Зімовін

Як захиститися від маніпуляції.....57

ЗРАЗКИ ДОКУМЕНТІВ

Клопотання про визнання речових доказів
недопустимими.....61

Клопотання про дослідження речових доказів в суді.....62

Клопотання про визнання висновку експерта
недопустимим доказом63

Клопотання про зміну запобіжного заходу.....64

Головний редактор

Ізовітова Л. П.

Шеф-редактор

Козіна В. В.

Редактор-аналітик

Ковтун М. С.

Загальний дизайн

Корчемака К. М.

Відповідальний випускаючий

Кавторєва Я. В.

Реєстраційне свідоцтво:

серія KB № 20370-10170P

Видавець

ТОВ «Видавничий будинок
«Фактор»

Редакція:

вул. Сумська, 106а,
м. Харків, 61002, Україна
тел.: (057) 76-500-76
e-mail: v.kozina@id.factor.ua
www.i.factor.ua

Віддруковано

згідно з наданим
оригінал-макетом
у друкарні «Фактор-Друк»,
вул. Саратовська, 51,
м. Харків, 61030, Україна
тел.: (057) 717-53-55

Номер замовлення

8636

Загальний тираж видання

4300 екз.

Передплатний індекс: 86385

Періодичність виходу

раз на місяць

Дата виходу

16.11.2015 р.

© ТОВ «Видавничий будинок «Фактор»,
2015.

Усі права на публікації захищені.
Відтворення та поширення
(розповсюдження) у будь-який спосіб
творів (окремих частин творів),
розміщених у бюлетені «Вісник
Національної асоціації адвокатів
України», допускається лише
за дозволом Національної асоціації
адвокатів України. При відтворенні
матеріалів, що містяться у бюлетені
«Вісник Національної асоціації адвокатів
України», посилання на видання
і вказівка імені (псевдоніма) автора
твору обов'язкові.

**НАЦІОНАЛЬНА АСОЦІАЦІЯ АДВОКАТІВ УКРАЇНИ
РАДА АДВОКАТІВ УКРАЇНИ**

**РІШЕННЯ № 112
Про сплату щорічного внеску на забезпечення реалізації
адвокатського самоврядування адвокатами окремих категорій**

«25» вересня 2015 року

м. Вінниця

Рада адвокатів України, заслухавши пропозицію заступника Голови Ради адвокатів України Гвоздія В. А. про необхідність продовження на 2015 рік дії рішень Ради адвокатів України № 84 від 4 — 5 липня 2014 року та № 140 від 24 жовтня 2014 року, а також надання права радам адвокатів регіонів за заявами адвокатів — інвалідів I та II груп та афганців звільняти їх від сплати щорічного внеску на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування (за наявності підтверджуючих документів), керуючись статтею 55 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», Розділом II Положення про Раду адвокатів України, **вирішила:**

1. Продовжити на 2015 рік:

1.1. надане право радам адвокатів регіонів за заявами адвокатів (мобілізованих для проходження військової служби, та які у зв'язку із проведенням АТО були вимушені покинути місце свого постійного проживання) звільняти їх від сплати щорічного внеску на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування;

1.2. дію рішення Ради адвокатів України від 24 жовтня 2014 року № 140 та відтермінувати строк сплати адвокатами Донецької та Луганської областей щорічного внеску на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування за 2015 рік.

2. Надати право радам адвокатів регіонів за заявами адвокатів — інвалідів I та II груп та афганців звільняти їх від сплати щорічного внеску на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування (за наявності підтверджуючих документів).

3. Секретарю Ради адвокатів України про прийняте рішення повідомити ради адвокатів та кваліфікаційно-дисциплінарні комісії адвокатури регіонів, а також розмістити його на офіційному веб-сайті Національної асоціації адвокатів України.

**Голова Ради адвокатів України
Секретар Ради адвокатів України**

**Л. П. Ізовітова
П. М. Гречківський**

**НАЦІОНАЛЬНА АСОЦІАЦІЯ АДВОКАТІВ УКРАЇНИ
РАДА АДВОКАТІВ УКРАЇНИ**

РІШЕННЯ № 106

**Про затвердження роз'яснення з питань стажу роботи в галузі права
для набуття особою права на заняття адвокатською діяльністю**

«25» вересня 2015 року

м. Вінниця

Рада адвокатів України, керуючись статтею 55 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», Положенням про Раду адвокатів України, **вирішила:**

1. Затвердити роз'яснення з питань стажу роботи в галузі права для набуття особою права на заняття адвокатською діяльністю, що додається.

2. Секретарю Ради адвокатів України про прийняте рішення повідомити ради адвокатів та кваліфікаційно-дисциплінарні комісії адвокатури регіонів, а також оприлюднити його на офіційному веб-сайті Національної асоціації адвокатів України.

**Голова Ради адвокатів України
Секретар Ради адвокатів України**

**Л. П. Ізовітова
П. М. Гречківський**

*Додаток № 1
до рішення Ради адвокатів України
від «25» вересня 2015 року № 106*

**Роз'яснення з питань стажу роботи в галузі права для набуття
особою права на заняття адвокатською діяльністю**

До Ради адвокатів України надійшло звернення громадянина Люлика Романа Івановича про надання роз'яснення з наступних питань:

1) чи прирівнюється освітньо-кваліфікаційний рівень «Бакалавр» за спеціальністю «правознавство» до освітнього рівня повна вища юридична освіта;

2) чи може особа з освітньо-кваліфікаційним рівнем «Бакалавр» за спеціальністю «правознавство» бути адвокатом;

3) з якого часу враховується стаж роботи особи за спеціальністю в розрізі вищезазначеного.

Рада адвокатів України, розглянувши означене звернення, врахувавши пропозиції, зауваження та доповнення членів Ради адвокатів України, надає наступні роз'яснення.

Відповідно до ч. 1 ст. 6 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»¹ адвокатом може бути фізична особа, яка, серед іншого, має повну вищу юридичну освіту та стаж роботи в галузі права не менше двох років.

¹ Далі за текстом — Закон.

Зі змісту ч. 6 Розділу 2 Порядку допуску до складення кваліфікаційного іспиту, порядку складення кваліфікаційного іспиту та методики оцінювання результатів складення кваліфікаційного іспиту для набуття права на заняття адвокатською діяльністю в Україні, затвердженого рішенням Ради адвокатів України від 17 грудня 2013 р. № 270 (з наступними змінами та доповненнями), вбачається, що до стажу роботи в галузі права слід зараховувати роботу на посадах за кваліфікаційними вимогами, які потребують наявності виключно повної вищої освіти за спеціальністю правознавство / правоохоронна діяльність.

Відповідно до ч. 1 ст. 6 Закону України «Про вищу освіту» від 17 січня 2002 р. № 2984-III, який втратив чинність на підставі Закону України «Про вищу освіту» від 01 липня 2014 р. № 1556-VII, до структури вищої освіти входять освітні й освітньо-кваліфікаційні рівні:

1) освітні рівні:

- неповна вища освіта;
- базова вища освіта;
- повна вища освіта;

2) освітньо-кваліфікаційні рівні:

- молодший спеціаліст;
- бакалавр;
- спеціаліст, магістр.

У ст. 7 Закону України «Про вищу освіту» від 17 січня 2002 року № 2984-III, який втратив чинність на підставі Закону України «Про вищу освіту» від 01 липня 2014 р. № 1556-VII, визначено поняття неповної вищої освіти, базової вищої освіти та повної вищої освіти, зокрема, вказано наступне:

Базова вища освіта — освітній рівень вищої освіти особи, який характеризує сформованість її інтелектуальних якостей, що визначають розвиток особи як особистості і є достатніми для здобуття нею кваліфікацій за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра.

Повна вища освіта — освітній рівень вищої освіти особи, який характеризує сформованість її інтелектуальних якостей, що визначають розвиток особи як особистості і є достатніми для здобуття нею кваліфікацій за освітньо-кваліфікаційним рівнем спеціаліста або магістра.

Відповідно до ч. 1, 4, 5 ст. 5 Закону України «Про вищу освіту» від 01 липня 2014 р. № 1556-VII підготовка фахівців з вищою освітою здійснюється за відповідними освітньо-професійними, освітньо-науковими, науковими програмами на таких рівнях вищої освіти:

- початковий рівень (короткий цикл) вищої освіти;
- перший (бакалаврський) рівень;
- другий (магістерський) рівень;
- третій (освітньо-науковий) рівень;
- науковий рівень.

Бакалавр — це освітній ступінь, що здобувається на першому рівні вищої освіти та присуджується вищим навчальним закладом у результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти освітньо-професійної програми, обсяг якої становить 180 — 240 кредитів ЄКТС. Обсяг освітньо-професійної програми для здобуття ступеня бакалавра на основі ступеня молодшого бакалавра визначається вищим навчальним закладом.

Особа має право здобувати ступінь бакалавра за умови наявності в неї повної загальної середньої освіти.

Магістр — це освітній ступінь, що здобувається на другому рівні вищої освіти та присуджується вищим навчальним закладом у результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти відповідної освітньої програми. Ступінь магістра здобувається за освітньо-професійною або за освітньо-науковою програмою. Обсяг освітньо-професійної програми підготовки магістра становить 90 — 120 кредитів

ЄКТС, обсяг освітньо-наукової програми — 120 кредитів ЄКТС. Освітньо-наукова програма магістра обов'язково включає дослідницьку (наукову) компоненту обсягом не менше 30 відсотків.

Згідно з п. 1 ч. 2 Прикінцевих та перехідних положень Закону України «Про вищу освіту» в редакції від 01 липня 2014 р. № 1556-VII освітня діяльність за освітньо-кваліфікаційним рівнем спеціаліста, що провадиться вищими навчальними закладами і започаткована до набрання чинності цим Законом, продовжується у межах строку навчання за певною освітньо-професійною програмою з видачею державного документа про вищу освіту встановленого зразка — диплома спеціаліста. Останній прийом на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня спеціаліста проводиться у 2016 році.

Згідно з п. 2 ч. 2 Прикінцевих та перехідних положень Закону України «Про вищу освіту» в редакції від 01 липня 2014 р. № 1556-VII вища освіта за освітньо-кваліфікаційним рівнем спеціаліста (повна вища освіта) після набрання чинності цим Законом прирівнюється до вищої освіти ступеня магістра.

Таким чином, відповідно до положень Закону України «Про вищу освіту» від 17 січня 2002 р. № 2984-III та положень Закону України «Про вищу освіту» від 01 липня 2014 р. № 1556-VII освітньо-кваліфікаційний рівень «Бакалавр» за спеціальністю «правознавство» не може бути прирівняний до освітнього рівня повна вища юридична освіта.

Особа з освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавр за спеціальністю «правознавство» не може бути адвокатом.

Для здобуття права на заняття адвокатською діяльністю в Україні слід враховувати стаж роботи в галузі права після здобуття претендентом повної вищої юридичної освіти (вищої освіти за освітньо-кваліфікаційним рівнем спеціаліста, магістра та/або після отримання диплома спеціаліста, магістра).

СТАРТ НОВОЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ НААУ

9 — 10 жовтня 2015 року Національною асоціацією адвокатів України спільно з Радою Європи та Радою адвокатських та правничих товариств Європи (CCBE) було проведено семінар зі стратегічного планування.

У своєму вітальному слові Голова НААУ Лідія Ізовітова зазначила, що напередодні відбулася знакова для усієї незалежної адвокатури подія — Національна Асоціація адвокатів України набула членства в Міжнародній асоціації адвокатів (IBA). «Наша асоціація буде гідним членом IBA і зробить усе можливе для впровадження міжнародних правничих стандартів в Україні», — підкреслила Лідія Ізовітова. Першочерговими завданнями в цьому напрямку вона вважає захист професійних прав адвокатів, забезпечення дійсно незалежної адвокатури та судової системи, переформатування існуючої системи надання безоплатної правової допомоги.

«Необхідно повністю змінити формат БПД, усунувши корупційну складову, яка існує на сьогодні. Ця система має бути передана незалежній адвокатурі та повинна передбачати можливість вільного вибору адвоката громадянами», — зазначила Голова НААУ. Необхідно також передбачити створення єдиного реєстру адвокатів, без проведення додаткових конкурсів та іспитів.

Від Ради адвокатських та правничих товариств Європи учасників засідання привітала Марія Слазак, Президент ССВЕ. Вона наголосила, що головними напрямками співпраці з НААУ є підтримка верховенства права в Україні, розвиток української адвокатури, а також нагляд за дотриманням адвокатської таємниці при роботі з клієнтами. «Єдина адвокатська організація є гарантом захисту адвокатури, і це робить її дійсно дієвою», — наголосила Марія Слазак.

Участь у заході взяли також члени Ради адвокатів України, члени Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури України, Вищої ревізійної комісії адвокатури України, Голови Рад адвокатів регіонів, Голови кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури регіонів, Голови Комітетів НААУ.

Перший робочий день семінару був присвячений

ознайомленню з кращими європейськими практиками розвитку незалежних адвокатських об'єднань. Наступного ж дня відбулася робота в цільових групах. Учасники окремими робочими групами здійснили аналіз існуючих проблем української адвокатури, обговорили шляхи провадження стратегічних цілей, а також здійснили планування першочергових дій. Упродовж семінару непорушно лунала ідея важливості забезпечення та дотримання незалежності адвокатури.

По завершенні заходу учасники на основі отриманих знань у сфері розуміння та використання стратегічного планування напрацювали проект Стратегії діяльності НААУ та попереднього плану дій на період до 2020 року.

«Ми підтримуємо прагнення НААУ до реформ та розвитку, які мають відбуватися за умови дотримання повної незалежності не лише адвокатури, а й свободи діяльності судів», — зазначила у заключних словах Марія Слазак. Також пані Слазак привітала НААУ зі вступом до Міжнародної асоціації адвокатів.

Лідія Ізовітова, Голова НААУ, РАУ, у свою чергу подякувала учасникам за плідну роботу на семінарі, а також зазначила: «НААУ є відносно молодою організацією, і це все є для нас новим, але ми готові навчатися за для здійснення ефективного планування та розвитку адвокатури відповідно до вимог європейського співтовариства».

РЕЗУЛЬТАТИ ЗАСІДАННЯ ВКДКА ВІД 8 ЖОВТНЯ 2015 РОКУ

Підготовлено
Секретаріатом ВКДКА

За результатами засідання 8 жовтня 2015 року Вищою кваліфікаційно-дисциплінарною комісією адвокатури¹ було розглянуто 28 скарг на рішення, дії та бездіяльність кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури² регіонів, з яких 23 скарги розглянуто по суті та прийнято рішення, враховуючи положення ч. 5 ст. 52 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», зокрема:

19 рішень — про залишення скарг без задоволення, а рішень КДКА — без змін; 2 рішення — про скасування рішень КДКА та ухвалення нових рішень; 2 рішення — щодо направлення справи для нового розгляду до відповідної КДКА із зобов'язанням вчинити певні дії.

Щодо однієї скарги ухвалено протокольне рішення про повернення скарги до відповідної КДКА регіону. Розгляд 4 скарг відкладено.

При цьому за 4 скаргами на засідання ВКДКА з'явилися сторони.

ВКДКА на засіданні в жовтні було розглянуто скаргу адвоката Л., у якій він не погоджується з рішенням

дисциплінарної палати кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури³ Дніпропетровської області про застосування до нього дисциплінарного стягнення у вигляді зупинення права на заняття адвокатською діяльністю строком на шість місяців за несплату щорічного внеску на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування. Адвокат зауважував, що ним було сплачено щорічний внесок на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування ще за три місяці до прийняття рішення про притягнення його до дисциплінарної відповідальності.

Під час проведення перевірки матеріалів справи ВКДКА встановлено, що адвокатом було сплачено відповідні внески за 14 днів 2012 року, 2013 — 2014 рік, однак лише в 2015 році, тобто з порушенням строків виконання зазначеного обов'язку.

Так, відповідно до п. 2.18 Положення про внески на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування у випадку порушення адвокатом порядку сплати щорічних внесків, а також/чи прострочення встановлених цим Положенням строків їх сплати понад три

¹ Далі за текстом — ВКДКА.

² Далі за текстом — КДКА.

³ Далі за текстом — ДП КДКА.

місяці до нього за поданням Ради адвокатів України або ради адвокатів регіону застосовується дисциплінарне стягнення у вигляді зупинення права на заняття адвокатською діяльністю на строк від одного місяця до одного року.

Таким чином, не дивлячись навіть на те, що адвокатом здійснена оплата щорічного внеску вже після порушення КДКА регіону дисциплінарного провадження з цього питання, в КДКА наявні всі підстави для застосування відповідного заходу впливу, у разі якщо строки сплати такого внеску пропущені більше як на три місяці.

З урахуванням вищенаведеного, ВКДКА було залишено скаргу адвоката без задоволення, а рішення ДП КДКА Дніпропетровської області — без змін.

У свою чергу, за скаргою адвоката А. на рішення ДП КДКА Харківської області про притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності та застосування до адвоката дисциплінарного стягнення у вигляді попередження скаргу адвоката було задоволено, а рішення ДП КДКА Харківської області — скасовано і ухвалено нове, яким провадження у справі закрито.

При цьому підставою для притягнення адвоката стало відповідне звернення судді одного з районних судів м. Харкова на невиконання або неналежне виконання адвокатом А. професійних обов'язків, яке полягає у неявці в судові засідання до суду у кримінальній справі та неповідомленні завчасно суду про неможливість з'явитися до судового засідання.

ВКДКА було встановлено відсутність підстав для притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності, оскільки повноваження адвоката А. на підставі договору про надання правової допомоги в кримінальному провадженні були на той час припинені, договір про надання правової допомоги розірвано, а відповідно й припинено обов'язки, покладені на адвоката А. Кримінальним процесуальним кодексом. Відтак ДП КДКА дійшла неправильного висновку щодо вчинення адвокатом А. дисциплінарного проступку.

За скаргою Б. на рішення ДП КДКА Харківської області про відмову в порушенні дисциплінарної справи відносно адвоката у зв'язку із відсутністю в діях останнього ознак дисциплінарного порушення було прийнято рішення ВКДКА про задоволення скарги частково, скасування рішення ДП КДКА Харківської області та направлення матеріалів справи до нового розгляду на стадію проведення перевірки відомостей про дисциплінарний проступок адвоката. Підставою для прийняття такого рішення ВКДКА стало те, що ДП КДКА не звернула уваги та належним чином не перевірила всі доводи скаржника та адвоката, що призвело до неповного з'ясування обставин, які мають значення для справи.

За іншою скаргою до ВКДКА адвокатом П. було оскаржено рішення КДКА Київської області про притягнення останнього до дисциплінарної відповідальності та застосування дисциплінарного стягнення у вигляді зупинення права на заняття адвокатською діяльністю строком на шість місяців. Адвокат наголошував, що висновки перевірки КДКА регіону ґрунтуються лише на словах особи, яка звернулася зі скаргою, разом з тим відсутні докази вчинення дисциплінарного проступку.

Проте під час перевірки ВКДКА встановлено, що адвокат передав документи клієнту через третіх осіб, тобто у спосіб, який дозволив ознайомитися з документами стороннім особам, що, по суті, є порушенням засад конфіденційності та обов'язку адвоката берегти адвокатську таємницю. Пунктом 6 ст. 10 Правил адвокатської етики передбачено: адвокат повинен забезпечити такі умови зберігання документів, переданих йому клієнтом, адвокатських дос'є та інших матеріалів, що знаходяться в його розпорядженні і містять конфіденційну інформацію, котрі розумно виключають доступ до них сторонніх осіб.

В тому числі і з урахуванням вищезазначеного скаргу адвоката було залишено без задоволення, а рішення ДП КДКА регіону — без змін.

КОМІТЕТ ЗАХИСТУ ПРАВ АДВОКАТІВ ІНФОРМУЄ

Тарас Ламах, адвокат, Голова комітету НААУ із захисту прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності

Комітет із захисту прав та гарантій адвокатської діяльності (далі — Комітет) спільно з інформаційною агенцією «Вектор ньюс» розпочав новий проект, спрямований на інформування громадськості

про найбільш резонансні факти порушень прав адвокатів, адже такі порушення здебільшого тягнуть за собою і порушення конституційних прав людини, громадянина. Тому впевнені, що такі факти будуть цікаві не тільки адвокатській спільноті, а й широкому загалу. Нам легше буде висвітлювати такі факти та відстежувати реакцію правоохоронних органів. Справа в тому, що останнім часом Комітет, наші колеги, права яких були порушені, неодноразово звертались до провідних телерадіокомпаній з пропозицією прислати журналістів, щоб зробити сюжет, але, на жаль, комерційна спрямованість діяльності медіа призводить до того, що від нас вимагають «смажених» фактів, маніфестацій з плакатами, які будуть провокаційно виглядати на телеекрані. Наприклад, один з редакторів нещодавно в особистій розмові мені сказав: «Якщо буде вбивство, то ви обов'язково нам телефонуйте — відразу приїдемо». Були факти, коли запитували, скільки ми готові заплатити.

Проте наша робота в більшості випадків вимагає «спокійного», системного підходу, не завжди захист прав та гарантій адвокатської діяльності — це галас і скандал. Буває так, що наші колеги в силу різних причин, в тому числі з природної скромності, не бажують скандального розголосу факту порушень їх прав. Тому спілкування з журналістами — шукачами скандальних сюжетів, які часто-густо викладають факти не так, як є в реальності, а так, як їм вигідно, для нас не є прийнятним. Отже, співпраця з професійною інформаційною агенцією, яка зможе грамотно і доступно підготувати матеріал для Комітету адвокатів, професійні права яких порушені, на сьогодні є нагальною необхідністю.

Робоча група, створена Комітетом, закінчила розробку та підготовку методички для адвокатів «Дії адвоката в разі порушення професійних прав та гарантій адвокатської діяльності», в якій узагальнено напрацювання в цій сфері. Найближчим часом вона вийде в друк, буде доступна і в

електронному варіанті на сайті НААУ. В методичці міститимуться поради досвідчених адвокатів, зразки скарг, контакти регіональних комітетів захисту прав адвокатів та інша корисна інформація.

Безумовно, регіональні комітети, які створені практично у всіх областях, Комітет РАУ готові за необхідності виїжджати на виклики, фіксувати порушення прав та гарантій адвокатської діяльності. Так, нещодавно ми виїжджали на виклик до Київського СІЗО, де нібито за намагання пронести телефон була затримана та незаконно утримувалась наша колега Олена Прядко. Ми прибули туди одночасно зі слідчо-оперативною групою МВС. Правова безграмотність працівників міліції, офіцерів до речі, нас шокувала: вони намагались не допустити нас, представників Ради адвокатів Київської області (нагадаю, що за законом процесуальні права мають саме представники ради адвокатів регіону, а не Комітету), навіть намагались обшукати Олену. Звісно, ми не допустили цього, навіть більше: забравши колегу фактично силою, вийшли з оперативної частини, лишивши співробітників міліції та ДВП вирішувати свої справи наодинці. Проте лише виїздами ми не зможемо вирішити проблеми в сфері захисту прав та гарантій адвокатської діяльності. Такими виїздами повинні займатись регіональні комітети, наприклад в місті Києві та Київській області, з цією задачею повністю справляється Комітет із захисту прав адвокатів Київської області. Ми готові допомагати та підключатись, якщо потрібна допомога. Проте бачимо основним напрямком своєї діяльності системну роботу в цій сфері, яка призведе до того, що комітети захисту прав адвокатів стануть не потрібні, це в першу чергу внесення змін та доповнень в Кримінальний процесуальний кодекс України, Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», спільна робота з керівництвом МВС, прокуратури у напрямку підвищення правосвідомості працівників правоохоронних органів. Комітетом наразі розроблені пропозиції в цих напрямках, ми готові запропонувати їх на обговорення адвокатській спільноті. Проте це тема окремої розмови, яку, сподіваюсь, ми продовжимо у наступному номері вісника.

Нагадаю телефон гарячої лінії для адвокатів Комітету Національної асоціації адвокатів: 050-462-94-13.

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРАВИЛ АДВОКАТСЬКОЇ ЕТИКИ УКРАЇНИ ТА США (ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ)

Олександр Дроздов, адвокат,
Голова ВКДКА, доцент кафедри кримінального процесу
НЮУ ім. Ярослава Мудрого, к. ю. н., доцент

Олена Дроздова, помічник адвоката

На практиці все частіше моральні принципи адвокатів не мають такого значення в порівнянні з отриманням вигоди і особистими інтересами. Підтвердженням цьому служать випадки розголошення адвокатами конфіденційної інформації та непрофесійне виконання своїх обов'язків.

Загальновідомо, що адвокат відповідно до Загального кодексу правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства, прийнятого у жовтні 1988 року¹, займає особливе місце серед інших юридичних професій, адже він виконує унікальну і універсальну функцію в суспільстві — захищає права і свободи громадян².

Проте право не може регулювати всі сторони суспільних відносин. Воно регулює лише найбільш важливі сторони таких відносин. Додатковим, субсидіарним регулятором відповідних відносин може виступати етика. Загалом етика — це філософська наука, що вивчає мораль, як одну з найважливіших сторін життєдіяльності людини і суспільства, її сутність, природу і структуру, закономірності виникнення і розвит-

ку, місце в системі інших суспільних відносин, теоретично обґрунтовує певну моральну систему. Серед галузей етичної науки виділяють професійну етику, зокрема етику юридичної діяльності. Проблеми етики юридичної діяльності послужили приводом прийняття різними професійними організаціями та спільнотами юристів кодексів або правил професійної етики. Отже, професійне співтовариство юристів одним з перших стало розробляти етичні кодекси професії, що пов'язано з особливою роллю юристів в суспільстві і державі³. Серед різновидів етики юридичної діяльності слід виділити адвокатську етику.

Питання адвокатської етики постійно перебували в полі зору як вчених, так і практикуючих юристів,

¹ Загальний кодекс правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства (Прийнято делегацією дванадцяти країн-учасниць на пленарному засіданні у Страсбурзі в жовтні 1988 року) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_343.

² Череватюк В. Б. Адвокатська етика і практика: невідповідності та шляхи їх подолання / В. Б. Череватюк, А. В. Рогатюк // Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. — 2013. — № 4. — С. 36-40 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Npnau_2013_4_9.pdf.

³ Документи Международной ассоциации юристов // Fparf.ru: информационный портал [Електронний ресурс]. — Режим доступа: URL: <http://www.fparf.ru/international/iba.htm> (дата обращения 23.09.2013 г.).

перш за все адвокатів, однак продовжують залишатися недостатньо вивченими. Предметом адвокатської етики є поведінка представника цієї професії, члена відповідної корпорації переважно за обставинами, коли він діє як професіонал, або представляє свою професію, або сприймається оточуючими саме як представник корпорації адвокатів.⁴

Звісно, завданням професійної етики адвоката є не встановлення варіантів поведінки на всі випадки життя, а надання орієнтирів для вирішення конкретних ситуацій, вплив на формування моральних основ у фахівця у відповідності зі специфічними вимогами професії. Адже люди, від яких залежить доля інших людей, повинні мати на здійснення своєї діяльності не тільки формальне, а й моральне право⁵. Утім загальні міркування не дадуть нам відповіді на практичні повсякденні питання адвокатського буття. Тому спробуємо розглянути етичні правила для адвокатів на прикладі України та кількох штатів США, підтверджуючи це прикладами судової практики.

Зауважимо, що кодекси адвокатської етики існують практично у всіх адвокатських спільнотах цивілізованих країн. У свою чергу, інтеграційні процеси, які відбуваються в Європі, зумовили прийняття спільного для всіх країн Європейського Співтовариства кодексу адвокатської етики⁶. Проте у США є етичні кодекси адвокатської фірми, є кодекси штату, а також федеральні кодекси адвокатської етики. Всі американські кодекси засновані на прецедентах. Адже у США ще в 1908 році з'явилися Правила професійної етики, що містили 70 параграфів, які надавали досить повний перелік установлень з питань взаємовідносин із судом і колегами, сумлінного ставлення до обов'язків, чесності та відвертості, поміркованості у питаннях призначення гонорару⁷. Отже, дослідження регулювання питань адвокатської етики в США на сучасному етапі розвитку адвокатури України має неабияке практичне значення, оскільки це дозволяє проаналізувати досвід вирішення подібних питань у країні з розвинутою правовою

культурою і правосвідомістю, а також оцінити можливість їх використання.

На території України діють Правила адвокатської етики⁸, які затверджені установчим З'їздом адвокатів України 17.11.12 р. У ПАЕ загалом враховано світовий досвід в цілому і європейський, зокрема. Дотримання ПАЕ відповідно до ст. 11 Закону є одним з основних зобов'язань адвоката, які він бере на себе, складаючи Присягу адвоката України. Відповідно до ч. 1 ст. 4 Закону адвокатська діяльність здійснюється на принципах верховенства права, законності, незалежності, конфіденційності та уникнення конфлікту інтересів. Тобто законодавець вказує саме на принципи адвокатської діяльності, а не принципи адвокатури. У ПАЕ особливо підкреслюється необхідність дотримання адвокатом принципів незалежності та свободи у здійсненні адвокатської діяльності (ст. 6 ПАЕ), дотримання законності (ст. 7 ПАЕ), домінантності інтересів клієнтів (ст. 8 ПАЕ), неприпустимості конфлікту інтересів (ст. 9 ПАЕ), конфіденційності (ст. 10 ПАЕ), компетентності та добросовісності (ст. 11 ПАЕ) та поваги до адвокатської професії (ст. 12 ПАЕ).

Надалі розглянемо принципи, які зазначені у ПАЕ, паралельно порівнюючи їх із принципами за Законом та етичними правилами для адвокатів деяких штатів США.

НЕПРИПУСТИМІСТЬ КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ

Під конфліктом інтересів законодавець пропонує розуміти суперечність між особистими інтересами адвоката та його професійними правами і обов'язками, наявність якої може вплинути на об'єктивність або неупередженість під час виконання адвокатом його професійних обов'язків, а також на вчинення чи невчинення ним дій під час здійснення адвокатської діяльності (п. 8 ст. 1 Закону). Крім цього, за ст. 21 Закону адвокату забороняється займати у справі позицію всупереч волі клієнта, крім випадків, якщо адвокат упевнений у самообмові клієнта. Неприпустимість

⁴ Таварткіладзе Н. М. Етичні основи діяльності адвоката-захисника. Автореф. дис... канд. юрид. наук. / Н. М. Таварткіладзе // Одес. нац. юрид. акад. — О., 2003. — 20 с.

⁵ Білоус К. Сутність адвокатської етики як необхідної умови здійснення адвокатом своєї діяльності // Юридичний журнал. — 2010. — № 7 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=3587>.

⁶ Буробина В. Н. Адвокатская деятельность: Учебно-практическое пособие. — Изд. 2-е, перераб. и допол. — М.: «ИКФ «ЭКМОС», 2003. — 624 с. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://pravouch.com/advokatura-rossii/advokatskaya-etika-soderzhanie-15745.html>.

⁷ Ватман Д. П. Адвокатская этика. — М., 1977. — С. 27.

⁸ Далі за текстом — ПАЕ.

конфлікту інтересів є одним з основних принципів адвокатської етики (ст. 9 ПАЕ).

У зв'язку з цим практичний інтерес становить правова позиція Верховного Суду України⁹. ВСУ торкався питання конфлікту інтересів лише в аспекті справ неповнолітніх та повнолітніх співучасників злочину в постанові «Про застосування судами законодавства про відповідальність за втягнення неповнолітніх у злочинну чи іншу антигромадську діяльність», в якій вказав, що при розгляді справ про злочини, вчинені неповнолітніми в групі з дорослими особами, має бути реально забезпечено право неповнолітніх на захист і дотримано всіх вимог закону щодо особливостей розгляду справ цієї категорії; зокрема, є неприпустимим здійснення захисту неповнолітнього і дорослого співучасників злочину одним і тим же захисником (абз. 2 п. 2).¹⁰

Реалізація принципу уникнення конфлікту інтересів відбувається не тільки в кримінальному провадженні, але й у інших видах проваджень. Наприклад, цивільно-процесуальне законодавство також забороняє особі бути одночасно представником іншої сторони, третіх осіб, які заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору або беруть участь у справі на другій стороні (ч. 2 ст. 40 ЦПК України). Натомість, для штату Гавайї несподівано актуальним постало питання неприпустимості конфлікту інтересів стосовно інтимної сфери. А саме, п. 1.8 Правил професійної поведінки штату Гавайї (станом на 01.01.14 р.) забороняє адвокату вступати у сексуальні відносини з клієнтом, крім випадків, якщо ці відносини не передували початку представництва¹¹.

Питання уникнення конфлікту інтересів в адвокатській діяльності ПАЕ регулюються в преамбулі та ст. 9, 16, 20, 21, 35, 36, 40, 42, 51, 53 ПАЕ, які по стадіям визначають необхідну поведінку адвоката для уникнення конфлікту інтересів.

ПАЕ встановлюють обов'язкові вимоги до адвоката вже на стадії прийняття доручення клієнта (ст. 16,

20 ПАЕ). Проте якщо на цій стадії конфлікт інтересів не був виявлений або виник пізніше в процесі реалізації адвокатом договору, то такий договір має бути розірваний (ч. 5 ст. 9, ст. 35 ПАЕ).

Одним з варіантів вирішення конфлікту є продовження співпраці адвоката та клієнтів. При цьому необхідно мати на увазі, що за чинним законодавством України письмова згода клієнтів в означеній ситуації можлива лише в разі конфлікту інтересів між самими клієнтами. У разі ж наявності конфлікту інтересів між клієнтом та адвокатом адвокат не може представляти, захищати клієнта чи надавати йому правову допомогу (ст. 9 ПАЕ).

Проблемним у регулюванні та практичному вирішенні залишається питання наявності конфлікту інтересів у ситуації, коли адвокат обслуговує юридичну особу, а потім до нього звертаються за наданням правових послуг посадові особи такої юридичної особи (наприклад, при оскарженні звільнення), або засновники юридичної особи при виникненні спірних питань звертаються до одного і того ж адвоката, що надає правову допомогу юридичній особі. У першому випадку необхідно чітко розмежовувати те, з ким саме укладено договір на правове обслуговування. Так, якщо стороною є юридична особа, то в разі звернення за правовою допомогою працівника, інтереси якого спрямовані проти інтересів юридичної особи як клієнта адвоката, адвокат зобов'язаний відмовитися від надання професійних послуг. Це ж саме стосується і ситуації, коли договір з юридичною особою завершено¹². Важливе практичне значення для вирішення питання про наявність/відсутність конфлікту інтересів мають і рішення Ради адвокатів України¹³, які містять відповідні роз'яснення. У наведеному контексті актуальним є рішення РАУ № 7 від 04.07.15 р., у якому зазначається, що відповідно до ч. 4 ст. 40 ПАЕ адвокат не може приймати доручення від клієнта, якщо суть доручення зводиться до необхідності вчинення дій в інтересах такого клі-

⁹ Далі за текстом — ВСУ.

¹⁰ Постанова Пленуму Верховного Суду України № 2 від 27.02.04 р. «Про застосування судами законодавства про відповідальність за втягнення неповнолітніх у злочинну чи іншу антигромадську діяльність» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-04>.

¹¹ Перелік джерел, що були використані у статті щодо питань адвокатської етики у окремих штатах США, наведено наприкінці цієї статті.

¹² Рішення Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури від 21.06.13 р. № 007/2013 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://document.ua/pro-prijagnennja-advokata-do-disciplinamoyi-vidpovidnost-docl55742.html>.

¹³ Далі за текстом — РАУ.

ента, спрямованих на захист його прав, які перебувають в конфлікті інтересів з юридичною особою, в якій адвокат раніше працював або надавав правову допомогу, в результаті чого володіє інформацією, яка може бути використана проти такої особи. Однак, зазначається в рішенні РАУ, сам факт надання адвокатом правової допомоги юридичній особі не зумовлює конфлікту інтересів з інтересами клієнта, оскільки аналіз ч. 4 ст. 40 ПАЕ свідчить про те, що такий конфлікт інтересів виникає лише за умови, якщо адвокат надавав правову допомогу певній юридичній особі та мав доступ та/або отримав інформацію, яка може бути використана проти такої особи. Таким чином, обов'язок адвоката відмовитись від доручення клієнта за описаних обставин не є безумовним обов'язком, а виникає лише за умови володіння адвокатом інформацією, яка отримана ним у результаті надання правової допомоги юридичній особі та може бути використана проти такої особи.

Проте, на жаль, адвокати не завжди чітко розуміють важливість дотримання інтересів юридичних осіб, що призводить до притягнення їх до дисциплінарної відповідальності та позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю з наступним виключенням з Єдиного реєстру адвокатів України. Недотримання адвокатом умов реалізації принципу уникнення конфлікту інтересів призводить до притягнення його до дисциплінарної відповідальності на підставі ст. 34 Закону. Притягнення до відповідальності призводить і невчинення передбачених адвокатом дій щодо вирішення ситуації конфлікту інтересів. Адвокати іноді можуть приховувати наявний конфлікт інтересів, який фактично в більшості неявних випадків є відомим лише їм.

Проблемі конфлікту інтересів та професійній юридичній етиці США приділяє особливу увагу. Правилами професійної поведінки штату Вірджинія визначено загальне правило, яке описує ситуації, що мають потенційне зіткнення інтересів, якщо адвокат погоджується на ведення справи. Правило чітко визначає, що згода поінформованого клієнта може усунути ці перешкоди для представлення інтересів самого клієнта. А також зіткнення інтересів у заборонених угодах. Також правило забороняє адвокату участь у певних ділових угодах з клієнтом, включаючи надання фінансової допомоги клієнту у зв'язку з перебуванням справи в судовому провадженні або передбачуваним судовим розглядом.

Кодекси і правила поведінки адвокатів виділяють кілька ситуацій, при яких інтереси кількох осіб входять у взаємну суперечність, що ставить під загрозу незалежність юриста. Коментар до Правил професійної поведінки штатів Арізона, Іллінойс, Колорадо та інших згадує конфлікт інтересів двох дійсних клієнтів, дійсного і колишнього клієнтів, а також особистих інтересів адвоката. Конфлікт інтересів дійсних клієнтів також можна класифікувати залежно від сфери надаваних послуг на судові та позасудові конфлікти. Конфлікт інтересів може виникнути між двома дійсними клієнтами одного адвоката — це так званий конфлікт при подвійному представництві. Адвокатам заборонено прийняття доручень на ведення справ клієнта, якщо це негативно позначиться на інтересах іншого клієнта, або якщо зобов'язання адвоката перед клієнтом істотно обмежують його свободу дій при наданні допомоги іншим особам. Професійна етика в США орієнтує адвоката на уникнення ситуації особистого конфлікту інтересів, коли інтереси клієнта і юриста взаємовиключають одне одного.

На юриста, що здійснює адвокатську діяльність, покладаються обов'язки перед колишніми і потенційними клієнтами. Обов'язки перед колишніми клієнтами відносяться до групи норм, що регулюють конфлікт інтересів, тому адвокат не повинен приймати доручення на ведення справи, якщо інтереси нового клієнта істотно протилежні інтересам колишнього клієнта, тільки якщо останній не висловить письмової згоди. У цьому випадку адвокат не може використовувати інформацію, що відноситься до професійної таємниці, на шкоду колишнього клієнта (п. 1.9 Правил професійної поведінки штату Арізона). Схожа норма є і в п. 1.9 Правил професійної поведінки штату Вірджинія.

У деяких штатах встановлені обов'язки відносно потенційних клієнтів адвоката, якими вважаються ті клієнти, з якими у адвоката відбулася розмова про його вступ у справу. Відносно них юрист повинен дотримуватися правил збереження адвокатської таємниці. Крім того, відтепер адвокат повинен віддавати перевагу потенційному клієнтові і не приймати доручення від інших осіб, інтереси яких входять в істотне протиріччя з інтересами потенційного клієнта. Представництво обох клієнтів допустимо, якщо обидві особи висловлять письмову згоду на це (п. 1.18 кодексів штатів Арізона, Делавер, Колорадо).

Прийняття доручень також врегульовано відповідними правилами у зв'язку з неможливістю надання

послуг щодо представлення інтересів з огляду на те, що раніше адвокат брав участь у справі в якості судді, арбітра, медіатора або третьої особи. Наразі Верховним судом штату Флоріда надано висновок у справі № SC14-2088 та внесено поправки до Правил професійної поведінки штату Флоріда, які набирають чинності з 01.10.15 р. Суть цих змін полягає, зокрема, у тому, що адвокат повинен здійснити розумні зусилля, щоб уникнути ненавмисного (випадкового) розголошення конфіденційної інформації при зміні складу у юридичній компанії або звільненні з цієї компанії (Правило 4-1.6 (Конфіденційність інформації)).

У п. 1.16 етичних правил багатьох американських штатів передбачені умови відмови від прийняття доручень і виходу з прийнятих справ. Якщо надання послуг призведе до порушення Правил професійної поведінки або Закону, чи душевний або фізичний стан адвоката істотно знижує його здатність надавати якісні юридичні послуги, а також якщо припинено правовий статус адвоката, або клієнт наполягає на запропонованій ним протиправній лінії поведінки, або клієнт використовував правові поради адвоката, щоб вчинити злочин або шахрайське правопорушення, адвокатів необхідно відмовити у прийнятті доручення і вийти зі справи.

Крім того, Правилами професійної поведінки штату Вірджинія встановлюються правила щодо взаємовідносин: 1) радника і третьої незацікавленої особи; 2) адвоката-захисника; 3) з особами, які не є клієнтами адвоката, 4) юридичних фірм та асоціацій. Ці етичні правила містять інформацію про діяльність на благо суспільства, про юридичні послуги. Завершальним циклом іде інформація про дотримання професійної етики.

Повну версію статті читайте на веб-сайті Національної асоціації адвокатів України в розділі «ПУБЛІКАЦІЇ».

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1) Правила професійного поведіння штату Гавайї [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.courts.state.hi.us/legal_references/attorneys/rule_changes_for_01_01_14.html.

2) Адвокатская Этика и Профессионализм в США. Правила Профессиональной Этики Коллегии Адвокатов Штата Вирджиния. Чарльз Вэсэли. АВА/СЕЕЛІ, США [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://law.edu.ru/doc/document.asp?docID=1132205>.

3) Правила професійної поведінки штату Арізона [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.azbar.org/Ethics/RulesofProfessionalConduct/ViewRule?id=3>.

4) Правила професійної поведінки штату Іллінойс [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.state.il.us/court/SupremeCourt/Rules/Art_VIII/ArtVIII_NEW.htm#1.5.

5) Правила професійної поведінки штату Колорадо [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.cobar.org/index.cfm/ID/22119/CETH/Colorado-Rules-of-Professional-Conduct/>.

6) Правила професійної поведінки юристів штату Делавер [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://courts.state.de.us/Rules/DLRPCFebruary2010.pdf>.

7) Правила професійної поведінки штату Флоріда [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.floridabar.org/divexe/rrtfb.nsf/FV?Openview&Start=1&Expand=9#9>.

8) Summary of Rules Amendments: In Re: Amendments to the Rules Regulating The Florida Bar (Biennial Petition), Case № о. SC14-2088 (Fla. June 11, 2015, effective October 1, 2015) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: [http://www.floridabar.org/TFB/TFBResources.nsf/Attachments/59BA8E3E4E4D8E1B85257E61006E52BC/\\$FILE/SC14-2088 %20Summary %20of %20Amendments.pdf?OpenElement](http://www.floridabar.org/TFB/TFBResources.nsf/Attachments/59BA8E3E4E4D8E1B85257E61006E52BC/$FILE/SC14-2088 %20Summary %20of %20Amendments.pdf?OpenElement).

ДЕНЬ ЮРИСТА У ВІДНІ: ЧИ ДІЙСНО АДВОКАТУРА ПОЗА ПОЛІТИКОЮ?

Андрій Костін, адвокат, Голова комітету по міжнародним відносинам НААУ

(Про всесвітньовідомих політиків, які прийшли до адвокатів, прийняття Національної асоціації адвокатів України до Міжнародної асоціації адвокатів та про те, чому варто брати участь у міжнародних конференціях IBA, — у репортажі з щорічної конференції IBA у Відні)

8 жовтня 2015 року українські адвокати святкували не тільки День юриста, але й рішення Генеральної ради Міжнародної асоціації адвокатів (International Bar Association) (IBA) про прийняття до лав цієї потужної глобальної організації адвокатів Національної асоціації адвокатів України. Мені випала честь представляти НААУ на цьому заході і виступати перед представниками більш ніж 100 асоціацій адвокатів з нагоди нашого прийняття. У своєму зверненні до Генеральної Ради IBA після одноголосного голосування про прийняття НААУ до складу IBA я подякував за таку необхідну нам підтримку світового професійного співтовариства і зазначив, що не випадково українська адвокатура була прийнята до лав IBA саме в День юриста, що цей збіг символізує ту видатну роль, яку повинна відігравати українська юридична професія в побудові в Україні успішного суспільства рівних можливостей, в якому верховенство права і взаємна довіра перестануть бути гаслами з передвиборчих програм, а стануть нормою життя.

Адвокати як жодна інша професія розуміють силу єдності та слабкість розмежування. Відтепер багаторічний досвід Міжнародної асоціації адвокатів у відстоюванні незалежності та основних цінностей нашої професії — на захисті всієї української адвокатури.

Враховуючи потужну підготовчу роботу, проведenu Комітетом по міжнародним відносинам, офіційне проходження заяви НААУ комітетами IBA завершилось менш ніж за 2 місяці. Крім того, ще у минулому році IBA прийняло рішення про участь та фінансування міжнародної конференції у Києві, яка відбулась спільно з НААУ та ССВЕ 5 — 6 червня цього року на підтримку внесення змін до українського законодавства щодо закріплення тільки за адвокатами права на представництво клієнтів у судах по всіх категоріях справ. Така підтримка з боку IBA свідчить не тільки про бажання допомогти українській адвокатурі та суспільству у драматичні часи нашої історії, але є здобутком багаторічної історії співпраці між адвокатами України та IBA.

Історія участі українських адвокатів в Міжнародній асоціації адвокатів почалася ще в 1989 році, коли у конференції IBA в Страсбурзі (Франція) взяв участь заступник голови Президії Одеської обласної колегії адвокатів Йосип Львович Бронз, що представляв тоді Спілку адвокатів СРСР. Через чотири роки на конференції в Нью-Орлеані (США) Й. Бронз представляв вже Спілку адвокатів України, яка незабаром стала членом IBA, в якості національної організації українських адвокатів. Через кілька років другою організацією від України стала Асоціація правників України.

Сьогодні до складу IBA входять більше 55 тис. індивідуальних членів і більше 190 національних і регіональних асоціацій адвокатів, що представляють практично всі країни світу. Саме тому IBA є ефективною платформою для професійного спілкування юристів з різних країн і різних правових систем. Крім того, IBA завжди діє на випередження, знаходячи відповіді на ті виклики часу, які тільки будуть стояти перед адвокатами та юристами у майбутньому.

Щорічні конференції IBA збирають в останні роки від 5 до 6 тисяч адвокатів і юристів з усіх континентів, що створює унікальну можливість обміну досвідом між колегами, адже наша професія найчастіше стикається з аналогічними проблемами незалежно від юрисдикції, в якій ми практикуємо. Не варто забувати і про можливості нетворкінгу, завдяки якому про вас дізнаються колеги з інших юрисдикцій, з якими можна співпрацювати як у розвитку вашої практики, так і по конкретних справах клієнтів.

Тому представництво української адвокатури через національні організації необхідне, оскільки допомагає просуванню можливостей та досвіду наших адвокатів на міжнародній арені. Цього року завдяки багаторічній співпраці Спільки адвокатів України та IBA 8 українських адвокатів отримали можливість за підсумками конкурсного відбору взяти участь у щорічній конференції IBA у Відні за рахунок IBA, що включало в себе внесок за участь, розміщення у Відні та транспортні витрати. Крім того, одне місце було надано співробітнику секретаріату НААУ, який займається допомогою в забезпеченні міжнародної діяльності НААУ. Мені це приємно особисто, оскільки більше року тому на Bar Leaders' Conference IBA в Брюсселі я поставив питання про необхідність надання такої можливості для молодих українських адвокатів. Відбір переможців здійснював спеціальний незалежний комітет IBA, і я не сумніваюся, що для колег, які отримали таку унікальну можливість, ця конференція буде серйозним стимулом для подальшого розвитку.

Ми повинні розуміти, що адвокати можуть зробити значно більше на благо суспільства, коли вони сильні своєю єдністю і IBA є наочним підтвердженням цього правила в глобальному масштабі. Із вступом до IBA Національної асоціації адвокатів України ми приєдналися до світового адвокатського

співтовариства, в якому взаємна допомога і взаємовиручка є нормою для відносин. Хочу нагадати, що ще 5 березня 2014 року IBA однією з перших у світі міжнародних організацій офіційно відкрив листом за підписом тодішнього Президента IBA М. Рейнолдса висловилися на підтримку територіальної цілісності України, засудивши військову інтервенцію Росії.

Взагалі активна позиція IBA щодо дотримання принципів верховенства права на глобальному рівні є одним із пріоритетів в роботі організації. І не випадково, що цього року для виступу на відкритті конференції у Відні був запрошений Президент Європейської Комісії 2004—2014 років Жозе Мануел Баррозу. До речі, юрист за фахом, він неодноразово підкреслював роль юридичної спільноти і адвокатури у вирішенні не тільки правових, але і суспільно-політичних проблем сьогодення. Коментуючи поширені висловлювання щодо кризи європейського співтовариства, пан Баррозу нагадав, що різноманітні кризові явища, які поширюються Європою останні 10 років, не заважали ЄС за цей же період збільшитися з 15 до 28 країн і що навіть потужний іспит на моральні якості європейського суспільства, що викликаний кризою біженців, Європа витримає, як це було і з іншими панєвропейськими проблемами. Підтвердивши позицію ЄС щодо неприпустимості порушення базових принципів міжнародного права з боку РФ відносно України, Президент Баррозу завершив виступ своєю особистою думкою про те, що у майбутньому важливість юристів для суспільства навіть зросте насамперед тому, що життя стає більш різноманітним, а технології обумовлюють необхідність швидкого реагування на нові виклики для суспільства і бізнесу.

Високу планку політико-правової дискусії, яка була задана паном Баррозу на цій конференції, підтримали такі видатні політичні діячі, як колишній Генеральний секретар ООН Кофі Аннан, колишній Генеральний секретар НАТО Андерс Фог Расмуссен, та наша колега, головний прокурор Міжнародного кримінального суду у Гаазі Фату Бенсуда, які зустрічались з учасниками конференції в робочі дні в перерві між ранковими та денними сесіями.

Але повернемося до сесій. Цьогорічна програма складалася із більш ніж 200 сесій комітетів та форумів, на яких обговорювалися найбільш гострі

питання в різних галузях права, а також напрямки розвитку правовідносин у майбутньому. До речі, досвідчені члени ІВА делеговані до багатьох міжнародних конференцій ООН та інших міжнародних організацій, що відповідають за розробку і прийняття міжнародних конвенцій з багатьох галузей права. Тому беручи участь у діяльності ІВА, ви маєте можливість тримати руку на пульсі розвитку правовідносин, які регулюються на міжнародному рівні.

Серед сесій, що запам'яталися найбільше, хочу виділити наступні:

Постачання енергії та ресурсів: геополітичні виклики (Секція з енергетики, довкілля, природних ресурсів та інфраструктури).

Світова економіка та політична стабільність дуже залежать від постачання енергії та ресурсів. Виклики, пов'язані із юридичним супроводженням проектів інвестування в нові енергетичні потужності в Африці, загроза реалізації проекту Desertec з постачання сонячної електроенергії до Європи з країн Північної Африки у зв'язку із політичними негараздами в країнах цього регіону, газова війна між РФ, з одного боку, та Україною і країнами Європи, з іншого, — все це потребує вирішення багатьох комплексних питань правового характеру. Але проблема в тому, що у цих питань не може бути суто юридичного вирішення, адже правовідносини у цих сферах залежать від політичних чи навіть силових чинників.

Гарячі питання в морській індустрії (Комітет з морського і транспортного права).

Серед багатьох виступів колег із різних юрисдикцій хочу відмітити презентацію німецького колеги Д. Армбруста щодо впливу незаконної міграції в Середземноморському басейні на торговельне судноплавство. За міжнародними конвенціями, капітан судна не може відмовити у спасінні людей, що терплять лихо на морі. Дуже часто таке трапляється із перевантаженими та непристосованими для цього суднами, на яких нелегальні мігранти намагаються потрапити до Європи із Африки та країн Близького Сходу. Збитки від девіації суден, затримки постачання вантажу, видатків на медичне обслуговування, на харчування, фізичні пошкодження суден та членів команди, а також психологічні травми екіпажів від трагедій, що трапляються на їхніх очах, — все це завдає шкоди нормальному торговельному

мореплавству, але рішення цієї проблеми знову ж знаходиться в політичному руслі.

Моя доповідь на цій же сесії була присвячена в тому числі питанням порушення режиму мореплавства та перебування екіпажів на тимчасово окупованій території АР Крим, що спричиняє численні правові колізії та проблеми для судновласників, власників вантажу та членів екіпажів. Слід зазначити, що для того, щоб отримати право виступати на конференції такого рівня, треба іноді домовлятися за рік, потрібні довіра до професійного рівня спікера з боку керівництва відповідного комітету та актуальність запропонованої теми доповіді. Тому важливим чинником довіри до високого рівня української адвокатури є той факт, що серед більш ніж 40 учасників від України було ще 3 спікери: Марина Ільчук («Арцінгер», Київ), Ірина Мороз («АГА Партнерс», Київ) та Оксана Войнаровська («Василь Кісіль і Партнери», Київ), а Ірина Паліашвілі («РУЛГ», Київ) виступила в якості модератора однієї із сесій. Така активна діяльність наших колег є промоушеном всієї української адвокатури за кордоном, тому заслуговує на особливу подяку.

Виграйте більше роботи — перетворите контакти в клієнтів: методика КОПАКАБАНА для міжнародного нетворкінгу (Авторська сесія відомого консультанта Піппи Блекмор, Великобританія).

Відома британська консультант із відносин розкриває методики встановлення та підтримання стосунків із потенційними клієнтами та колегами, завдяки чому ви можете не просто спілкуватися з новими знайомими після конференції, а поступово перетворювати ці знайомства в нові проекти. Цікавим і дуже важливим чинником спілкування на таких конференціях є той факт, що дуже часто «клієнтом» для нас з часом виступає наш колега — адвокат з іншої юрисдикції, клієнту якого потрібна ваша правова допомога, тому що для міжнародних проектів клієнти найчастіше шукають місцевих адвокатів через адвокатів власних. А ті, маючи вже відносини з вами та довіряючи вашому професійному рівню та людським якостям, можуть порекомендувати саме вас, тому що знають вас кілька (багато) років особисто. Наша професія — це відносини між людьми, і Піппа Блекмор знається на тому, як конвертувати ваші зв'язки у гонорари.

Стратегії виходу в акціонерних угодах — 50 шляхів залишити свого партнера (Комітет з корпоративного права та M&A).

Інвестиції завжди повинні починатися зі стратегії виходу із бізнесу в умі. Приклади із корпоративної та судової практики, краща практика мирного вирішення складних питань залишення «тераріуму однодумців», регуляторні новели з різних юрисдикцій — все це викликало неабиякий інтерес учасників конференції.

Належний процес в справах про конкуренцію (Антимонопольний комітет).

Питання належності процесу та рівності сторін в справах про захист економічної конкуренції або порушення антимонопольного законодавства, що розглядають національні регуляторні органи, постають навіть в країнах розвинутої правової традиції. Такі справи там, як і у нас, на першому рівні розглядають державні органи, які виконують квазі-судову функцію, але не завжди сторони мають такі ж права, як, наприклад, у судовому процесі. Тому виступи колег із США, Німеччини, Австрії, Бельгії, а також Індії та Бразилії були присвячені проблемам доступу до матеріалів справи; обміну інформацією між різними державними органами без згоди власника; праву на усний виступ при розгляді справи; праву бути представленим адвокатом та іншим важливим питанням, вирішення яких, на думку спікерів, може сприяти підвищенню довіри сторін до процедури розгляду справ державними органами та якості прийнятих рішень.

Нью-Йоркська Конвенція: публічні інтереси як підстава для відмови у визнанні та виконанні рішень арбітражів (Комітет з арбітражу).

Сесія була присвячена компаративному аналізу законодавства та судової практики 40 країн, суди яких посилаються час від часу на публічні інтереси як підставу для відмови у визнанні та виконанні на власній території рішень міжнародних арбітражних судів.

Податкове структурування для приватних клієнтів (Комітет з індивідуального оподаткування).

Дуже цікава дискусія щодо податкових наслідків для сімей, що утворюються та розпадаються, а також для нащадків, які отримують не тільки спадщину, але й проблеми у сім'ях, що мешкають або зареєстро-

вані з метою сплати податків, або є громадянами, або мають майно чи бізнес у різних країнах.

Банківська конфіденційність та міжнародний обмін інформацією (Комітет з банківського права).

«Уряди одного часу повернули своє сліпе око на офшорну податкову «акробатику» своїх багатих громадян. Тепер вони жадають грошей і зголомділо пожирають кожен пенні з податкових гаваней. Таким чином, холодна війна з банківською таємницею стала гарячою». Ця цитата з журналу «Економіст» 2012 року говорить сама за себе.

Навколо нерухомості — світ можливостей (Комітет з нерухомості).

Структурування міжнародних угод щодо нерухомості за участю кількох іноземних учасників дає багато можливостей юристам із різних юрисдикцій.

Розумні способи навчити вашого суддю (Комітет із судового представництва).

Тема пов'язана із експертними висновками в судовому провадженні. Дуже цікава дискусія між колегами, які представляють країни, де суддя призначає експерта по справі, і країнами (здебільшого англосаксонської системи), де сторони призначають власних експертів. З одного боку, експерт, призначений судом, є більш незалежним, але й суд, швидше за все, використає висновок цього експерта як вагомий аргумент при прийнятті рішення, навіть якщо експерт помилився. З іншого боку, якщо кожна сторона має свого експерта, то виникає недовіра щодо неупередженості висновку такого експерта, але тоді й суд має більш можливостей прийняти справедливе рішення за підсумками «битви експертів» в залі суду. Такий підхід заслуговує на увагу, тому що у деяких країнах експерти обох сторін подають суду та одна одній перед початком процесу як запитання сторони, що їх викликала, так і відповіді на ці запитання. Така транспарентність потребує дуже відповідального ставлення експертів до своїх висновків і практично унеможлиблює їх умисне спотворення.

Завжди студент, ніколи майстер — міжнародні перспективи тренування адвокатів (Форум для баристерів та адвокатів).

Тема дуже нагадує одне із питань програми спільної конференції IBA, CCBЕ та НААУ 5 — 6 червня цього року «Ремісник чи професіонал». Багать-

ма представниками національних асоціацій ще раз зазначено, що професійне навчання є обов'язком кожного адвоката протягом всієї кар'єри, а одним із найголовніших завдань національних асоціацій адвокатів є регулювання та забезпечення цього процесу.

Apple Pay, Bitcoin, безготівкове суспільство: дискусія щодо юридичних питань мобільних платежів та цифрових валют (Спільна сесія комітетів з банківського, кримінального, технологічного права, Комітету з інтелектуальної власності, підкомітету з кіберзлочинності та інших).

Гроші та платежі поступово перетікають із готівкового обігу у світ електронної та навіть віртуальної реальності. Це супроводжується комплексом запитань правового характеру, і особливість цієї проблематики в тому, що розвиток цього технологічного ринку такий стрімкий, що не дає можливості вчасно підготувати належні регуляторні норми.

Дрони — понад законом: космос, діапазони, авіація та питання приватності (Спільна сесія комітетів з космічного права, авіаційного права, медійного права, технологічного права та Інституту ІВА з прав людини).

Ми щодня чуємо про безпілотні літальні апарати (дрони) в новинах про бойові або розвідувальні дії на кордонах нашої держави. Але дрони використовуються не тільки у військових цілях, але й для розвідки корисних копалин, інспектування територій або навіть для доставки товарів, як робить компанія Amazon. Між тим використання дронів не є достатньо врегульованим, і час від часу виникають проблеми із порушенням права на повагу до приватного життя.

Такі і багато інших сесій були представлені учасникам форуму за 5 днів його роботи. Але щорічна конференція — це не тільки право і політика, нау-

Анрій Костін та Президент ІВА Девід Рівкін на засіданні Генеральної Ради ІВА після вступу НААУ до складу ІВА, 08.10.2015 р.

ка і практика, це також спілкування на численних прийомах та неформальних заходах, котрі у Відні були організовані як в монументальних палацах і в знаменитих музеях, так і в популярних клубах цього чарівного міста.

З великою надією на краще майбутнє адвокатури.

Відень, 4 — 9 жовтня 2015 року

ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ДОСВІДУ СИСТЕМИ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ ПРОВІНЦІЇ КВЕБЕК У КАНАДІ

Андрій Сітніков, адвокат, заступник голови Ради адвокатів Хмельницької області

Вивчаючи досвід іноземних країн в організації системи безоплатної правової допомоги, ми повинні більш ретельно звернути увагу на досвід Канади. Чому саме Канади? На думку автора, Канада є історично, ментально та навіть кліматично подібна до України значно більше, ніж європейські країни. Як і Україна, Канада входила до складу імперії, країна є двомовною, має велику кількість національних меншин, конституційно закріплену децентралізацію влади із широкими повноваженнями місцевих органів, а також стикалася у новітній історії із досить серйозними сепаратистськими загрозами. На міжнародній арені Канада є послідовним партнером України та надає велику підтримку, у тому числі, що важливо у контексті зробленого автором аналізу, в галузі судової реформи.

велику підтримку, у тому числі, що важливо у контексті зробленого автором аналізу, в галузі судової реформи.

ЩОДО СИСТЕМИ БПД (ПРИКЛАД ОДНІЄЇ ПРОВІНЦІЇ)

Канадська провінція **Квебек** має досвід організації системи безоплатної правової допомоги з 1973 року. Цю модель в подальшому застосували й інші провінції Канади.

Адмініструє безоплатну правову допомогу Комісія з правових послуг (Commission des services juridiques)¹, діяльність якої регламентована насамперед Законом «AN ACT RESPECTING LEGAL AID AND THE PROVISION OF CERTAIN OTHER LEGAL SERVICES»².

СТРУКТУРА КОМІСІЇ

Комісія є юридичною особою та складається із 12 членів, яких **призначає уряд після консультацій та за поданням** правозахисних організацій (в тому числі «Barreau du Quebec» (спілка адвокатів Квебека), нотаріальної палати, юридичних університетів) 3 їх складу на строк до 10 років призначають голову (**повинен бути адвокатом або суддею у відставці**) та його заступника (**має бути адвокатом**).

Решта членів призначається на 3 роки, при цьому 1/3 складу оновлюється щорічно.

Голова та заступник працюють на постійній основі, решта — на громадських засадах. У комісію входять **із правом дорадчого голосу** представники міністерства юстиції, міністерства праці та соціальної політики.

Комісія утворює регіональні центри правової допомоги, місцеві центри правової допомоги та бюро правової допомоги залежно від адміністративних та судових округів та забезпечує їх діяльність; призначає директорів центрів, які наймають технічний персонал. Комісія веде відкритий реєстр адвокатів, що можуть надавати безоплатну правову допомогу. Вона щорічно надає міністерству юстиції кошторис на наступний бюджетний рік та забезпечує щорічний аудит своєї діяльності із оприлюдненням висновку аудитора.

Роботу регіональних центрів контролюють консультативні комітети в складі 12 осіб, де 1/3 — адвокати, 1/3 — вчені-юристи і 1/3 — громадські активісти із зони

¹ Далі за текстом — Комісія.

² Закон «Про правову допомогу та забезпечення інших юридичних послуг» 1972 року (переклад назви Закону на українську мову неофіційний, зроблений автором. — Прим. ред.). Далі за текстом — Закон.

обслуговування. Комітет обирається на 3 роки, кожен рік 1/3 складу оновлюється. Члени комітету працюють на громадських засадах.

До основних принципів адміністрування системою БПД Закон відносить:

- важливість забезпечення допомоги для осіб, що мають право на таку допомогу;
- необхідність ефективного управління послугами та ресурсами;
- важливість координації та узгодження дій всіх ланок системи.

КРИТЕРІЇ, ПОРЯДОК НАДАННЯ ТА ОБСЯГ БПД

На нашу думку, Закон встановлює зрозумілі, соціально справедливі та прозорі критерії віднесення осіб до суб'єктів права на одержання безоплатної правової допомоги. Крім Закону, це питання врегульоване Положенням «Regulation respecting legal aid» («Критерії надання допомоги»). Питання вирішується залежно від майнового стану особи, що визначається за показниками (річний дохід на родину, наявність майна, наявність ліквідних активів).

Річний дохід (мінімальні розміри):

№ з/п	Кількість осіб	Сума (на рік), \$
1	Одна особа	16306 ³
2	Родина, що складається:	
	— дорослий і 1 дитина;	19948
	— дорослий і 2 та більше дітей;	21296
	— подружжя без дітей;	22691
	— подружжя і 1 дитина;	25389
— подружжя і 2 та більше дітей	26737	
3	Вартість майна та активів:	
	— якщо заявник та інший з подружжя не мають нерухомості;	47500
	— якщо заявник та інший з подружжя мають нерухомість;	90000
	— інші активи:	
	— на одну особу;	2500
— на подружжя	5000	

Окрім майнового критерію, до осіб, що мають право на БПД, Закон автоматично відносить осіб, що одержують соціальну допомогу від держави.

Нещодавно до переліку осіб віднесено тих, хто страждає від насилля в родині, незалежно від майнового стану та започатковано сервіс допомоги при перерахуванні (індексації) аліментів та пенсій, раніше призначених судами.

Відповідно до Закону у виняткових випадках директор центру або Комісія може прийняти рішення про надання БПД людині, що не підпадає під встановлені критерії, якщо буде встановлено, що така допомога є життєво необхідною.

Закон встановлює і обсяги надання БПД у судах першої інстанції та апеляційному провадженні, при виконавчому провадженні:

Кримінальна юрисдикція	Дорослі, неповнолітні, якщо санкція статті кримінального закону передбачає позбавлення волі, встановлення опіки, застосування примусових заходів медичного характеру
Цивільна юрисдикція	Сімейні справи (аліменти, місце перебування дітей, справи в інтересах неповнолітніх), справи в інтересах недієздатних осіб, цивільні справи на захист інтересів осіб, що знаходяться під вартою

БПД не надається: позивачам в справах про наклад та дифамацію; з приводу виборів та референдуму; за зобов'язаннями шлюбного договору та в деяких інших випадках.

Заявнику може бути відмовлено у наданні БПД, якщо: позивач не довів наявність в нього права на по-

зов; справа має завідомо мало шансів на успіх (негативна судова практика); витрати на справу значно перевищують майнові вигоди від перемоги в справі; рішення в справі в подальшому неможливо виконати; заявник відмовився від запропонованого варіанта вирішення справи.

³ Тобто \$1358,8 на місяць. Для Канади це дуже низький поріг. — Прим. авт.

Для отримання допомоги заявник повинен подати заяву про необхідність такої допомоги та надати всю наявну в нього інформацію, в тому числі власну фінансову інформацію.

Директор центру приймає рішення про надання допомоги (у складних випадках таке рішення приймає консультативний комітет) та видає сертифікат (доручення) адвокату.

Директор центру надає заявнику адвоката з числа тих, що співпрацюють з центром на постійній основі або виявили бажання працювати за разовими дорученнями.

Заявник може обрати **будь-якого іншого адвоката** (за його погодженням), і якщо він приймає доручення, але не був раніше включений у список адвокатів, що співпрацюють із Комісією, він повинен вирішити самостійно всі організаційні питання із регіональним центром.

До відшкодування витрат на безоплатну правову допомогу відповідно до закону підлягають: гонорари адвокатів; судові збори; нотаріальні збори; оплата послуг пристава, стенографіста, експертів.

Важливо! Відповідно до Закону всі заяви заявників до центру, Комісії та їх співробітників підлягають захисту як конфіденційна інформація, що надається адвокату клієнтом для здійснення його професійної діяльності.

Також відповідно до Закону центр, Комісія відповідають по зобов'язаннях, взятих адвокатом при виконанні своїх обов'язків за дорученням центру.

Оплата гонорарів адвокатам здійснюється відповідно до встановлених тарифів та розраховується залежно від категорії справи, її складності, витраченого часу та багатьох інших чинників. Адвокатам забороняється одержувати від клієнтів будь-які платежі як плату за виконання своїх обов'язків.

Оплата послуг судових експертів здійснюється відповідно до угод, що укладає комісія із професійними самоврядними організаціями експертів.

ШТРАФИ

Законом встановлені штрафні санкції за порушення, що можуть вчинятися у процесі надання БПД:

Суб'єкт відповідальності	Суть правопорушення	Розмір штрафу, \$
Фізична особа — заявник	Надання недостовірної інформації для одержання БПД	Від 800 до 10000
Адвокат	Привласнення одержаних за дорученням коштів клієнта, за подання недостовірних даних для обчислення гонорару	Від 2000 до 32000
Фізичні особи	За відмову в наданні інформації на запити комісії, адвокатів щодо фінансового стану заявників	Від 500 до 5000
Юридичні особи		Від 1500 до 30000

На нашу думку, визначення штрафів у спеціальному законі відіграє позитивну роль у процесі надання безоплатної правової допомоги.

НА ЗАВЕРШЕННЯ

Таким чином, позитивний 40-річний досвід Квебеку (Канада) повинен застосовуватися для вдосконалення системи БПД України при підготовці змін та доповнень в чинне законодавство.

При цьому, на наше переконання, вдосконалювати вітчизняне законодавство потрібно у наступних напрямках:

— підвищення якості надання допомоги із забезпеченням прав і свобод осіб, що одержують таку допомогу (відбувається через покращення системи адміністрування доступу, підвищення кваліфікації адмінперсоналу та адвокатів);

— забезпечення гарантій професійних прав адвокатів (покращення критеріїв відбору, дотримання адвокатської таємниці, зрозуміла відповідальність, спрощення звітності, збільшення оплати);

— оптимізація структури та економія бюджетних ресурсів (передача частини функцій самоврядної організації адвокатури — НААУ, передача частини наглядових функцій органам, що працюють на громадських засадах, оприлюднення фінансової звітності та обов'язковий аудит).

Нещодавно Координаційним центром з надання правової допомоги анонсовано проект «Доступна та якісна правова допомога в Україні», який впроваджується Канадським бюро міжнародної освіти за підтримки Уряду Канади спільно з Програмною ініціативою «Права людини та правосуддя» Міжнародного фонду «Відродження», які оголосили конкурс проектів з **«Інтеграції первинної і вторинної безоплатної правової допомоги на рівні територіальних громад»**. Вважаю, що НААУ має всі можливості більш тісно співпрацювати із міжнародними організаціями, зокрема з Урядом Канади, для більш поглибленого вивчення вдалого досвіду системи безоплатної правової допомоги.

КОМУ І НАВІЩО ПОТРІБНА РЕФОРМА АДВОКАТУРИ?

Коментар заступника Голови Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури Олега Беляєва щодо прийнятого Урядом Розпорядження від 13.10.2015 р. № 1070-р «Про перерозподіл деяких видатків державного бюджету, передбачених Міністерству юстиції на 2015 рік».

Перш за все хочу звернути увагу на те, що на сьогодні вже загальновідомо про перспективи розвитку реформування адвокатури України. Про це говорять всі, навіть ті люди, які не мають до цієї професії жодного відношення.

На теперішній час я би виокремив три основні групи, які прагнуть здійснити реформи адвокатури в Україні, а саме:

— Національна асоціація адвокатів України, тобто професійні адвокати, які справді прагнуть реформ та чітко знають, що необхідно зробити для того, щоб адвокатура стала здатною ефективно захищати права людей, у тому числі і тих, які не спроможні самостійно оплатити правову допомогу;

— юристи, які також прагнуть реформувати адвокатуру, але не мають жодного відношення до неї, обіймаючи лише певні посади в громадських організаціях;

— державні чиновники, для яких адвокатура є швидше інститутом, використовуючи який, вони фактично розпоряджаються бюджетними коштами, призначеними для реалізації державної програми безоплатної правової допомоги для малозабезпечених верств населення.

Фактично система безоплатної правової допомоги є «кастою», до якої повинен звернутися адвокат, надавши процесуальні документи на підтвердження наданих послуг вищезазначеним особам.

Координаційний центр з надання правової допомоги, який на даний час здійснює адміністрування системи безоплатної правової допомоги та використання бюджетних коштів, ніякого відношення до адвокатури не має.

Зазначене Розпорядження Кабінету Міністрів України фактично перерозподіляє кошти, які виділені на оплату правової допомоги малозабезпеченим, в напрямку розширення адміністративної складової системи БПД, що призведе до звуження кола осіб, які можуть звернутися за такою допомогою і її отримати, і навпаки — до розширення апарату державних службовців. Вже стає очевидним, що у деяких центрах БПД на 1 працюючого адвоката будуть припадати 5 адміністраторів. Крім того, яскравим прикладом розширення адміністративної складової системи

БПД є проведення тендера на здійснення ремонтних робіт у приміщенні Мін'юсту по вул. Артема, 73 у Києві на суму близько 1 млн євро.

Я доволі часто беру участь у справах, де також задіяні адвокати системи БПД. При спілкуванні з ними у мене склалася впевнена позиція, що, крім тієї роботи, яку вони виконують, їм ще доводиться займатися фінансовою роботою, а саме складанням фінансових звітів, сутність яких фактично не відображає обсяг виконаної роботи. Крім того, всі вони наголошують на тому, що найболючішим для них питанням є невиплата державою або значне затримання у виплаті адвокатських гонорарів за надану БПД. Тому, щоб дійсно отримати ці кошти, адвокату необхідно як мінімум мати ще економічну освіту, орієнтуватися у бухгалтерських питаннях та вміти належним чином заповнювати фінансові документи.

Іншими словами, держава збільшує чисельність осіб, які контролюють виплати гонорарів. Це все призводить до нераціонального використання бюджетних коштів, і такі дії не направлені на ефективне реформування адвокатури. Ситуація, що склалася, не йде на користь особам, яким надається БПД, а на збільшення власного забезпечення таких чиновників.

В цілому така ситуація нагадує уривок з відомої кінокомедії «Весілля в Малинівці», коли герой фільму Попандупуло не порівну («по-чесному») ділить між собою та іншою особою речі із скрині, а потім виголошує знамениту фразу «Я себе не обділив?».

Що насправді зараз необхідно, так це забезпечення виконання усіх існуючих законодавчих нормативів та гарантій, а також наділення усіх без винятку адвокатів повноваженнями надавати безоплатну правову допомогу за їх бажанням. Натомість роль Координаційних центрів — звести лише до функції здійснення виплат адвокатам гонорарів за надану ними БПД, а не оцінювання якості надання послуг, розглядання скарг на адвокатів, підвищення їх кваліфікації, навчання тощо, оскільки всі ці функції визначені для органів адвокатського самоврядування законом.

Записано прес-службою НААУ

НОВИЙ ПОРЯДОК ВИТРЕБУВАННЯ ДОКУМЕНТІВ СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВОГО ХАРАКТЕРУ ДЛЯ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ, ІНОЗЕМЦІВ ТА ОСІБ БЕЗ ГРОМАДЯНСТВА

Марина Ковтун, редактор, адвокат, к. ю. н.

Спільним наказом Міністерства юстиції України та Міністерства закордонних справ України 21 вересня 2015 року № 1786/5/272 була затверджена Інструкція про порядок витребування документів соціально-правового характеру для громадян України, іноземців та осіб без громадянства¹. Ця Інструкція визначає порядок витребування документів соціально-правового характеру як з України, так і з-за кордону для громадян України, які постійно проживають за кордоном, у тому числі тих, які тимчасово перебувають на території України², іноземців та осіб без громадянства, а також для підприємств (установ, організацій), розташованих в Україні, дипломатичних представництв та консульських установ України, Департаменту консульської служби Міністерства закордонних справ України³, представництв МЗС на території України. Також Інструкція встановлює вимоги щодо надання документів соціально-правового характеру архівними установами України.

Дія Інструкції поширюється на дипломатичні представництва та консульські установи України, Департамент консульської служби МЗС, представництва МЗС на території України, Державну архівну службу України⁴, центральні та галузеві державні архіви України, Державний архів в Автономній Республіці Крим, державні архіви областей, міст Києва та Севастополя.

Витребування документів з-за кордону громадянами України, іноземцями, особами без громадянства, які перебувають на території України, підприємствами (установами та організаціями), що розташовані в Україні, здійснюється через Департамент консульської служби МЗС або через представництва МЗС на території України, якщо інший порядок витребування документів не передбачений міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Запити іноземних дипломатичних представництв та консульських установ щодо витребування документів з України розглядаються Департаментом консульської служби МЗС відповідно до вимог чинного законодавства. Витребування документів з-за кордону здійснюється з урахуванням вимог законодавства тієї іноземної держави, уповноважений орган якої буде його видавати.

ПОРЯДОК РОЗГЛЯДУ ЗАПИТІВ

Розділ II Інструкції врегульовує порядок розгляду запитів дипломатичними представництвами та консульськими установами України.

Для оформлення запиту щодо витребування документів заявник подає до Департаменту консульської служби МЗС, представництва МЗС на території України, дипломатичного представництва чи консульської установи України:

¹ Далі за текстом — Інструкція.

² Далі за текстом — громадяни України.

³ Далі за текстом — Департамент консульської служби МЗС.

⁴ Далі за текстом — ДАСУ.

1	заяву про витребування документів
2	оригінал документа, що підтверджує сплату консульського збору за розгляд заяви щодо витребування документів, або документ (копію), що дає право на звільнення від сплати
3	три примірники анкети на кожен документ окремо з витребування документів з-за кордону за зразком згідно з додатком 1 до цієї Інструкції
4	копію паспорта
5	копію документа, що підтверджує родинні стосунки заявника з особою, щодо якої витребовуються документи (у разі необхідності)
6	оригінал документа, що підтверджує повноваження (у разі витребування документів представником особи, яка має право на їх отримання)

Консульський збір за витребування документів стягується у порядку, передбаченому Положенням про консульський збір України, затвердженим наказом МЗС від 05.01.11 р. № 3,

зареєстрованим у Мін'юсті України 31.01.11 р. за № 131/18869.

В оформленні запиту щодо витребування документів відмовляється, якщо:

1	міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, встановлено порядок витребування документів без посередництва дипломатичних представництв або консульських установ України
2	з питання витребування документів звернулася особа, яка не має права на отримання таких документів
3	заявник не зазначив в анкеті інформацію, необхідну для розгляду запиту
4	заявником не сплачено консульський збір або не пред'явлено документ (копію), що підтверджує право на звільнення від сплати консульського збору

У разі отримання витребуваних документів установи, що оформила запит, інформує ініціатора запиту про необхідність сплати консульського збору за витребувані документи. Після сплати консульського збору витребувані документи надсилаються (видаються) ініціатору звернення. Консульський збір за направлення заявнику повідомлення про відсутність в архівах інформації не стягується.

Дипломатичні представництва та консульські установи України інформують заявників про результати розгляду їх безпосередніх запитів до архівних установ України.

Формою відповіді на запит є архівна довідка або, якщо цього потребує запит, архівна копія, витяг з документа, інформація про відсутність архівних документів або відповідних відомостей.

Для виконання запиту виконавець ретельно вивчає відомості, що містяться в отриманих анкетах, заявах,

листах. У випадку відсутності відомостей виконавець вживає додаткових заходів для отримання необхідних даних. Запит, виконання якого за наявними даними є неможливим, повертається до ДАСУ з поясненнями причин невиконання.

ВИКОНАННЯ ЗАПИТІВ АРХІВНИМИ УСТАНОВАМИ УКРАЇНИ

Розділом III передбачено особливості виконання різноманітних запитів архівними установами України.

Архівні довідки про трудовий стаж наводяться за документами як державних архівних установ, архівних установ міських рад міст республіканського (АРК), обласного значення, так і архівних підрозділів підприємств (установ, організацій).

Якщо в запиті йдеться про необхідність витребування відомостей про трудовий стаж (місце роботи), то державні архівні установи звертаються до підпри-

емств (установ, організацій) за наданням оригіналу (копії) трудової книжки у тимчасове користування для виконання запиту. У разі наявності у трудовій книжці записів про роботу заявника за межами області (держави) про це слід вказати у складеній архівній довідці за зразком згідно з додатками 2 і 3 до цієї Інструкції. Якщо архівні довідки про роботу відсутні, але є свідки, які можуть підтвердити факт роботи заявника, підставою для оформлення відповідної довідки є довідка підприємства (установи, організації), що складена на підставі протоколу показань свідків.

Архівна довідка про заробітну плату оформляється на підставі особових рахунків, платіжних відомостей та інших документів про нараховану та сплачену заробітну плату.

Розмір заробітної плати в архівній довідці зазначається в грошових одиницях, що перебували в обігу протягом згаданого періоду.

Архівні довідки про освіту складаються як за документами державних архівів України, так і архівних підрозділів навчальних закладів України. Архівні довідки, що мають бути видані замість атестатів про середню та середню спеціальну освіту, дипломів, отриманих після закінчення вищих навчальних закладів, оформляються на підставі копій цих документів або довідок, наданих навчальними закладами.

Зміст таких довідок повинен бути близький до тексту оригіналу документа (його копії). Відповідно до вимог закордонних навчальних закладів, установ (фондів) працевлаштування архівні довідки про середню, середню спеціальну та вищу освіту, що надсилатимуться за кордон, незалежно від прохання заявника повинні містити відомості з диплома (атестата) та з додатка до нього за зразком згідно з додатками 4 і 5 до цієї Інструкції. Відомості про навчання однієї особи в різних навчальних закладах подаються в окремих архівних довідках.

У разі якщо заявник не закінчив навчання у вищому навчальному закладі, складається академічна довідка за зразком згідно з додатком 6 до цієї Інструкції, в якій зазначаються найменування навчального закладу та факультет, відомості про тематику прослуханих курсів, складені іспити та заліки за курсами, семестрами, а також вказується причина припинення навчання. У разі якщо довідка про освіту необхідна лише для підтвердження факту навчання з метою зарахування періоду навчання до загального стажу роботи, в ній слід зазначити лише дані диплома.

Довідки про військову службу, спеціальну військову освіту, отриману у військових навчальних закладах, у тому числі тих, що були підпорядковані Міністерству оборони СРСР, розташованих на території України, надаються і оформляються Галузевим державним архівом Міністерства оборони України.

Довідки про участь у Великій Вітчизняній війні 1941 — 1945 років, військову службу на території СРСР надаються за документами військкоматів та переоформляються державними архівними установами України в архівну довідку відповідно до вимог розд. IV цієї Інструкції.

Довідки про участь у партизанському русі на території України оформляються за даними Центрального державного архіву громадських об'єднань України, відповідних місцевих державних архівних установ, галузевих державних архівів.

Довідки про участь інших учасників бойових дій, перелічених у ст. 6 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», оформляються за даними відповідних галузевих державних архівів.

Довідки про осіб, які зазнали репресій у 1930 — 1980 роках і були реабілітовані, надаються за документами відповідних центральних державних архівів України, місцевих державних архівних установ, органів прокуратури, галузевих державних архівів Служби СБУ та МВС України.

Довідки про осіб, виселених з території України в адміністративному порядку у 1940 — 1950 роки, надаються за документами центральних державних архівів України, Державного архіву в Автономній Республіці Крим, державних архівів областей та Галузевого державного архіву МВС України.

Довідки на запити про підтвердження участі у ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС надаються за документами відповідних місцевих державних архівних установ України, Галузевого державного архіву Міністерства оборони України.

За необхідності **повторно отримати свідоцтво про державну реєстрацію акта цивільного стану**, якщо запис акта цивільного стану вже переданий на зберігання до державного архіву України, відділ державної реєстрації актів цивільного стану на підставі письмової заяви громадянина витребує з державного архіву архівну довідку. На підставі отриманої архівної довідки згідно з вимогами чинного законодавства випишується свідоцтво про державну реєстрацію акта цивільного стану.

Довідки, надані відповідно до запитів Департаменту консульської служби МЗС або за безпосередніми зверненнями громадян, оформляються або переформлюються державними архівними установами України, надсилаються до ДАСУ для подальшого пересилання Департаменту консульської служби МЗС, заявникам або підприємствам (установам, організаціям) у встановленому цією Інструкцією порядку.

Державна архівна служба України надсилає до Департаменту консульської служби МЗС архівні довідки, надані за документами державних архівних установ України, архівних підрозділів підприємств (установ, організацій), для подальшої передачі заявникам, якщо інше не передбачено міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Галузеві державні архіви за умови дотримання ними вимог, встановлених цією Інструкцією, щодо оформлення архівних довідок можуть надсилати довідки безпосередньо до Департаменту консульської служби МЗС. В іншому випадку довідки, надані за документами галузевих державних архівів, переформлюються державними архівами України відповідно до вимог, встановлених цією Інструкцією.

У разі особистого звернення до державних архівних установ громадян України, які постійно проживають за кордоном, у тому числі тих, які тимчасово перебувають на території України, іноземців та осіб без громадянства архівні довідки можуть видаватися заявникам безпосередньо у встановленому розд. II цієї Інструкції порядку. За виконання таких запитів стягується плата відповідно до ст. 35 Закону України «Про Національний архівний фонд та архівні установи».

ОФОРМЛЕННЯ АРХІВНИХ ДОВІДОК АРХІВНИМИ УСТАНОВАМИ УКРАЇНИ

Текст архівних довідок має відповідати сутності запити і не повинен містити зайвих слів. Архівна довідка оформляється державною мовою.

Прізвище, ім'я, по батькові заявника необхідно записувати відповідно до архівних документів. Невід-

повідність їх написання в анкеті, заяві та в архівних документах позначається словами «так у документах», які беруться в лапки. При написанні дати назви місяців зазначаються словами.

В архівних довідках про стаж роботи не вказуються номери наказів про зарахування на роботу, переміщення, звільнення з роботи.

У разі якщо архівна довідка через об'єктивні причини є неповною відповіддю на запит, її доцільно закінчити словами: «Інших відомостей не виявлено».

Обов'язковим елементом архівної довідки є дані про підстави для її оформлення. Якщо довідка наводилася за документами державної архівної установи, то вказуються номери фондів, описів, справ, аркушів. В архівній довідці, переоформленій державним архівом України, вказуються вид документа, його номер та дата видачі.

Архівна довідка (архівна копія, витяг) оформляється на бланку архіву, у якому його найменування та інші реквізити вказані українською та англійською мовами.

В архівному витязі назву архівного документа, його номер та дату відтворюють повністю.

Якщо текст архівної довідки (архівної копії) не вміщується на лицьовому боці бланка, він переноситься на зворотний бік. Велика за обсягом архівна довідка (архівна копія), надрукована на двох і більше аркушах, повинна бути прошита. Місце з'єднання аркушів засвідчується гербовою печаткою архіву.

У тексті архівної довідки (архівної копії, витягу) не дозволяється робити підчистки та виправлення. Архівна довідка (архівна копія, витяг) оформляється в двох примірниках, оригінал підписується директором архіву або особою, яка тимчасово виконує його обов'язки. Підпис засвідчується гербовою печаткою архіву, яка проставляється поряд з підписом. Печатка не повинна закривати текст довідки. На архівній довідці (архівній копії, витязі) вказуються її реєстраційний номер та дата оформлення.

Строк зберігання документів архівних підрозділів підприємств (установ, організацій), що є підставою для оформлення та надання архівними установами архівних довідок, **становить 75 років**.

ВІДВІД СУДДІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НЕУПЕРЕДЖЕНОГО РОЗГЛЯДУ, ВИРІШЕННЯ І ДОСЯГНЕННЯ ОБ'ЄКТИВНОЇ ІСТИНИ У СПРАВІ

Артем Питомець, адвокат, Голова комітету по роботі з молодими адвокатами
Ради адвокатів Одеської області

Конвенція про захист прав людини та основних свобод, яку Україна ратифікувала 17 липня 1997 року, визначає основні права і свободи, серед яких закріплено право на справедливий, незалежний і безсторонній суд, створений відповідно до закону. У Конституції України закріплені основні засади судочинства.

З прийняттям нового Кримінального процесуального кодексу України¹ всі громадяни очікують на справедливе і неупереджене кримінальне провадження. Основними моментами, на які спирається новий КПК, є можливість приведення кримінального провадження до європейських стандартів, про які неодноразово наголошував Європейський суд з прав людини у своїх рішеннях, звернених проти України.

Інструментом забезпечення неупередженого розгляду, вирішення і досягнення об'єктивної істини у справі є інститут відводу, а саме відводу суддів під час кримінального провадження.

Закон України від 07.07.10 р. № 2453 «Про судоустрій і статус суддів»² визначає, що суд, здійснюючи правосуддя на засадах верховенства права, забезпечує кожному право на справедливий суд та повагу до інших прав і свобод, гарантованих Конституцією і законами України, а також міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Кожному гарантується захист його прав, свобод та інтересів у розумні строки незалежним, безстороннім і справедливим судом, утвореним відповідно до закону. Судова система забезпечує доступність правосуддя для кожної особи відповідно до Конституції та в порядку, встановленому законами України (ст. 2 і 7 Закону № 2453).

Сутність відводу у кримінальному провадженні полягає в усуненні (самоусуненні) слідчого судді, судді від участі у кримінальному провадженні за наявності обґрунтованих сумнівів в їх неупередженості.

Так, Закон № 2453 покладає на слідчого суддю, суддю процесуальний обов'язок заявляти самовідвід за наявності підстав, передбачених ст. 75 і 76 КПК. За цими ж підставами їм може бути заявлено відвід особами, які беруть участь у кримінальному провадженні.

Обставини, що виключають участь слідчого судді, судді в кримінальному провадженні, закріплені в ст. 75 КПК. Так, слідчий суддя, суддя не може брати участь у кримінальному провадженні:

¹ Далі за текстом — КПК.

² Далі за текстом — Закон № 2453.

1	якщо він є заявником, потерпілим, цивільним позивачем, цивільним відповідачем, близьким родичем чи членом сім'ї слідчого, прокурора, підозрюваного, обвинуваченого, заявника, потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача
2	якщо він брав участь у цьому провадженні як свідок, експерт, спеціаліст, перекладач, слідчий, прокурор, захисник або представник
3	якщо він особисто, його близькі родичі чи члени його сім'ї зацікавлені в результатах провадження
4	за наявності інших обставин, які викликають сумнів у його неупередженості
5	у випадку порушення встановленого ч. 3 ст. 35 цього Кодексу порядку визначення слідчого судді, судді для розгляду справи

До складу суду, що здійснює судове провадження, не можуть входити особи, які є родичами між собою.

Тобто слідчий суддя, суддя не має права брати участь у кримінальному провадженні, якщо він є учасником цього провадження як зі сторони обвинувачення, так і зі сторони захисту, передбачених параграфами 2 — 5 гл. 3 КПК, або є членом сім'ї чи близьким родичем учасника кримінального провадження.

Слідчий суддя, суддя не має права брати участь у конкретному провадженні також тоді, коли інтереси однієї зі сторін представляє захисник чи представник, який є його родичем або членом сім'ї. Встановлення такого факту є підставою для відводу і не потребує доведення, що слідчий суддя, суддя не зацікавлений у результатах провадження.

Щодо обставин, передбачених пп. 3 і 4 ч. 1 ст. 75 КПК, то, заявляючи відвід, особа має обґрунтувати, чому суддя, члени його сім'ї чи близькі родичі зацікавлені в результатах кримінального провадження. Такими обставинами можуть бути надання зазначеною особою консультацій чи інших послуг як напередодні, так і в процесі провадження, якщо до прийняття рішення у справі усно або письмово вона висловлювала свою думку про винність або невинність особи, перебуває у дружніх або неприязних стосунках з будь-ким із учасників провадження, перебуває у службовій, матеріальній чи іншій залежності від них.

Підставою для відводу слідчого судді, судді є визначення їх для конкретного судового провадження з порушенням правил його здійснення автоматизованою системою документообігу.

При колегіальному судовому провадженні не допускається участь суддів, які є родичами між собою.

Термін «родичі» законом не визначено, а тому необхідно керуватися терміном «близькі родичі» (п. 1 ч. 1 ст. 3 КПК).

Наявність хоча б однієї із зазначених обставин виключає участь слідчого судді або судді у судовому провадженні. Однак поняття «інші обставини, які викликають сумнів у його неупередженості» є оціночними, використання яких залежить від правосвідомості особи, яка їх застосовує та з'ясовує їх сутність виходячи зі свого внутрішнього переконання.

У п. 2.5 Бангалорських принципів поведінки суддів (схвалені резолюцією 2006/23 Економічної та Соціальної Ради ООН від 27.07.06 р.) зазначається, що суддя заявляє самовідвід від участі в розгляді справи в тому випадку, якщо для нього не є можливим винесення об'єктивного рішення у справі, або в тому випадку, коли у стороннього спостерігача могли б виникнути сумніви в неупередженості судді.

Законодавець надає учасникам судового провадження можливість коректного розв'язання ситуації, що створилася, шляхом заяви самовідводу, що є етичним моментом законодавства, яке регулює ці питання.

Відвід повинен бути вмотивованим, тобто має містити вказівку на підстави, що зумовлюють його наявність. Вимога мотивувати відвід означає, що особа, яка його заявила, повинна викласти відомі їй обставини, з якими вона пов'язує необхідність усунення слідчого судді, судді від участі у судовому провадженні. Безпідставні і немотивовані відводи не повинні розглядатися.

Згідно з п. 3 Європейського статуту суддів, прийнятого Європейською асоціацією суддів у 1993 році, «суддя не тільки повинен бути неупередженим, але й має сприйматися будь-ким, як неупереджений».

У справі «П'єрсак проти Бельгії» Європейський суд з прав людини висловив позицію, згідно з якою, незважаючи на той факт, що безсторонність зазвичай означає відсутність неупередженості, її відсутність або, навпаки, наявність може бути перевірено різноманітними способами.

У справі «Хаусшильд проти Данії» згідно з об'єктивним критерієм необхідно встановити, чи існують, якщо зовсім не брати до уваги особисту поведінку судді, легко з'ясовувані факти, які можуть ставити під сумнів його безсторонність. Із цього погляду навіть виступи можуть мати певне значення. Найголовніше — це довіра, яку в демократичному суспільстві повинні мати суди у громадськості і передусім у разі кримінального провадження — в обвинуваченого. Отже, будь-який суддя, щодо безсторонності якого є законні підстави для побоювань, повинен дати відповідь.

Це означає, що при з'ясуванні в даній справі питань про те, чи існують законні підстави для побоювання щодо відсутності безсторонності у певного судді, позиція обвинуваченого має важливе, але не вирішальне значення. Вирішальним при цьому є те, чи можуть бути ці побоювання об'єктивно виправдані.

У свою чергу, ст. 76 КПК передбачає принцип недопустимості участі слідчого судді, судді повторно у судовому провадженні, у якому він приймав рішення. У випадку, якщо суддя брав участь у судовому провадженні, однак судові рішення з будь-яких причин не приймалися, наступна його участь у цьому ж кримінальному провадженні не забороняється.

Повторною вважається участь судді у конкретному провадженні за умови, що він не лише брав участь у ньому, але і приймав рішення. Принцип недопустимості повторної участі слідчого судді, судді, присяжного у кримінальному провадженні полягає в тому, що вони мають право брати участь у конкретному провадженні лише в одній з інстанцій (під час досудового розслідування, у суді першої, апеляційної, касаційної інстанцій, у Верховному Суді України або за нововиявленими обставинами). Тобто суддя має право приймати судові рішення лише один раз у будь-якій із судових інстанцій. Суддя, який брав участь у кримінальному провадженні і приймав рішення, вже має власну думку (позицію), а тому його повторна участь може призвести до необ'єктивного рішення.

На практиці трапляються випадки, коли маємо наявні підстави для відводу судді. Розглянемо на прикладах такі ситуації.

Приклад 1

30.03.15 р. суддя судової палати з розгляду кримінальних справ Апеляційного суду Одеської області ОСОБА_2 провів дії з підготовки до апеляційного розгляду, передбачені ст. 398 і 401 КПК. Ухвалою від 03.03.15 р. суддя ОСОБА_2 відкрив апеляційне провадження за апеляційними скаргами прокурора Тарутинського району Одеської області та захисника ОСОБИ_1 адвоката Євценка Р. І. на ухвалу Татарбунарського районного суду Одеської області від 17.03.15 р. та призначив справу до розгляду в Апеляційному суді Одеської області на 10.04.15 р.

10.04.15 р. о 14 годині 30 хвилин в Апеляційному суді Одеської області було розпочато судові засідання за апеляційними скаргами на вищевказану ухвалу. Вказане судові засідання розглядалось судом у наступному складі: головуєчий суддя ОСОБА_2, суддів ОСОБА_3, ОСОБА_4.

Під час судового розгляду з'ясувалось, що судді ОСОБА_3 та ОСОБА_4 вже брали участь у справі під час судового розгляду скарг на ухвали слідчих суддів під час досудового розслідування, і тому ці судді заявили самовідвід. У справі було оголошено перерву.

Приблизно о 16 годині 10 хвилин 10.04.15 р. судові засідання у Апеляційному суді Одеської області було продовжено у наступному складі: головуєчий суддя ОСОБА_2, суддів ОСОБА_5, ОСОБА_6.

Під час судового розгляду з'ясувалось, що судді ОСОБА_5 та ОСОБА_6 не є суддями, які уповноважені розглядати справи відносно неповнолітніх, а обвинувачений ОСОБА_7 є неповнолітнім, і тому судді ОСОБА_5 та ОСОБА_6 заявили самовідвід. У справі знову було оголошено перерву.

Приблизно о 17 годині 15 хвилин до залу судового засідання повернувся суддя ОСОБА_2 та почав судові засідання в Апеляційному суді Одеської області одноособово, в складі лише головуєчого судді ОСОБА_2.

Судовий розгляд суддя ОСОБА_2 почав з розгляду клопотання про продовження строку тримання під вартою обвинувачених. Судді ОСОБИ_2 адвокатом Євченко Р. І. було нагадано, що відповідно до ст. 401 КПК суд апеляційної інстанції має право розглядати клопотання про обрання, зміну або скасування запобіжних заходів і не має права розглядати клопотання про продовження запобіжного заходу, але суддя ОСОБА_2 не прийняв це до уваги.

Також судді ОСОБИ_2 адвокатом Євченко Р. І. було повідомлено, що сторона захисту до цього часу не от-

римала копії клопотань про продовження запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою відносно обвинувачених, а відповідно до ст. 184 КПК клопотання з доданими до нього матеріалами надається обвинуваченому, підозрюваному не пізніше ніж за три години до початку розгляду клопотання.

Порушуючи цю норму кримінального процесуального законодавства, суддя ОСОБА_2 оголосив перерву на одну годину для ознайомлення з клопотанням, надавши стороні захисту лише копії клопотань про продовження запобіжного заходу, без доданих до нього матеріалів.

Під час перерви адвокат Євченко Р. І. вийшов з приміщення Апеляційного суду Одеської області, але приблизно о 18 годині 10 хвилин, коли час перерви добігав кінця, двері Апеляційного суду Одеської області виявилися зачиненими. В той же час суддя ОСОБА_2, незважаючи на відсутність адвоката Євченка Р. І., захисника ОСОБИ_1, продовжив судові засідання. Інші захисники обвинувачених нагадали судді ОСОБИ_2, що ОСОБА_1 та інші обвинувачені обвинувачуються у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених ч. 3 ст. 152 та ч. 2 ст. 153 Кримінального кодексу України, ці злочини відповідно до ст. 12 цього Кодексу належать до особливо тяжкого та тяжкого злочинів, тому відповідно до ст. 52 КПК участь захисника є обов'язковою, однак в такому випадку продовжувати судові засідання без захисника ОСОБИ_1 є неможливим.

Однак суддя ОСОБА_2, порушуючи право обвинуваченого ОСОБИ_1 на захист, продовжив судові засідання.

Приблизно о 18 годині 30 хвилин адвокату Євченко Р. І., захиснику обвинуваченого ОСОБИ_1, вдалося потрапити до приміщення Апеляційного суду Одеської області.

Адвокат Євченко Р. І. заявив судді ОСОБИ_2 відвід, мотивуючи його наявністю обставин, що викликають сумнів у неупередженості судді, а саме: суддя ОСОБА_2 одноособово проводить судові засідання в суді апеляційної інстанції, що не передбачено КПК; суддя ОСОБА_2 розглядає клопотання про продовження запобіжного заходу обвинуваченим, хоча такого права у суду апеляційної інстанції немає; суддя ОСОБА_2 не надав передбачений законом час на ознайомлення з клопотанням та підготування заперечень до нього; суддя ОСОБА_2 почав судові засідання без присутності захисника обвинуваченого в справі, участь в якій захисника є обов'язковою.

Суддя ОСОБА_2 видалився до нарадчої кімнати і замість того, щоб передати вирішення питання про відвід іншому судді того ж суду, як це передбачено ст. 81 КПК, розглянув заяву про відвід сам на себе і постановив ухвалу про відмову в задоволенні заяви (ухвала Апеляційного суду Одеської області від 10.04.15 р., провадження № 11-кп/785/580/15, справа місцевого суду № 514/218/15-к).

Після цього суддя ОСОБА_2 продовжив судові засідання одноособово та вирішив питання про продовження строку запобіжного заходу.

28.04.15 р., коли колегія суддів судової палати з розгляду кримінальних справ Апеляційного суду Одеської області вже була сформована згідно з вимогами законодавства (головуючий той же суддя ОСОБА_2, судді ОСОБА_8, ОСОБА_9), для розгляду тих же апеляційних скарг прокурора Тарутинського району Одеської області та захисника ОСОБИ_1 в судовому засіданні адвокатом Євченко Р. І. було подано заяву про відвід судді Апеляційного суду Одеської області ОСОБИ_2 із зазначенням та обґрунтуванням всіх підстав, вказаних вище, які явно викликають сумніви у неупередженості судді.

Однак колегія суддів, розглянувши вказану заяву, у своїй ухвалі зазначила так: «незважаючи на безпідставність доводів, викладених у заяві адвоката Євченко Р. І. про відвід головуючого по справі — судді ОСОБИ_2, з метою виключення сумнівів у безсторонності, об'єктивності та неупередженості суду, колегія суддів вважає необхідним задовольнити вищевказану заяву» (ухвала Апеляційного суду Одеської області від 28.04.15 р., провадження № 11-кп/785/580/15, справа місцевого суду № 514/218/15-к).

Приклад 2

28.04.14 р. суддя Приморського районного суду м. Одеси ОСОБА_1, розглянувши у відкритому судовому засіданні заяву представника ОСОБИ_2 — адвоката Питомця Артема Валерійовича про відвід слідчого судді Приморського районного суду м. Одеси ОСОБИ_3, встановив: до Приморського районного суду м. Одеси надійшла заява представника ОСОБИ_2 — адвоката Питомця А. В. про відвід слідчого судді Приморського районного суду м. Одеси ОСОБИ_3 від справи № 522/4579/15-к.

У своїй заяві адвокат Питомець А. В. вказував на те, що у провадженні слідчого судді ОСОБИ_3 перебуває його скарга на дії слідчого СУ ГУМВС України в Одесь-

кій області під час проведення обшуку від 03.03.15 р. та визнання незаконним проведення обшуку у квартирі НОМЕР_1, за АДРЕСОЮ_1, яку раніше своєю ухвалою вже залишав без розгляду на підставі ст. 304 КПК та яку ухвалою Апеляційного суду Одеської області було скасовано, що об'єктивно створює підстави для сумнівів у його неупередженості, а тому просить задовольнити його заяву про відвід слідчого судді ОСОБИ_3 від розгляду вказаної скарги.

Виходячи зі змісту ст. 75 КПК неупередженість слідчого судді є необхідною умовою для прийняття законного, обґрунтованого та вмотивованого судового рішення.

Керуючись вказаною нормою кримінально-процесуального законодавства та з метою усунення сумнівів щодо неупередженості слідчого судді при розгляді його скарги і, як наслідок, прийняття законного та обґрунтованого рішення, суд вважав за необхідне задовольнити заяву адвоката Питомця А. В. та відвести слідчого суддю ОСОБУ_3 від розгляду справи № 522/4579/15-к за його скаргою (ухвала слідчого судді Приморського районного суду м. Одеси від 28.04.15 р., справа № 522/4579/15-к, провадження № 1-кс/522/5847/15).

Як бачимо, у випадку звернення з заявою про відвід судді за наявності навіть низки обставин, які викликають сумнів у його неупередженості, тобто обставин, що виключають участь слідчого судді, судді в кримінальному провадженні, судді, користуючись своїм процесуальним статусом, або взагалі відмовляють у задоволенні такої заяви, або задовольняють таку заяву, однак з явним небажанням, або, як бачимо, все ж дотримуються вимог КПК — вникають у суть справи та задовольняють такі заяви.

Позитивним моментом є те, що навіть якщо вам було відмовлено у задоволенні заяви про відвід судді, КПК не позбавляє вас права повторно звернутись із такою заявою. В такому випадку завжди потрібно бути лаконічним: ваші доводи повинні бути обґрунтовані, аби суд не розцінив такі ваші дії як зловживання правом.

На завершення зазначу, що все ж відвід суддів завжди був і залишається важливим дієвим механізмом, процесуальним інструментом забезпечення законності прийняття судових рішень, своєрідним захистом від впливу на суд різних суб'єктивних факторів, він покликаний забезпечити неупередженість судового розгляду.

ПОРЯДОК ОФОРМЛЕННЯ МАТЕРІАЛІВ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ЗА СТ. 188 КПАП

Анастасія Сербіна, аналітик Видавничого будинку «Фактор», адвокат

Відповідно до Кодексу України про адміністративні правопорушення¹ посадові особи установ виконання покарань та слідчих ізоляторів мають право складати матеріали про адміністративні правопорушення за незаконну передачу заборонених предметів особам, яких тримають у слідчих ізоляторах, установах виконання покарань.

Наказом Міністерства юстиції України від 08.09.15 р. № 1674/5 затверджено Інструкцію з оформлення посадовими особами установ виконання покарань та слідчих ізоляторів матеріалів про адміністративні правопорушення².

Диспозицією ст. 188 КпАП охоплюються такі дії: прихована від огляду передача або спроба передачі будь-яким способом особам, яких тримають у слідчих ізоляторах, установах виконання покарань, алкогольних напоїв, лікарських та інших засобів, що викликають одурманювання, а так само інших заборонених для передачі предметів.

СКЛАДЕННЯ ПРОТОКОЛУ

Протокол про адміністративне правопорушення складається посадовими особами СІЗО або установи виконання покарань **у двох примірниках**, один з яких під підпис вручається особі, яка притягається до адміністративної відповідальності, другий надсилається до суду. **Копія протоколу** про адміністративне правопорушення зберігається в установі виконання покарань чи слідчому ізоляторі у відповідній справі.

У протоколі про адміністративне правопорушен-

ня зазначаються: дата і місце його складення, посада, прізвище, ім'я, по батькові особи, яка склала протокол; відомості про особу, яка притягається до адміністративної відповідальності (у разі її виявлення); місце, час вчинення і суть адміністративного правопорушення; нормативно-правовий акт, який передбачає відповідальність за таке правопорушення; прізвища, адреси свідків, якщо вони є; пояснення особи, яка притягається до адміністративної відповідальності; матеріальна шкода, заподіяна правопорушенням, якщо вона була заподіяна; інші відомості, необхідні для вирішення справи.

Якщо правопорушення вчинено кількома особами, то протокол про адміністративне правопорушення складається **на кожному особу окремо**.

Протокол про адміністративне правопорушення підписується особою, яка його склала, і особою, яка притягається до адміністративної відповідальності; за наявності свідків протокол підписується також і цими особами.

У разі відмови особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, від підписання протоколу про адміністративне правопорушення в ньому

¹ Далі за текстом — КпАП.

² Далі за текстом — Інструкція.

робиться запис про це. Особа, яка притягається до адміністративної відповідальності, має право подати пояснення і зауваження щодо змісту протоколу, які додаються до протоколу про адміністративне правопорушення, а також викласти мотиви своєї відмови від його підписання.

До протоколу про адміністративне правопорушення долучаються **матеріали, що підтверджують факт вчинення** адміністративного правопорушення (рапорти посадових осіб, заяви, пояснення особи, щодо якої складається протокол про адміністративне правопорушення, свідків правопорушення).

Кожний документ, що долучається до протоколу, повинен мати свої реквізити (назву, дату складення, місцезнаходження установи виконання покарань чи слідчого ізолятора, місце проживання особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, підписи) і відповідати своєму призначенню, містити достовірну інформацію, відповідати вимогам законодавства.

При складанні протоколу про адміністративне правопорушення особі, яка притягається до адміністративної відповідальності, роз'яснюються її права і обов'язки, передбачені ст. 29, 63 Конституції України та ст. 267, 268 КпАП, про що робиться відмітка в протоколі.

Відповідно до п. 5 Інструкції протокол про адміністративне правопорушення разом з іншими матеріалами **протягом трьох** календарних днів з дати його складення надсилається до місцевого загального суду за місцем вчинення адміністративного правопорушення.

Уповноважені особи, які мають право складати протокол про адміністративне правопорушення, **визначаються наказом начальника** установи виконання покарань чи слідчого ізолятора. До складення протоколу про адміністративне правопорушення залучається персонал відділів (секторів, груп) оперативної роботи, відділів нагляду і безпеки та відділів режиму та охорони.

АДМІНІСТРАТИВНЕ ЗАТРИМАННЯ

Відповідно до ст. 260 КпАП з метою припинення адміністративних правопорушень, **коли вичерпано інші заходи** впливу, встановлення особи, складення протоколу про адміністративне правопорушення у разі неможливості складення його на місці вчинення правопорушення, якщо складення протоколу є обов'яз-

ковим, **забезпечення своєчасного і правильного** розгляду справ та виконання постанов по справах про адміністративні правопорушення **допускаються адміністративне затримання особи**, особистий огляд, огляд речей та вилучення заборонених предметів.

У протоколі про адміністративне затримання **зазначаються**: дата і місце його складення; посада, прізвище, ім'я та по батькові особи, яка склала протокол; відомості про особу затриманого; час і мотиви затримання. Протокол підписується посадовою особою, яка його склала, і затриманим. У разі відмови затриманого від підписання протоколу в ньому робиться запис про це.

Протокол про адміністративне затримання повинен бути пронумерований друкарським способом, тобто на ньому мають бути **проставлені серія і номер**.

Особі, стосовно якої складається протокол про адміністративне затримання, в обов'язковому порядку роз'яснюються права та обов'язки затриманої особи, передбачені ст. 29, 63 Конституції України та ст. 267, 268 КпАП, а саме: мотиви затримання, можливість з моменту затримання захищати себе особисто та користуватися допомогою захисника, можливість негайного інформування родичів затриманого, а також можливість оскарження адміністративного затримання у вищестоящий орган (вищестоящий посадовій особі) відносно установи виконання покарань чи слідчого ізолятора (посадової особи), який (яка) застосував(ла) ці заходи, або до суду.

При отриманні під час затримання заяв чи зауважень у протоколі про адміністративне затримання робиться запис про те, ким вони зроблені, і викладається їх суть.

У протоколі про адміністративне затримання **зазначаються дата, час і підстави для звільнення затриманої особи**, а також чи має особа, яка звільняється, претензії, про що свідчить особистий підпис цієї особи.

Адміністративне затримання особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, **може тривати не більше як три години**.

Строк адміністративного затримання обчислюється з моменту затримання особи, яка притягується до адміністративної відповідальності, для складання протоколу.

Про місцеперебування особи, затриманої за вчинення адміністративного правопорушення, **негайно повідомляються** її родичі, а на прохання цієї особи

також повідомляються адміністрація за місцем роботи, її адвокат.

Відповідно до п. 2 Порядку інформування центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги про випадки затримання, адміністративного арешту або застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, затвердженого постановою КМУ від 28.12.11 р. № 1363, **негайно** після фактичного затримання особи уповноважена службова особа, яка здійснила затримання, повідомляє за допомогою телефонного, факсимільного зв'язку, електронної пошти або через комплексну інформаційно-аналітичну систему забезпечення надання безоплатної правової допомоги відповідному центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги про випадок затримання особи.

Для тримання осіб, затриманих за вчинення адміністративного правопорушення, обладнується відповідне приміщення в адміністративній будівлі установи виконання покарань чи слідчого ізолятора за межами зони, що охороняється. Облік таких осіб здійснюється у журналі обліку осіб, затриманих за вчинення адміністративного правопорушення.

ОСОБИСТИЙ ОГЛЯД ТА ОГЛЯД РЕЧЕЙ

З метою вилучення у особи, яка притягується до адміністративної відповідальності, заборонених предметів, уповноважені особи проводять особистий огляд і огляд речей відповідно до ст. 264 КпАП (п. 10 Інструкції).

У разі неможливості забезпечити присутність власника (володільця) заборонених предметів (втеча або зникнення особи, яка вчинила адміністративне правопорушення) їх огляд здійснюється за участю не менше двох понятих.

Рішення про проведення особистого огляду затриманої особи приймають начальники установ виконання покарань чи слідчих ізоляторів, їх перші заступники або особи, які виконують їхні обов'язки, а в разі їх відсутності — чергові помічники начальників установ виконання покарань чи слідчих ізоляторів.

Особистий огляд і огляд речей **здійснюються молодшими інспекторами**, які входять до складу чергових змін з нагляду і безпеки, варт з охорони об'єктів установ виконання покарань, резервної та оперативної груп, відділів режиму та охорони слідчих ізоляторів, а також іншими особами з числа персоналу установ виконання покарань чи слідчих ізоляторів із застосуванням технічних засобів.

Огляд речей здійснюється у присутності особи, у власності (володінні) якої вони є. Особистий огляд проводиться уповноваженою на те особою **однієї статі** з оглядуваним і в присутності двох понятих тієї ж статі.

Огляду повинна передувати пропозиція пред'явити заборонені предмети, придбання і зберігання яких особам, узятим під варту, і засудженим заборонено, про що зазначається у протоколі.

Особистий огляд здійснюється в окремому приміщенні. Забороняється проводити в одному приміщенні особистий огляд декількох осіб одночасно.

За результатами проведення особистого огляду і огляду речей складається протокол особистого огляду і огляду речей, який повинен бути пронумерований друкарським способом, тобто на ньому мають бути проставлені серія і номер.

Відповідно до ст. 265 КпАП **заборонені предмети**, виявлені під час затримання, особистого огляду або огляду речей, **вилучаються**. Про вилучення заборонених предметів робиться відповідний запис у протоколах про адміністративне правопорушення, про особистий огляд і огляд речей або адміністративне затримання.

Посадові особи, які проводять особистий огляд, а також огляд речей, зобов'язані бути ввічливими щодо осіб, які оглядаються, і не припускати дій, що принижують їхню гідність. Під час огляду не допускається безпідставне пошкодження одягу та речей, які оглядаються.

Крім того, у протоколі особистого огляду і огляду речей зазначається, виявлені чи ні у особи, яка притягується до адміністративної відповідальності, при особистому огляді **тілесні ушкодження**. Якщо так, зазначається, які саме (синці, подряпини, різані рани тощо), на яких частинах тіла вони розташовані. Якщо особа, яка притягується до адміністративної відповідальності, потребує медичної допомоги, викликається черговий лікар установи виконання покарань чи слідчого ізолятора, а за потреби — бригада швидкої медичної допомоги. У протоколі зазначаються час надання медичної допомоги, номер бригади швидкої медичної допомоги, прізвище та ініціали лікаря, до якого закладу охорони здоров'я госпіталізовано особу.

Наказами начальників установ виконання покарань чи слідчих ізоляторів визначаються місця зберігання вилучених заборонених предметів та особи, відповідальні за їх збереження, відповідно до Порядку

зберігання вилучених під час здійснення провадження у справах про адміністративні правопорушення речей і документів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 16.01.12 р. № 17.

Після розгляду судом справи про адміністративне правопорушення згідно з прийнятим ним рішенням **заборонені предмети у встановленому законодавством порядку конфіскуються, або повертаються власникові (володільцеві), або знищуються.**

У разі вилучення речей (наркотичні засоби, психотропні речовини або їх аналоги, зброя), за зберігання яких передбачена кримінальна відповідальність, вони відповідно до Кримінального процесуального кодексу України передаються до компетентних органів для прийняття рішення у встановленому законодавством порядку разом з оригіналами складених протоколів.

ОСКАРЖЕННЯ

Адміністративне затримання, особистий огляд, огляд речей і вилучення заборонених предметів можуть бути оскаржені заінтересованою особою до органу вищого рівня (вищій посадовій особі) відносно установи виконання покарань чи слідчого ізолятора (посадової особи), який(а) застосував(ла) ці заходи, або до суду (п. 15 Інструкції).

Оскарження заходів забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення не зупиняє їх виконання.

Кількісний облік видачі бланків протоколів про адміністративні правопорушення, бланків протоколів про адміністративне затримання та бланків протоколів особистого огляду і огляду речей **ведеться у журналі видачі бланків протоколів** про адміністративні правопорушення, протоколів про адміністративне затримання, протоколів особистого огляду і огляду речей.

Бланки протоколів та журнали зберігаються в канцелярії установи виконання покарань чи слідчого ізолятора.

Складені **протягом доби** протоколи про адміністративні правопорушення реєструються в журналі обліку протоколів про адміністративні правопорушення.

ЗНИЩЕННЯ ВИЛУЧЕНОГО

Знищення вилучених заборонених предметів, речей, речовин і виробів проводиться комісією (**не менше трьох осіб**), склад якої щороку визначається наказом начальника установи виконання покарань чи слідчого ізолятора.

Знищення оформляється актом про знищення. Акт підписується членами комісії, затверджується начальником установи виконання покарань чи слідчого ізолятора або особою, яка виконує його обов'язки, чий підпис скріплюється гербовою печаткою.

Перший примірник акта долучається до висновку, другий — до особової справи засудженого або особи, взятої під варту.

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ДИТИНИ (ЗА ПРАКТИКОЮ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ)

Олександр Дроздов, адвокат,
Голова ВКДКА, доцент кафедри кримінального процесу
НЮУ ім. Ярослава Мудрого, к. ю. н., доцент

Олена Дроздова, помічник адвоката

Проблема прав і свобод людини та громадянина у сучасному світі посідає одне з провідних місць. У багатьох міжнародних договорах держави визнають, що повага прав і свобод людини є головним фактором миру, справедливості і благополуччя, необхідних для забезпечення розвитку міжнародного права та співробітництва між усіма державами. Україна є учасницею низки міжнародних угод у сфері захисту прав людини. Так, наприклад, на території України підлягають застосуванню положення Конвенції про права дитини (1989 р.) та Факультативного протоколу до цієї Конвенції (2000 р.).

Усі права людини є універсальними, неподільними, взаємозалежними і взаємопов'язаними. Міжнародне співтовариство повинне ставитися до прав людини глобально, на справедливій і рівній основі, з однаковим підходом і увагою. Права дитини є невід'ємною складовою і неподільною частиною загальних прав людини. Натомість, незважаючи на те, що дитина володіє тими ж правами, що і дорослий, внаслідок особливостей фізичного та розумового розвитку вона повинна бути забезпечена особливими правами. Захист прав дитини в значній мірі обумовлюється тим, наскільки суспільство, зокрема, судові органи та органи правопорядку поінформовані про права дітей і про механізми їх реалізації та захисту. До того ж сьогодні питання про права дитини стає все більш і більш актуальним у контексті

формування належної судової практики з урахуванням правових положень, які містяться у рішеннях Європейського суду з прав людини¹. Оскільки, як відомо, відповідно до ст. 17 Закону України від 23.02.06 р. № 3477 «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» суди застосовують при розгляді справ Конвенцію про захист прав людини та основоположних свобод² та практику ЄСПЛ як джерело права. Крім того, варто нагадати, що в ст. 1 КЗПЛ (Зобов'язання поважати права людини) сказано наступне: Високі Договірні Сторони гарантують кожному, хто перебуває під їхньою юрисдикцією, права і свободи, визначені в розділі I КЗПЛ.

Надалі розглянемо особливості дотримання прав дитини в контексті окремих конвенційних прав.

¹ Далі за текстом — ЄСПЛ.

² Далі за текстом — КЗПЛ.

ПРАВО НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУД (СТ. 6 КЗПЛ)

Так, у рішенні ЄСПЛ по справі «*Стагно проти Бельгії*» (2009 р.) було встановлено, що після смерті свого батька два заявники, котрі були неповнолітніми на той момент, та кілька їх родичів отримали відповідні суми грошей за заповітом. Їх мати було названо управителем дитячої власності, та вона поклала отримані гроші на ощадний рахунок, з якого вони зникли менш ніж за рік. Коли заявники досягли повноліття, кожен із них звернувся з позовом проти власної матері та страхової компанії. В ЄСПЛ заявники скаржилися на порушення свого права доступу до суду, заявляючи, що бельгійські суди не запропонували їм жодного рішення, мотивуючи це тим, що подібні дії заборонено законом, оскільки їх не було вчинено в період до законодавчих обмежень, тобто коли вони були неповнолітніми та не мали можливості звернутися до суду на підставі того, що були неповнолітні. У своєму рішенні ЄСПЛ вказав на факт порушення положень ст. 6 КЗПЛ в аспекті права на доступ до суду. Оскільки в рішенні не було нічого сказано про період обмеження для неповнолітніх, бельгійські суди діяли, перш за все, в інтересах страхової компанії. Заявники у зв'язку зі своїм неповноліттям не могли захищати свої майнові права в суді, а на момент досягнення ними повноліття закінчився строк подання позову проти страхової компанії. Суворе застосування строку обмеження неповнолітніх щодо звернення до суду за захистом своїх майнових прав відповідно до закону, не беручи до уваги особливі обставини справи, позбавило заявників можливості використання ефективних засобів захисту задля вирішення цієї ситуації, яким вони в принципі мали б можливість скористатися.

ПРАВО НА ПОВАГУ ДО ПРИВАТНОГО І СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ (СТ. 8 КЗПЛ)

Практичний інтерес в контексті права на повагу до приватного і сімейного життя становить питання скасування усиновлення. Так, у рішенні ЄСПЛ по справі «*Зайет проти Румунії*» (2015 р.), яка стосувалася скасування повноважень доньки, яку вдовочерили, на основі відмови іншої сестри через 31 рік після встановлення права на вдовочеріння та через 18 років після смерті матері, котра їх вдовочерила. Заявниця, зокрема, заявляла про те, що скасування її прав доньки, яку вдовочерили, було судовим та несанкціонованим втручанням в її сімейне життя, при тому що вона жила

зі своєю названою матір'ю з 9 років та їхні взаємовідносини базувалися на довірі та любові. Вона також скаржилася на те, що після скасування всиновлення вона втратила право на п'ять гектарів лісу, які заповіла їй її названа мати. До речі, це перший випадок, коли ЄСПЛ мав розглянути скасування всиновлення після смерті названих батьків та того, що дитина давно стала повнолітньою. Ухвалюючи рішення щодо звернення заявниці та беручи до уваги, що рішення про позбавлення прав на всиновлення було прийняте на основі нечітких підстав (якість закону) та без чітких обґрунтувань прийняття подібних радикальних заходів, ЄСПЛ дійшов висновку, що втручання в її сімейне життя суперечить положенням ст. 8 КЗПЛ. У рішенні ЄСПЛ особливо було відмічено те, що в будь-якому випадку скасування всиновлення не могло ні в якій мірі використовуватися як засіб проти всиновленої дитини та що інтереси дитини повинні бути пріоритетними під час будь-яких дій юридичного характеру. У рішенні ЄСПЛ також вказувалися факти порушення положень ст. 1 Протоколу 1 до КЗПЛ (Захист власності) в рамках диспропорційного втручання в майнові права заявника на оспорювану земельну ділянку.

Окремо слід звернути увагу і на питання забезпечення права на возз'єднання сім'ї. Наприклад, у рішенні ЄСПЛ по справі «*Сен проти Нідерландів*» (2001 р.) йдеться про те, що заявниками є турецька сім'я та їх донька, яка народилася в Туреччині в 1983 р. і яку мати залишила під опікою тітки для того, щоб приєднатися в Нідерландах до свого чоловіка в 1986 р. Батьки скаржилися на порушення своїх прав на повагу сімейного життя на підставі відмови в заявці на подання документів на вид проживання їх доньки, що не дало їй можливості приєднатися до батьків у Нідерландах. У них було двоє інших дітей — 90-го та 94-го років народження, які були народжені на території Нідерландів та жили відповідно зі своїми батьками. У зв'язку з необхідністю визначити, чи була влада Голландії зобов'язана дати дозвіл на проживання третього заявника з батьками та беручи до уваги, окрім всього іншого, молодий вік заявника, ЄСПЛ ухвалив рішення, що оскільки вищеназвана заявниця провела все своє життя в Туреччині, вона має тісні культурні та соціальні зв'язки з країною, де в неї залишилися родичі. Але для решти родини існувала значна перепона, яка заважала родині повернутися до Туреччини. Перші двоє заявників почали жити як пара на території країни Нідерланди, громадянами якої вони були протягом ба-

гатьох років, там народилися двоє їхніх дітей, та вони пішли там до школи. Зважаючи на той факт, що влада Нідерландів не змогла досягти оптимального балансу між інтересами заявника та інтересами держави щодо імміграційних питань в рішеннях ЄСПЛ було встановлено факт порушення положень ст. 8 КЗПЛ (див. також рішення ЄСПЛ у справі «Тіквабо — Текле та ін. проти Нідерландів» від 01.12.2005 р.).

Це одна справа, яку розглянув ЄСПЛ та яка стосується права на возз'єднання сім'ї, є справа «Осман проти Данії» (2011 р.). Так, у віці 15 років заявниця — громадянка Сомалі, яка проживала з батьками та названими братами і сестрами в Данії з 7 років, була відправлена проти власної волі до табору біженців у Сомалі під опіку бабусі з боку батька. Через 2 роки, будучи неповнолітньою, вона подала заяву про возз'єднання з власною родиною в Данії, але датська імміграційна служба відмовила їй на підставі того, що закінчився термін дії її дозволу на проживання і що вона була відсутня на території Данії протягом року. Вона не мала права на отримання дозволу на проживання, оскільки в імміграційне законодавство були внесені зміни, які забороняють батькам-іммігрантам відправляти дітей до країни свого походження з метою отримання традиційного виховання. Тільки діти, молодші 15 років, можуть подавати дозвіл на возз'єднання з сім'єю. В рішенні ЄСПЛ було встановлено факти порушення положень ст. 8 КЗПЛ та зазначено, що цього заявника можна було б вважати постійним мігрантом, котрий на законних підставах провів більшу частину дитинства та юнацтва на території країни, тому необхідні дуже серйозні причини обґрунтування відмови у відновленні дозволу на проживання. З іншого боку, мета, яку використали для відмови у відновленні дозволу, була законною — не дати батькам-іммігрантам можливості відправляти дітей до країни свого народження на «повторну освіту», яка більш відповідає вимогам країни їх походження, тому право дітей на повагу до приватного та сімейного життя не повинно ігноруватися. Беручи до уваги обставини цієї конкретної справи, не можна сказати, що були повністю взяті до уваги інтереси заявника та досягнуто балансу між інтересами заявника та інтересами держави у контролі за міграцією.

У свою чергу, справа «Беріша проти Швейцарії» (2013 р.) стосувалася відмови влади Швейцарії нада-

ти дозвіл на проживання заявникам — трьом дітям, які були народжені у Косово та нелегально потрапили до Швейцарії, а також рішення влади Швейцарії відправити їх назад до Косово. У рішенні ЄСПЛ було вказано на відсутність фактів порушення положень ст. 8 КЗПЛ, враховуючи, зокрема, що заявники жили у Швейцарії, оскільки планували назавжди переїхати з Косово, та що їх діти не пробули на території Швейцарії достатньо часу для того, щоб втратити всі зв'язки з країною їх походження, де вони народилися та навчалися протягом багатьох років. Окрім цього, у дітей залишалися родинні зв'язки в Косово — двоє родичів віком 17 та 19 років, тобто у віці, коли їх можна підтримувати на відстані, та не було жодних обставин, які заважали заявникам їздити та залишатися зі своїм родичем віком 10 років на території Косово для захисту його інтересів. Також ЄСПЛ узяв до уваги і нечесну поведінку заявників під час законних процедур у Швейцарії та дійшов висновку, що влада Швейцарії не перевищила своїх повноважень при застосуванні положень ст. 8 КЗПЛ для відмови у видачі дозволу на проживання.

Справи «Мугензі проти Франції», «Танга Музінга проти Франції» і «Сеніго Лонг та інші проти Франції» (2014 р.) стосувалася складнощів, з якими стикнулися заявники, яким було надано статус біженців при отриманні візи для своїх дітей з метою возз'єднання сімей. Заявники заявляли про те, що відмова консульських структур видати їх дітям візи є порушенням прав на повагу до сімейного життя. ЄСПЛ зазначив, що процедура розгляду заявки на возз'єднання сім'ї мала містити в собі ряд елементів, які б враховували статус біженця — з одного боку, а з іншого — інтереси дитини, та факт їх виконання, з точки зору положень ст. 8 КЗПЛ. Щодо всіх трьох названих справ у рішеннях ЄСПЛ були констатовані факти порушення положень ст. 8 КЗПЛ. Оскільки влада на взяла до уваги особливі обставини справи, ЄСПЛ дійшов висновку, що процедура возз'єднання сім'ї не давала гарантій гнучкості, оперативності та ефективності щодо забезпечення права на повагу до сімейного життя. Тому Франція не дотрималася справедливого балансу між інтересами заявника — з одного боку та власними інтересами — з іншого щодо контролю за імміграцією³.

³ Також подібні питання підіймалися у рішенні ЄСПЛ по справі «Лай проти Франції» (2014 р.), у якій ЄСПЛ оголосив скаргу неприйнятною як явно необґрунтовану, враховуючи, що процес прийняття рішень, узятий у цілому, дозволяв заявнику забезпечити захист своїх інтересів.

Окремо слід зупинитися на розгляді питань юридичного визнання дітей, що були народжені в результаті сурогатного материнства⁴. Так, справи «Менессон та інші проти Франції» та «Лабассі проти Франції» (2014 р.) стосувалися відмови офіційного визнання батьківських зв'язків з дитиною, яка була народжена на території США від сурогатної матері та пари, яка проходила медичне обстеження. Заявники особливо скаржилися на той факт, що вони не змогли отримати підтвердження факту всиновлення на території Франції, що шкодило інтересам дитини. В обох випадках в рішеннях ЄСПЛ зазначалися факти відсутності порушень положень ст. 8 КЗПЛ стосовно права на повагу до сімейного життя заявника. Проте в рішеннях ЄСПЛ також зазначалось, що при розгляді обох справ були порушення положень ст. 8 КЗПЛ стосовно права дитини на повагу до приватного життя. ЄСПЛ ухвалив рішення про те, що представники владних структур Франції, незважаючи на те, що діти родини Менессон та родини Лабассі були визнані на території США, здійснили помилку, не визнавши їх на території Франції. ЄСПЛ далі зазначив, що прецедентним правом повністю підтверджується факт батьківства в результаті сурогатного материнства, тому французькі власті не мали жодного права не визнати того ж самого на території Франції. Тому США вийшли за межі своїх дискреційних повноважень у сфері прийняття рішень щодо сурогатного материнства.

І на завершення ще одна справа «Д. та інші проти Бельгії» (2014 р.), яка була розглянута ЄСПЛ. Ця справа стосувалася первинної відмови бельгійської влади дозволити приїзд на територію Бельгії дитини, яка була народжена на території України від сурогатної матері, де донорами виступали два громадянина Бель-

гії. Заявники посилалися на положення ст. 3 (Заборона катування) та ст. 8 (Право на повагу до приватного і сімейного життя). Беручи до уваги розвиток подій з моменту подання заяв, в особливості надання права на в'їзд дитини на територію Бельгії, де проживали всі заявники, ЄСПЛ ухвалив рішення, що цю частину спору вирішено, тому цей момент можна вилучити зі списку заяв до бельгійського уряду щодо відмови видачі проїзного документа дитини. Потім суд заявив про недопустимість розгляду решти заяви. Оскільки відмова владних структур до моменту подання заявниками достатніх доказів родинних зв'язків призвела до розлучення дитини з батьками та призвела до порушення права на повагу сімейного життя. З іншого боку Бельгія діяла на власний розсуд, керуючись широкими дискреційними повноваженнями застосування цього закону. У рішенні також було зазначено, що в ЄСПЛ не має жодних підстав вважати, що дитина під час розлучення її з батьками була піддана такому поведінню, яке суперечить вимогам ст. 3 КЗПЛ.

Повну версію статті, в якій розглянуто на підставі відповідних рішень ЄСПЛ питання щодо прав дитини знати своє походження (ст. 8 КЗПЛ), а також прав дитини за ст. 9 (Свобода думки, совісті і релігії); ст. 10 (Свобода вираження поглядів); ст. 14 (Заборона дискримінації) КЗПЛ в аспекті визнання сімейних зв'язків та спадкування, відмови в громадянстві дитині, яка народилася поза шлюбом, розміщення дітей ромів в «особливих» школах, використання мов у сфері освіти; ст. 1 (Захист власності) Протоколу 1 до КЗПЛ; ст. 2 (Право на освіту) Протоколу 1 до КЗПЛ, читайте на веб-сайті Національної асоціації адвокатів України в розділі «ПУБЛІКАЦІЇ».

⁴ Щодо нормативного регулювання питань сурогатного материнства в Україні див.: ч. 7 ст. 281 Цивільного кодексу України, ст. 123 Сімейного кодексу України, п.п. 6.21 п.п. 6 п. 4 Положення про Міністерство охорони здоров'я України, затвердженого Указом Президента України від 13.04.11 р. № 467 (зі змінами), Порядок застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні, затверджений наказом Міністерства охорони здоров'я України від 09.09.13 р. № 787.

ПРОГРАМА РАДИ ЄВРОПИ HELP

Ігор Караман, начальник відділу підвищення кваліфікації адвокатів, науково-методичного забезпечення адвокатської діяльності, стажування та кваліфікаційних іспитів Департаменту інформації, навчально-методичного забезпечення та зовнішніх зв'язків НААУ

Програма Ради Європи HELP (Human Rights Education for Legal Professionals = Навчання у сфері прав людини для представників юридичних професій) — освітня програма, що впроваджується в рамках Ради Європи¹⁾ з 2006 року. Вона реалізується у відповідності з Рекомендацією (2004 р.) Комітету міністрів Ради Європи державам-членам щодо застосування Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод²⁾ в університетській освіті та професійній підготовці практикуючих юристів (суддів, прокурорів, адвокатів та інших юристів), Інтерлакенською декларацією (2010 р.) і Брайтонською декларацією (2012 р.). Програма фінансується Трастовим фондом з прав людини, заснованим у березні 2008 року Норвегією спільно з РЄ та Банком Розвитку (структурою РЄ). Пізніше до Фонду приєдналися ще кілька країн.

Основною метою програми HELP є сприяння державам-членам у застосуванні ЄКПЛ на національному рівні. Її діяльність спрямована на зміцнення можливостей суддів, адвокатів і прокурорів усіх 47 держав-членів застосовувати ЄКПЛ у своїй повсякденній роботі. Методики і матеріали HELP систематично використовуються в усіх заходах, що проводяться РЄ в країнах-членах і спрямовані на зміцнення ролі ЄКПЛ, включаючи заходи в рамках спільних програмах ЄС та РЄ.

Необхідність програми HELP, серед іншого, пов'язана з тим, що Європейський суд з прав людини³⁾, отримуючи постійно зростаючу кількість скарг, намагається зменшити цей тиск на себе шляхом навчання представників правової сфери ефективно і правильно застосовувати ЄКПЛ у своїй практиці. Такий підхід дає можливість максимально захистити порушені права, проте без спеціальної підготовки учасників процесу реалізація такого масштабного завдання неможлива.

Тому програма HELP і є тією платформою, яка об'єднує всі зацікавлені національні інститути з підготовки суддів і прокурорів, адвокатські асоціації, які, ефек-

тивно взаємодіючи між собою, будуть відігравати ключову роль у подальшому розширенні курсів з ЄКПЛ, підвищенні кваліфікації спеціалістів з прав людини, організації «пілотних» дистанційних курсів.

Мережа HELP складається з представників національних установ підвищення кваліфікації суддів і прокурорів та адвокатських об'єднань з 47 країн-членів РЄ. Вона заснована на взаємодії, її члени збираються щорічно для обміну досвідом, взаємних консультацій та прийняття «дорожньої карти», що містить теми, які стануть пріоритетними при розробці нових навчальних програм і матеріалів HELP.

Інформаційний центр програми HELP в Україні (information point), який налагоджує зв'язок з об'єднаннями адвокатів, представляє **Ігор Караман** (Національна асоціація адвокатів України), i.karaman@unba.org.ua.

Сайт програми HELP (<http://www.helpcoe.org>) є відкритим та доступним для всіх зацікавлених користувачів. Він пропонує безкоштовне самостійне вивчення та дистанційне навчання стандартам ЄКПЛ.

¹⁾ Далі за текстом — РЄ.

²⁾ Далі за текстом — ЄКПЛ.

³⁾ Далі за текстом — ЄСПЛ.

На сайті також є форум для дискусій та обговорень питань, пов'язаних з правами людини. Там само можна знайти широкий спектр навчальних ресурсів з питань Конвенції та практики ЄСПЛ, розроблених і зібраних програмою HELP та перекладених на мови держав-членів. Ці матеріали включають в себе навчальні посібники з методології та основних положень ЄКПЛ, а також довідники, типові навчальні програми, приклади курсів, презентації, роботу зі справами, курси електронного навчання, присвячені різним статтям і темам ЄКПЛ.

Головну сторінку програми викладено в англomовному інтерфейсі. Однак, обравши в правому нижньому кутку в рубриці «National pages» (національні сторінки) країну «Ukraine» (Україна), можна перейти на українську версію веб-порталу. Втім, слід зауважити, що порівняно з англomовною версією, україномовна версія сайту є наразі менш наповненою та не містить всі ті матеріали та інформацію, які є на англomовній версії. Натиснувши в україномовній версії сайту на рубрику «Навчальні матеріали» у верхній стрічці, можна знайти низку онлайн-публікацій з питань Конвенції та практики ЄСПЛ.

Однак основні навчальні інструменти, курси та матеріали знаходяться саме на англomовній сторінці програми. Так, натиснувши в верхній стрічці на рубрику «Training resources» (навчальні ресурси), можна знайти два типи ресурсів: HELP training platform (навчальна платформа HELP) та Main courses (головні курси). Головні курси розбиті по 4 категорії: статті Конвенції, теми з прав людини, вивчення справ (кейс стаді) та методологія навчання.

Навчальна платформа HELP передбачає **дистанційні** (distance-learning) курси та курси для **самостійного проходження** (self-learning courses).

Дистанційні курси доступні для відібраних юристів, які беруть участь в пілотних курсах, модерОВАНИХ національними наставниками. На сьогодні наявні ресурси з наступних тем: критерії прийнятності заяв, що подаються до ЄСПЛ (скоро буде наявний і українською мовою), питання боротьби з дискримінацією (наявний і українською мовою), пошук притулку, бізнес

та права людини, хімічні прекурсори, заходи, альтернативні утриманню під вартою, сімейне право та правосуддя, спрямоване на захист дітей, мова ворожнечі та злочини на ґрунті ненависті, міжнародна співпраця в кримінальних справах, вступ до Конвенції (скоро буде наявний і українською мовою), торгівля людьми тощо. Для того щоб пройти дистанційний курс, необхідно, щоб набралася група з 15 — 25 осіб, після чого представники програми HELP зможуть записати учасника на курс. По проходженні курсу та успішному складенні підсумкового тесту РЕ видаватиме відповідний сертифікат. НААУ планує акредитувати ті дистанційні курси програми HELP, які будуть наявні в перекладі українською мовою. Тому буде також видаватися сертифікат НААУ про підвищення кваліфікації адвоката. Наразі наявний лише один такий дистанційний курс — «Заборона дискримінації в Україні».

Курси для самостійного проходження, на відміну від дистанційних курсів, можна проходити без попереднього запису. На сьогодні на платформі програми HELP наявні відповідні матеріали англійською, українською та російською мовами. Однак такі курси не даватимуть права на отримання сертифіката.

Дистанційні курси та курси для самостійного проходження є доступними для будь-якого користувача, який створив обліковий запис на сторінці <http://help.pra.coe.int/login> (процедура займає всього кілька хвилин). Навчальні матеріали по кожній статті Конвенції, вивчення справ ЄСПЛ та різні теми з прав людини доступні різними мовами.

Створення облікового запису робиться за посиланням <http://help.pra.coe.int/login>, яке супроводжується україномовною або російськомовною версією сайту (мову можна обрати в правому верхньому кутку). Після входження в обліковий запис інтерфейс буде частково російською, частково англійською мовами, а деякі з наявних курсів — українською.

Усі навчальні ресурси програми HELP розробляються міжнародними експертами, а потім адаптуються з урахуванням національних правових систем. Тому вони задовольняють особливі потреби юристів у навчанні і гнучкі в застосуванні.

ПОРЯДОК ПРОВЕДЕННЯ ЕКСПЕРТИЗИ

«ПРИВАТНИМИ» ЕКСПЕРТАМИ

Анастасія Сербіна, аналітик Видавничого будинку «Фактор», адвокат

Не погоджуйтесь із висновками експертів, які працюють у державних спеціалізованих експертних установах, або сумніваючись в їх неупередженості, адвокати все частіше звертаються до послуг так званих «приватних» експертів. Про що слід пам'ятати та чи законні такі висновки, давайте розбиратися.

В ЯКИХ ВИПАДКАХ МОЖНА ЗВЕРТАТИСЬ ДО «ПРИВАТНИХ» ЕКСПЕРТІВ?

Головним законодавчим актом, який регулює порядок призначення та проведення судової експертизи в Україні, є Закон України від 25.02.94 р. № 4038 «Про

судову експертизу»¹. Згідно зі ст. 7 Закону № 4038 судово-експертну діяльність здійснюють державні спеціалізовані установи, а також у випадках і на умовах, визначених цим Законом, **судові експерти, які не є працівниками зазначених установ.**

До державних спеціалізованих установ належать:

1	науково-дослідні установи судових експертиз Міністерства юстиції України
2	науково-дослідні установи судових експертиз, судово-медичні та судово-психіатричні установи Міністерства охорони здоров'я України
3	експертні служби Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства оборони України, Служби безпеки України та Державної прикордонної служби України

Виключно державними спеціалізованими установами здійснюється судово-експертна діяльність, пов'язана з проведенням **криміналістичних, судово-медичних і судово-психіатричних експертиз.**

Для проведення деяких видів експертиз, які не здійснюються виключно державними спеціалізованими установами, за рішенням особи або органу,

що призначили судову експертизу, можуть залучатися, крім судових експертів, також інші фахівці з відповідних галузей знань.

Згідно з п. 1.2 Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, затвердженої наказом Міністерства юстиції України від 08.10.98 р. № 53/5², **основними видами (підвидами) експертизи є:**

¹ Далі за текстом — Закон № 4038.

² Далі за текстом — Інструкція № 53/5.

№	Вид	Підвид
1	Криміналістична	почеркознавча; лінгвістична експертиза мовлення; технічна експертиза документів; експертиза зброї та слідів і обставин її використання; трасологічна (крім досліджень слідів пошкодження одягу, пов'язаних з одночасним спричиненням тілесних ушкоджень, які проводяться в бюро судово-медичної експертизи); фототехнічна, портретна; експертиза голограм; відео-, звукозапису; вибухотехнічна; матеріалів, речовин та виробів (лакофарбових матеріалів і покриттів; полімерних матеріалів; волокнистих матеріалів; нафтопродуктів і пально-мастильних матеріалів; скла, кераміки; наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів; спиртовмісних сумішей; ґрунтів; металів і сплавів; наявності шкідливих речовин у навколишньому середовищі; речовин хімічних виробництв та спеціальних хімічних речовин; харчових продуктів; сильнодіючих і отруйних речовин); біологічна
2	Інженерно-технічна	інженерно-транспортна (автотехнічна, транспортно-трасологічна, залізнично-транспортна); дорожньо-технічна; будівельно-технічна; оціночно-будівельна; земельно-технічна; оціночно-земельна; експертиза з питань землеустрою; пожежно-технічна; безпеки життєдіяльності; гірничотехнічна; інженерно-екологічна; електротехнічна; комп'ютерно-технічна; телекомунікаційна та інші
3	Економічна	бухгалтерського та податкового обліку; фінансово-господарської діяльності; фінансово-кредитних операцій
4	Товарознавча	машин, обладнання, сировини та товарів народного споживання; автотоварознавча; транспортно-товарознавча; військового майна, техніки та озброєння
5	Експертиза у сфері інтелектуальної власності	літературних та художніх творів; фонограм, відеограм, програм (передач) організації мовлення; винаходів і корисних моделей; промислових зразків; сортів рослин і порід тварин; комерційних (фірмових) найменувань, торговельних марок (знаків для товарів і послуг), географічних зазначень; топографій інтегральних мікросхем; комерційної таємниці (ноу-хау) і раціоналізаторських пропозицій; економічна у сфері інтелектуальної власності
6	Психологічна	
7	Мистецтвознавча	
8	Екологічна	
9	Військова	

З метою більш повного задоволення потреб слідчої та судової практики щодо вирішення питань, які потребують застосування наукових, технічних або інших спеціальних знань, експертними установами організовується проведення інших видів експертиз (крім судово-медичної та судово-психіатричної), у тому числі й тих, що перебувають у стадії наукової розробки.

Отже, **«приватний» експерт може проводити** інженерно-технічну, економічну, товарознавчу, психологічну, мистецтвознавчу, екологічну, військову експертизу та експертизу у сфері інтелектуальної власності та інші види експертиз, окрім тих, на які прямо встановлена заборона.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА

Призначення судових експертиз та експертних досліджень судовим експертам, які не працюють в державних спеціалізованих експертних установах, їх обов'язки, права та відповідальність, організація проведення експертиз та оформлення їх результатів здійснюються у порядку, визначеному:

- Кримінальним процесуальним кодексом України;
- Цивільним процесуальним кодексом України;
- Господарським процесуальним кодексом України;
- Кодексом адміністративного судочинства України;

- Кодексом України про адміністративні правопорушення;
- Митним кодексом України;
- Законом № 4038;
- Законом України від 21.04.99 р. № 606 «Про виконавче провадження»;
- Інструкцією № 53/5;
- Інструкцією про особливості здійснення судово-експертної діяльності атестованими судовими експертами, що не працюють у державних спеціалізованих експертних установах, затвердженою наказом Міністерства юстиції України від 12.12.11 р. № 3505/5³;
- іншими нормативно-правовими актами з питань судової експертизи.

Усі названі документи, окрім останнього, є загальними документами, з якими ви давно знайомі. Інструкція № 3505/5 є спеціальним документом, який чітко регламентує діяльність експертів, що не працюють у державних експертних установах, відомості про яких внесені до державного Реєстру атестованих судових експертів.

Судовий експерт здійснює свою діяльність з певного виду експертної спеціальності **на підставі сві-**

доцтва про присвоєння кваліфікації судового експерта, виданого Міністерством юстиції України відповідно до Положення про експертно-кваліфікаційні комісії та атестацію судових експертів, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 03.03.15 р. № 301/5⁴.

СТАТУС «ПРИВАТНОГО» ЕКСПЕРТА

Незалежно від місця роботи та підпорядкованості усі експерти, які пройшли атестацію, є рівноправними суб'єктами проведення експертиз. Їх висновки мають однакову юридичну силу.

Права «приватного» судового експерта тотожні правам експертів, які працюють у державних судових експертних установах. Незалежно від місця роботи судовий експерт не може відмовитись від проведення експертизи, окрім відсутності відповідної кваліфікації та у разі, якщо наданих йому матеріалів недостатньо для виконання покладених на нього обов'язків, а витребувані додаткові матеріали не надані, або якщо поставлені питання виходять за межі його спеціальних знань. Повідомлення про відмову має бути вмотивованим.

«Приватний» судовий експерт **зобов'язаний:**

1	заявити самовідвід за наявності передбачених законодавством обставин
2	прийняти до виконання доручену йому експертизу
3	особисто провести повне дослідження, дати обґрунтований та об'єктивний письмовий висновок на поставлені питання
4	повідомити в письмовій формі орган (особу), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта), про неможливість її проведення та повернути надані матеріали справи та інші документи, якщо поставлене питання виходить за межі компетенції експерта або якщо надані йому матеріали недостатні для вирішення поставленого питання, а витребувані додаткові матеріали не були надані
5	з'явитися на виклик органу (особи), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта), для надання роз'яснень, показань чи доповнень з приводу проведеної експертизи або причин повідомлення про неможливість її проведення
6	забезпечити збереження об'єкта експертизи та документів, наданих на дослідження
7	не розголошувати без дозволу органу (особи), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта), під час проведення експертизи відомості, що стали йому відомі у зв'язку з виконанням обов'язків, та не повідомляти будь-кому, крім органу (особи), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта), чи суду, про процес проведення досліджень та їх результати
8	негайно повернути матеріали справи та інші документи, що надавались для проведення експертизи, у разі постановлення ухвали суду про припинення проведення експертизи

³ Далі за текстом — Інструкція № 3505/5.

⁴ Далі за текстом — Положення № 301/5.

Судовому експерту **забороняється**:

1	передоручати проведення експертизи іншій особі
2	самостійно збирати матеріали, які підлягають дослідженню, а також вибирати вихідні дані для проведення експертизи, якщо вони відображені в наданих йому матеріалах неоднозначно
3	вирішувати питання, які виходять за межі спеціальних знань експерта, а також для з'ясування питань права і надавати оцінку законності проведення процедур, регламентованих нормативно-правовими актами
4	вступати у не передбачені порядком проведення експертизи контакти з особами, якщо такі особи прямо чи опосередковано зацікавлені в результатах експертизи
5	зберігати матеріали справ та об'єкти експертних досліджень поза службовим приміщенням

За наданий висновок судовий експерт відповідає згідно з чинним законодавством України.

ОСОБЛИВІ УМОВИ ТА ПРАВИЛА

Обов'язковою умовою здійснення судово-експертної діяльності судовими експертами, що не працюють у державних спеціалізованих установах, є **наявність свідоцтва про присвоєння кваліфікації судового експерта**, виданого Міністерством юстиції України на підставі рішення Центральної експертно-кваліфікаційної комісії при Міністерстві юстиції України, яким надається право на проведення конкретних видів експертиз.

У письмових висновках експерта, крім даних, передбачених чинним законодавством, обов'язково зазначаються **номер, дата видачі і строк дії свідоцтва** про присвоєння кваліфікації судового експерта.

Судовий експерт здійснює судово-експертну діяльність тільки з тих видів судових експертиз і експертних спеціальностей, які зазначені у свідоцтві про присвоєння кваліфікації судового експерта.

У разі закінчення терміну дії свідоцтва про присвоєння кваліфікації судового експерта **експерт втрачає право на проведення судових експертиз** до підтвердження ним кваліфікації судового експерта.

Судовий експерт здійснює судово-експертну діяльність у приміщенні, придатному для проведення досліджень, зберігання доказів, документів діловодства та наглядових проваджень.

Вимірювальні інструменти, які використовуються судовими експертами під час виконання експертизи (дослідження), **повинні пройти перевірку** відповідно до законодавства України.

У разі здійснення судовим експертом судово-експертної діяльності у складі юридичної особи умови

для її здійснення забезпечує керівник цієї юридичної особи.

Кожний експерт зобов'язаний **вести журнал реєстрації судових експертиз та експертних досліджень** за формою згідно з додатком 2 до Інструкції № 3505/5, у якому реєструються постанови, ухвали про призначення експертизи, складені уповноваженою на те особою, звернення сторони захисту кримінального провадження, заяви про проведення експертних досліджень, а також клопотання про надання додаткових матеріалів (даних), необхідних для їх проведення.

Залежно від характеру звернення за результатами його виконання відповідно до вимог процесуального законодавства України та Інструкції № 53/5 складаються такі підсумкові документи: **«Висновок експерта»**, **«Висновок експертного дослідження»**, **«Повідомлення про неможливість надання висновку»**, які виготовляються **у двох примірниках**, один з яких залишається у судового експерта.

Підсумковий документ, а також клопотання судового експерта оформлюються на бланку «приватного» судового експерта, підписуються судовим експертом та засвідчуються його печаткою (у разі наявності).

Після виконання експертизи (дослідження) підсумковий документ надсилається разом з матеріалами справи та іншими документами, що надійшли за клопотанням експерта, органу (особі), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта).

У разі здійснення судовим експертом судово-експертної діяльності у складі юридичної особи підсумковий документ надсилається органу (особі), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта), із супровідним листом цієї юридичної особи.

Другі примірники підсумкових документів та копії додатків до них зберігаються в приміщенні судового

експерта **протягом п'яти років** у наглядних провадженнях.

Наглядове провадження повинно містити документи, в яких фіксуються дії, пов'язані з призначенням та проведенням експертиз (досліджень), хід їх проведення, зокрема постанову (ухвалу) про призначення експертизи або заяву про залучення експерта, проведення експертного дослідження, копії листів, клопотань до замовника, другі примірники підсумкових документів тощо.

Після закінчення строку зберігання наглядові провадження передаються організаціям із заготівлі вторинної сировини за накладними, у яких зазначаються дата здачі документів, їх вага та номер накладної. Ці **накладні підлягають постійному зберіганню** у судового експерта.

КОНТРОЛЬ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ

Контроль за дотриманням «приватними» судовими експертами вимог нормативно-правових актів з питань судово-експертної діяльності здійснюється **Міністерством юстиції України та його територіальними органами** із залученням фахівців науково-дослідних установ судових експертиз Міністерства юстиції України шляхом проведення перевірок.

Перевірка судових експертів **може бути плановою**, яка здійснюється **не частіше одного разу на три роки**, як правило, за один рік до закінчення терміну дії свідоцтва про присвоєння кваліфікації судового експерта, **та позаплановою**.

Підставою для проведення позапланової перевірки є виявлення Міністерством юстиції України ознак невиконання чи неналежного виконання судовим експертом вимог нормативно-правових актів з питань судово-експертної діяльності. Підставою такого виявлення може бути, у тому числі, звернення зацікавлених осіб.

Позапланова перевірка проводиться за дорученням Міністерства юстиції України в межах питань,

вказаних у дорученні. Така перевірка може бути проведена **без попередження судового експерта**, діяльність якого буде перевірятися.

Повторна позапланова перевірка питань, що вже були предметом позапланової перевірки, не допускається. При цьому питання, охоплені плановою перевіркою за певний період, не можуть стати об'єктом позапланової перевірки, крім випадків, передбачених законодавством.

Перевірка відповідності висновків вимогам нормативно-правових актів та правильності застосування методів дослідження **здійснюється шляхом рецензування висновків** фахівцями науково-дослідних установ судових експертиз Міністерства юстиції України.

Строк проведення рецензування висновків не повинен перевищувати 14 календарних днів. Копії висновків для рецензування відбираються за період з дати присвоєння (останнього підтвердження) кваліфікації судового експерта у кількості від 3 до 6 примірників (залежно від наявних експертних спеціальностей та стажу роботи експерта).

Якщо експерт працює на підставі договору з державною спеціалізованою установою, перевірка висновків, виконаних за її дорученням, **здійснюється керівництвом** (посадовими особами) цієї установи.

При виявленні **недоліків методичного характеру або порушень** нормативно-правових актів з питань судово-експертної діяльності Міністерство юстиції України направляє судовому експерту повідомлення про необхідність усунення недоліків або відповідно до ст. 14 Закону № 4038 виносить на розгляд Центральної експертно-кваліфікаційної комісії при Міністерстві юстиції України питання **про притягнення його до дисциплінарної відповідальності** у порядку, передбаченому Положенням № 301/5.

Ухилення судового експерта від проведення перевірки та створення будь-яких перешкод у її проведенні **є підставою для порушення питання про притягнення його до дисциплінарної відповідальності**.

ПРАВОВА ПОЗИЦІЯ ВСУ У СПРАВІ ПРО ВИЗНАННЯ ДОГОВОРУ НЕДІЙСНИМ, ВИЗНАННЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ, ВИТРЕБУВАННЯ МАЙНА

Верховний Суд України на засіданні Судової палати у цивільних справах 16.09.15 р. ухвалив постанову у справі № 6-1203цс15, предметом якої був спір про визнання договору недійсним, визнання права власності, витребування майна.

Суд висловив наступну правову позицію.

Стаття 41 Конституції України проголошує, що кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Право приватної власності набувається в порядку, визначеному законом. Ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності. Право приватної власності є непорушним.

Відповідно до ст. 317, 319 Цивільного кодексу України¹ саме власнику належить право розпоряджатися своїм майном за власною волею.

Відповідно до закріпленого в ст. 387 ЦК загального правила власник має необмежене право витребувати майно із чужого незаконного володіння.

Витребування майна шляхом віндикації застосовується до відносин речово-правового характеру, зокрема якщо між власником і володільцем майна немає договірних відносин і майно перебуває у володільця не на підставі укладеного з власником договору.

Право власника на витребування майна від добросовісного набувача на підставі ч. 1 ст. 388 ЦК пов'язується з тим, у який спосіб майно вибуло з його володіння. Указана норма передбачає вичерпне коло підстав, коли за власником зберігається право на витребування свого

майна від добросовісного набувача.

Однією з таких підстав є вибуття майна з володіння власника або особи, якій він передав його, не з їхньої волі іншим шляхом.

За змістом ст. 388 ЦК випадки витребування майна власником від добросовісного набувача обмежені й можуть мати місце за умови, що майно вибуло з володіння власника або особи, якій він передав майно, поза їх волю.

Наявність в діях власника волі на передачу майна іншій особі виключає можливість його витребування від добросовісного набувача.

Отже, вирішуючи спір про витребування майна з чужого незаконного володіння, суди повинні були встановити, чи вибуло спірне майно з володіння власників у силу обставин, передбачених ч. 1 ст. 388 ЦК, зокрема чи з їхньої волі вибуло це майно з їх володіння.

Оскільки добросовісне набуття в розумінні ст. 388 ЦК можливе лише тоді, коли майно придбано не безпосередньо у власника, а в особи, яка не мала права відчужувати це майно, наслідком угоди, укладеної з таким порушенням, є повернення майна з чужого володіння.

З повним текстом постанови Верховного Суду України у цій справі можна буде ознайомитися на офіційному веб-сайті Суду (<http://www.scourt.gov.ua>) у підрозділі «Постанови у справах цивільної юрисдикції» за наступним посиланням: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/%28documents%29/2C69C9740108CBF1C2257ED5004865F9>

ПРАВОВА ПОЗИЦІЯ ВСУ У СПРАВІ ПРО ВИЗНАННЯ ДОГОВОРУ НЕДІЙСНИМ, ВИЗНАННЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ, ВИТРЕБУВАННЯ МАЙНА

Верховний Суд України на засіданні Судової палати у цивільних справах 23.09.15 р. ухвалив постанову у справі № 6-274цс15, предметом якої був спір про визнання договору недійсним, визнання права власності, витребування майна.

Суд висловив наступну правову позицію.

Відповідно до ст. 175 Цивільного процесуального

кодексу України² мирова угода укладається сторонами з метою врегулювання спору на основі взаємних поступок і може стосуватися лише прав та обов'язків сторін та предмета позову.

У разі укладення сторонами мирової угоди суд постановляє ухвалу про закриття провадження у справі. Закриваючи провадження у справі, суд за клопо-

¹ Далі за текстом — ЦК.

² Далі за текстом — ЦПК.

танням сторін може постановити ухвалу про визнання мирової угоди.

Згідно з п. 2 ч. 2 ст. 17 Закону України «Про виконавче провадження» виконання державною виконавчою службою підлягають ухвали, постанови судів у цивільних, господарських, адміністративних справах, кримінальних провадженнях та справах про адміністративні правопорушення у випадках, передбачених законом.

Вимоги до виконавчого документа закріплено у ст. 18 цього Закону.

Однією з підстав відмови державним виконавцем у відкритті виконавчого провадження є невідповідність виконавчого документа вимогам, передбаченим ст. 18 Закону України «Про виконавче провадження» (п. 6 ч. 1 ст. 26 цього Закону).

Відповідно до п. 5 ст. 3 Закону України «Про виконавче провадження» (в редакції від 21.04.99 р.) було передбачено, що мирові угоди, які затверджені судом, відносяться до рішень, що підлягають виконанню державною виконавчою службою.

Однак Законом України від 18.11.03 р. № 1255 «Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтя-

жень» положення п. 5 ст. 3 Закону України «Про виконавче провадження» виключено.

Отже, на момент постановлення ухвали суду про визнання мирової угоди вона не відносилась до рішень, що підлягають виконанню державною виконавчою службою.

Системний аналіз зазначених норм показав, що у разі невиконання однією зі сторін зобов'язань за умовами мирової угоди інша сторона угоди не позбавлена можливості звернутися до суду з позовом про спонукання до виконання мирової угоди. При цьому звернення заінтересованої особи до суду із зазначеним позовом без попереднього отримання постанови державного виконавця про відмову у відкритті виконавчого провадження не є підставою для відмови в задоволенні указанного позову.

З повним текстом постанови Верховного Суду України у цій справі можна буде ознайомитися на офіційному веб-сайті Суду (<http://www.scourt.gov.ua>) у підрозділі «Постанови у справах цивільної юрисдикції» за наступним посиланням: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/%28documents%29/83599EE196885322C2257E5CF00491490>

ПРАВОВА ПОЗИЦІЯ ВСУ У СПРАВІ ПРО СТЯГНЕННЯ ЗАБОРГОВАНОСТІ ЗА КРЕДИТНИМ ДОГОВОРОМ

Верховний Суд України на засіданні Судової палати у цивільних справах 23.09.15 р. ухвалив постанову у справі № 6-1206цс15, предметом якої був спір про стягнення заборгованості за кредитним договором.

Суд висловив наступну правову позицію.

Згідно зі ст. 1046 ЦК за договором позики одна сторона (позикодавець) передає у власність другій стороні (позичальникові) грошові кошти або інші речі, визначені родовими ознаками, а позичальник зобов'язується повернути позикодавцеві таку ж суму грошових коштів (суму позики) або таку ж кількість речей того ж роду та такої ж якості.

У відповідності до ч. 1 та 3 ст. 1049 ЦК позичальник зобов'язаний повернути позикодавцеві позику (грошові кошти у такій самій сумі, що були передані йому позикодавцем) у строк та в порядку, що встановлені договором.

Позика вважається повернутою в момент зарахування грошової суми, що позичалася, на його банківський рахунок або реального повернення коштів позикодавцеві.

Відповідно до ч. 1 ст. 1048 ЦК позикодавець має право на одержання від позичальника процентів від

суми позики, якщо інше не встановлено договором або законом. Розмір і порядок одержання процентів встановлюються договором. Якщо договором не встановлений розмір процентів, їх розмір визначається на рівні облікової ставки Національного банку України.

Виходячи із системного аналізу ст. 525, 526, 599, 611 ЦК, змісту кредитного договору слід дійти висновку про те, що наявність судового рішення про задоволення вимог кредитора, яке не виконано боржником, не припиняє правовідносини сторін кредитного договору, не звільняє боржника та поручителя від відповідальності за невиконання грошового зобов'язання й не позбавляє права на отримання штрафних санкцій, передбачених умовами договору та ЦК.

З повним текстом постанови Верховного Суду України у цій справі можна буде ознайомитися на офіційному веб-сайті Суду (<http://www.scourt.gov.ua>) у підрозділі «Постанови у справах цивільної юрисдикції» за наступним посиланням: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/%28documents%29/B86A4CB1024F1D2EC2257ED0002DA893>

ПРАВОВА ПОЗИЦІЯ ВСУ У СПРАВІ ПРО НАДАННЯ ДОЗВОЛУ НА ПРИМУСОВЕ ВИКОНАННЯ РІШЕННЯ ІНОЗЕМНОГО СУДУ В УКРАЇНІ

Верховний Суд України на засіданні Судової палати у цивільних справах 30.09.15 р. ухвалив постанову у справі № 6-26цс15, предметом якої був спір про надання дозволу на примусове виконання рішення іноземного суду в Україні.

Суд висловив наступну правову позицію. Відповідно до ч. 1 ст. II Конвенції про визнання та виконання іноземних арбітражних рішень³ від 10.06.58 р. кожна Договірніа Держава визнає письмову угоду, за якою сторони зобов'язуються передавати в арбітраж всі або які-небудь суперечки, що виникли або можуть виникнути між ними у зв'язку з будь-якими конкретними договірними або іншими правовідносинами, об'єкт яких може бути предметом арбітражного розгляду.

Згідно з підпунктом «b» п. 1 ст. V Конвенції у визнанні й виконанні арбітражного рішення може бути відмовлено на прохання сторони, проти якої воно спрямоване, якщо ця сторона надасть компетентному суду, у якого просить визнання або виконання,

докази того, що сторона, проти якої постановлено рішення, не була належним чином повідомлена про призначення арбітра чи про арбітражний розгляд або з інших поважних причин вона не могла подати свої пояснення.

Аналізуючи положення статей Конвенції, Судова палата у цивільних справах Верховного Суду України дійшла висновку, що під час з'ясування того, чи було повідомлення здійснено належним чином, суд має виходити з відповідних процедур, які були визначені сторонами в арбітражній угоді чи в арбітражному застереженні або на застосування яких вони погодились.

З повним текстом постанови Верховного Суду України у цій справі можна буде ознайомитися на офіційному веб-сайті Суду (<http://www.scourt.gov.ua>) у підрозділі «Постанови у справах цивільної юрисдикції» за наступним посиланням: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/%28documents%29/76507BD7CE70AA4CC2257ED7003E801B>

ПРАВОВА ПОЗИЦІЯ ВСУ У СПРАВІ ПРО ТИМЧАСОВЕ ОБМЕЖЕННЯ ГРОМАДЯНИНА У ПРАВІ ВИЇЗДУ ЗА МЕЖІ УКРАЇНИ

Верховний Суд України на засіданні Судової палати у цивільних справах 23.09.15 р. ухвалив постанову у справі № 6-716цс15, предметом якої був спір про тимчасове обмеження громадянина у праві виїзду за межі України.

Суд висловив наступну правову позицію. Згідно зі ст. 377¹ ЦПК питання про тимчасове обмеження боржника — фізичної особи або керівника боржника — юридичної особи у праві виїзду за межі України при виконанні судових рішень та рішень інших органів (посадових осіб) вирішується судом за місцезнаходженням органу державної виконавчої служби за поданням державного виконавця, погодженим з начальником відділу державної виконавчої служби. Суд негайно розглядає подання, зазначене в частині першій цієї статті, без виклику чи повідомлення сторін та інших заінтересованих осіб за участю державного виконавця.

Ухвала суду щодо тимчасового обмеження у праві

виїзду за межі України може бути оскаржена в апеляційному порядку (п. 24¹ ч. 1 ст. 293 ЦПК).

Водночас ст. 324 ЦПК містить норму, яка визначає перелік ухвал суду першої інстанції, які можуть бути оскаржені у касаційному порядку після їх перегляду в апеляційному порядку.

Оскарження ухвал апеляційного суду щодо тимчасового обмеження у праві виїзду за межі України у цій статті, яка є спеціальною нормою процесуального права, що регламентує право касаційного оскарження судових рішень у касаційному порядку, не передбачено.

З повним текстом постанови Верховного Суду України у цій справі можна буде ознайомитися на офіційному веб-сайті Суду (<http://www.scourt.gov.ua>) у підрозділі «Постанови у справах цивільної юрисдикції» за наступним посиланням: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/%28documents%29/505BE305867C0AA4C2257EDC004935DC>

³ Далі за текстом — Конвенція.

ПРАВОВА ПОЗИЦІЯ ВСУ

У СПРАВІ ПРО СТЯГНЕННЯ КОШТІВ У ПОРЯДКУ РЕГРЕСУ

Верховний Суд України на засіданні Судової палати у цивільних справах 23.09.15 р. ухвалив постанову у справі № 6-466цс15, предметом якої був спір про стягнення коштів у порядку регресу.

Суд висловив наступну правову позицію.

За положеннями ч. 1 ст. 554 ЦК в разі порушення боржником зобов'язання, забезпеченого порукою, боржник і поручитель відповідають перед кредитором як солідарні боржники, якщо договором поруки не встановлено додаткову (субсидіарну) відповідальність поручителя.

Відповідно до вимог ч. 1, 2 ст. 556 ЦК до поручителя, який виконав зобов'язання, забезпечене порукою, переходять усі права кредитора у цьому зобов'язанні, в тому числі й ті, що забезпечували його виконання, а кредитор після виконання поручителем зобов'язання, забезпеченого порукою, повинен вручити йому документи, які підтверджують цей обов'язок боржника.

Правовий аналіз норм ч. 1 та 2 ст. 556 ЦК дає підстави для висновку про те, що наслідки, передбачені в цій нормі, настають лише в разі повного виконання поручителем забезпеченого порукою кредитного зобов'язання. Цей висновок узгоджується з положенням п. 3 ч. 1 ст. 512 ЦК, яке передбачає подібний спосіб заміни кредитора в зобов'язанні внаслідок виконання обов'язку боржника поручителем або заставодавцем (майновим поручителем).

Часткове виконання поручителем зобов'язань за кредитним договором не породжує перехід до нього прав кредитора за цим договором.

З повним текстом постанови Верховного Суду України у цій справі можна буде ознайомитися на офіційному веб-сайті Суду (<http://www.scourt.gov.ua>) у підрозділі «Постанови у справах цивільної юрисдикції» за наступним посиланням: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/%28documents%29/C5077ED756055FF0C2257ED2002660DF>

ПРАВОВА ПОЗИЦІЯ ВСУ

У СПРАВІ ПРО ВИЗНАННЯ КРЕДИТНОГО ДОГОВОРУ

ЧАСТКОВО НІКЧЕМНИМ, ВИЗНАННЯ ДІЙ ПРОТИПРАВНИМИ

Верховний Суд України на засіданні Судової палати у цивільних справах 30.09.15 р. ухвалив постанову у справі № 6-154цс15, предметом якої був спір про визнання кредитного договору частково нікчемним, визнання дій протиправними.

Суд висловив наступну правову позицію. Статтею 253 ЦК визначено, що перебіг строку починається з наступного дня після відповідної календарної дати або настання події, з якою пов'язано його початок. При цьому початок перебігу позовної давності пов'язується не стільки зі строком дії (припинення дії) договору, як з певними подіями (фактами), які свідчать про порушення прав особи (ст. 261 ЦК).

За змістом цієї норми початок перебігу позовної давності збігається з моментом виникнення у зацікавленої сторони права на позов, тобто можливості реалізувати своє право в примусовому порядку через суд.

Оскільки умовами договору (графіком погашення кредиту) встановлено окремі самостійні зобов'язання, які деталізують обов'язок боржника повернути весь

борг частинами та встановлюють самостійну відповідальність за невиконання цього обов'язку, то право кредитора вважається порушеним з моменту недотримання боржником строку погашення кожного чергового траншу, а тому й початок перебігу позовної давності за кожний черговий платіж починається з моменту порушення строку його погашення.

Отже, оскільки за умовами договору погашення кредиту повинне здійснюватися позичальником частинами до 25 числа кожного місяця, то початок позовної давності для стягнення цих платежів необхідно обчислювати з моменту (місяця, дня) невиконання позичальником цього зобов'язання.

Таким чином, у разі неналежного виконання позичальником зобов'язань за кредитним договором, позовна давність за вимогами кредитора про повернення кредиту, погашення якого відповідно до умов договору визначено періодичними щомісячними платежами, повинна обчислюватися з моменту настання строку погашення чергового платежу.

З повним текстом постанови Верховного Суду України у цій справі можна буде ознайомитися на офіційному веб-сайті Суду (<http://www.scourt.gov.ua>) у підрозділі «Постанови у справах цивільної юрисдикції» за наступ-

ним посиланням: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/%28documents%29/B75720DDD658F69CC2257ED8003CCAE0>

ПРАВОВА ПОЗИЦІЯ ВСУ У СПРАВІ ПРО ВИЗНАННЯ НЕЗАКОННИМ І СКАСУВАННЯ РІШЕННЯ СЕЛИЩНОЇ РАДИ, ВИЗНАННЯ НЕДІЙСНИМИ ДОГОВОРІВ І ДЕРЖАВНОГО АКТА НА ПРАВО ВЛАСНОСТІ НА ЗЕМЕЛЬНУ ДІЛЯНКУ

Верховний Суд України на засіданні Судової палати у цивільних справах 30.09.15 р. ухвалив постанову у справі № 6-19бц15, предметом якої був спір про повнення строку для звернення до суду, визнання незаконним і скасування рішення Брюховицької селищної ради, визнання недійсними договорів і державного акта на право власності на земельну ділянку та зобов'язання повернути її в розпорядження держави.

Суд висловив наступну правову позицію. Згідно зі ст. 7 Лісового кодексу України⁴ ліси, які знаходяться в межах території України, є об'єктами права власності Українського народу.

Відповідно до ст. 8 ЛК у державній власності перебувають усі ліси України, крім лісів, що перебувають у комунальній або приватній власності. Право державної власності на ліси набувається і реалізується державою в особі Кабінету Міністрів України, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій відповідно до закону.

Згідно зі ст. 13 Земельного кодексу України⁵ саме до повноважень Кабінету Міністрів України в галузі земельних відносин належить розпорядження землями державної власності в межах, визначених цим Кодексом. Передача у власність, надання в постійне користування для нелісогосподарських потреб земельних лісових ділянок площею більш як 1 га, що перебувають у державній власності, належить до повноважень Кабінету Міністрів України у сфері лісових відносин (ст. 27 ЛК у редакції, яка була чинною на час виникнення спірних правовідносин).

Відповідно до ч. 9 ст. 149 ЗК в редакції, яка була чинною на час виникнення спірних правовідносин, Кабінет Міністрів України вилучає земельні ділянки державної

власності, які перебувають у постійному користуванні, — ріллю, багаторічні насадження для несільськогосподарських потреб, ліси площею понад 1 га для нелісогосподарських потреб, а також земельні ділянки природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного призначення, крім випадків, визначених частинами п'ятою — восьмою цієї статті, та у випадках, визначених ст. 150 цього Кодексу.

Установивши, що земельні ділянки, у тому числі й спірна земельна ділянка, які були відчужені за рішенням селищної ради, належать до земель лісового фонду, що віднесені до категорії лісів першої групи (ліси населених пунктів, які призначені для виконання рекреаційних, санітарно-гігієнічних та оздоровчих функцій), та на час прийняття селищною радою рішення про їх відчуження перебували в державній власності та вибули з володіння власника — держави — поза його волею, оскільки відповідно до чинного законодавства право розпорядження ними належало Кабінету Міністрів України, проте жодних дій щодо розпорядження зазначеними земельними ділянками Кабінет Міністрів України не вчиняв, суд першої інстанції дійшов обґрунтованого висновку про наявність правових підстав для витребування спірної земельної ділянки від добросовісного набувача в порядку ст. 388 ЦК.

З повним текстом постанови Верховного Суду України у цій справі можна буде ознайомитися на офіційному веб-сайті Суду (<http://www.scourt.gov.ua>) у підрозділі «Постанови у справах цивільної юрисдикції» за наступним посиланням: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/%28documents%29/C04A3CDC970B37F9C2257ED8003C7874>

⁴ Далі за текстом — ЛК.

⁵ Далі за текстом — ЗК.

ПРАВОВА ПОЗИЦІЯ ВСУ

У СПРАВІ ПРО ВИЗНАННЯ НЕДІЙСНИМИ РІШЕНЬ СЕЛИЩНОЇ РАДИ, ДЕРЖАВНОГО АКТА НА ПРАВО ВЛАСНОСТІ НА ЗЕМЛЮ, ВИЗНАННЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА ЗЕМЕЛЬНУ ДІЛЯНКУ

Верховний Суд України на засіданні Судової палати у цивільних справах 30.09.15 р. ухвалив постанову у справі № 6-54цс15, предметом якої був спір про визнання недійсними рішень селищної ради, державного акта на право власності на землю, визнання права власності на земельну ділянку.

Суд висловив наступну правову позицію. Статтею 173 ЗК визначено, що межа району, села, селища, міста, району у місті — це умовна замкнена лінія на поверхні землі, що відокремлює територію району, села, селища, міста, району у місті від інших територій.

Відповідно до п. «б» ч. 1 ст. 12 ЗК до повноважень сільських, селищних, міських рад у галузі земельних відносин на території сіл, селищ, міст належить передача земельних ділянок комунальної власності у власність громадян та юридичних осіб відповідно до цього Кодексу.

Згідно із ч. 1 і 2 ст. 116 ЗК громадяни та юридичні особи набувають права власності та права користування земельними ділянками із земель державної або комунальної власності за рішенням органів виконавчої влади або органів місцевого самоврядування в межах їх повноважень, визначених цим Кодексом, або за результатами аукціону. Набуття права на землю громадянами та юридичними особами здійснюється шляхом передачі земель-

них ділянок у власність або надання їх у користування.

Як передбачено ч. 1 ст. 122 ЗК, сільські, селищні, міські ради передають земельні ділянки у власність або користування із земель комунальної власності відповідних територіальних громад для всіх потреб.

Відповідно до ч. 1 ст. 125, ч. 1 ст. 126 ЗК (у редакції, яка була чинною на час прийняття селищною радою рішення) право власності відповідної особи на земельну ділянку виникло з моменту отримання нею державного акта та його державної реєстрації.

Зазначені норми встановлювали нерозривний зв'язок між виникненням права власності на земельну ділянку з обов'язковим одержанням її власником державного акта на право власності.

Вчинення на державному акті (визнаному судом недійсним) відмітки про відчуження земельної ділянки на підставі договору купівлі-продажу не змінює суті такого державного акта як недійсного.

З повним текстом постанови Верховного Суду України у цій справі можна буде ознайомитися на офіційному веб-сайті Суду (<http://www.scourt.gov.ua>) у підрозділі «Постанови у справах цивільної юрисдикції» за наступним посиланням: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/%28documents%29/9AEFC3B43D80DA0BC2257EDC00324D1A>

ПРАВОВА ПОЗИЦІЯ ВСУ

У СПРАВІ ПРО УСУНЕННЯ ПЕРЕШКОД У КОРИСТУВАННІ ВЛАСНІСТЮ, ВИДІЛ ЧАСТКИ З МАЙНА, ЩО Є У СПІЛЬНІЙ ЧАСТКОВІЙ ВЛАСНОСТІ, ПРИПИНЕННЯ ПРАВА НА ЧАСТКУ МАЙНА ТА ВИЗНАЧЕННЯ ПОРЯДКУ КОРИСТУВАННЯ ЗЕМЕЛЬНОЮ ДІЛЯНКОЮ

Верховний Суд України на засіданні Судової палати у цивільних справах 30.09.15 р. ухвалив постанову у справі № 6-286цс15, предметом якої був спір про усунення перешкод у користуванні власністю, виділ частки з майна, що є у спільній частковій власності, припинення права на частку майна та визначення порядку користування земельною ділянкою.

Суд висловив наступну правову позицію. Частиною 1 ст. 364 ЦК передбачено право співвласника на виділ у натурі частки з майна, що є у спільній частковій власності.

Відповідно до ч. 2 ст. 364 ЦК, якщо виділ у натурі частки із спільного майна не допускається згідно із законом або є неможливим (ч. 2 ст. 183 цього Кодексу), співвласник, який бажає виділу, має право на одержання від інших співвласників грошової або іншої матеріальної компенсації вартості його частки.

Оскільки після виділу частки зі спільного нерухомого майна в порядку ст. 364 ЦК право спільної часткової власності припиняється, то при виділенні частки зі спільного нерухомого майна власнику, що виділяється,

та власнику (власникам), що залишаються, має бути виділена окрема площа, яка повинна бути ізольованою від приміщення іншого (інших) співвласників, мати окремий вихід, окрему систему життєзабезпечення (водопостачання, водовідведення, опалення тощо), тобто складати окремий об'єкт нерухомого майна в розумінні ст. 181 цього Кодексу та п. 10 Порядку присвоєння об'єкту нерухомого майна реєстраційного номера, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 08.12.10 р. № 1117 «Про ідентифікацію об'єктів нерухомого майна для державної реєстрації прав на них».

Пунктом 2.3 гл. 2 Інструкції щодо проведення поділу, виділу та розрахунку часток об'єктів нерухомого майна, затвердженої наказом Міністерства з питань житлово-комунального господарства України від 18.06.07 р. № 55, передбачено, що не підлягають поділу об'єкти нерухомого майна, до складу яких входять самостійно збудовані (реконструйовані, переплановані) об'єкти нерухомого майна. Питання щодо поділу об'єктів нерухомого майна може розглядатись лише після визнання права власності на них відповідно до закону.

ПРАВОВА ПОЗИЦІЯ ВСУ У СПРАВІ ПРО ВИЗНАННЯ ДОГОВОРІВ НЕДІЙСНИМИ

Верховний Суд України на засіданні Судової палати у цивільних справах 30.09.15 р. ухвалив постанову у справі № 6-384цс15, предметом якої був спір про визнання договорів недійсними.

Суд висловив наступну правову позицію. Згідно зі ст. 177 Сімейного кодексу України¹ та ст. 17 Закону України «Про охорону дитинства» батьки не мають права без дозволу органу опіки та піклування укласти договір, який підлягає нотаріальному посвідченню або спеціальній реєстрації, відмовляти від належних дитині майнових прав, здійснювати розподіл, обмін, відчуження житла, зобов'язуватись від імені дитини порукою, видавати письмові зобов'язання.

При укладенні договорів іпотеки щодо нерухомого майна, право власності або право користування яким мають малолітні діти, обов'язково вимагається дозвіл органів опіки та піклування.

Відповідно до ст. 29 ЦК місце проживання дитини визначається за місцем проживання батьків. Місцем проживання неповнолітньої малолітньої особи є фактичне місце проживання її батьків або одного з них, з ким вона фактично проживає. Однак місце проживання за фактичним місцем проживання батьків не є безумовним,

Зазначені положення узгоджуються з нормами ст. 316 і 317, ч. 1 та 2 ст. 376 ЦК.

Ураховуючи те, що за змістом ст. 316 і 317 ЦК право власності — це право особи володіти, користуватися та розпоряджатися своїм майном на свій розсуд, але в межах, передбачених законом, здійснення особою самостійного будівництва відповідно до ч. 2 ст. 376 цього Кодексу не породжує в неї права власності на таке майно, відтак виключає це майно із цивільного обороту.

Аналіз зазначених норм права дає підстави для висновку про те, що не підлягають поділу (виділу) об'єкти нерухомого майна, до складу яких входять самостійно збудовані (реконструйовані, переплановані) об'єкти нерухомого майна.

З повним текстом постанови Верховного Суду України у цій справі можна буде ознайомитися на офіційному веб-сайті Суду (<http://www.scourt.gov.ua>) у підрозділі «Постанови у справах цивільної юрисдикції» за наступним посиланням: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/%28documents%29/1371C670B90AE071C2257EE400506914>

якщо судом буде встановлено інше постійне місце проживання дитини.

Якщо власник майна є одночасно законним представником неповнолітньої або малолітньої особи та укладає правочини, які впливають на права дитини, він повинен діяти добросовісно та в інтересах дитини, а інша сторона договору має право очікувати від нього таких дій. Неправдиве повідомлення батьками, які є одночасно законними представниками неповнолітньої, малолітньої особи, про відсутність прав дитини на майно, яке передається в іпотеку, не може бути підставою для визнання іпотеки недійсною за позовом батьків, які зловживали своїм правом законного представника дитини, а може спричинити інші наслідки, передбачені законодавством та які застосовуються органами опіки та піклування.

З повним текстом постанови Верховного Суду України у цій справі можна буде ознайомитися на офіційному веб-сайті Суду (<http://www.scourt.gov.ua>) у підрозділі «Постанови у справах цивільної юрисдикції» за наступним посиланням: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/%28documents%29/6B8B47AE8260F851C2257EB002DC23B>

¹ Далі за текстом — СК.

ПРАВОВА ПОЗИЦІЯ ВСУ У СПРАВІ ПРО ВИЗНАННЯ ПРАВОЧИНІВ НЕДІЙСНИМИ ТА СТЯГНЕННЯ КОШТІВ

Верховний Суд України на засіданні Судової палати у цивільних справах 07.10.15 р. ухвалив постанову у справі № 6-932цс15, предметом якої був спір про визнання правочинів недійсними та стягнення коштів.

Суд висловив наступну правову позицію. За положеннями ч. 1 ст. 554 ЦК в разі порушення боржником зобов'язання, забезпеченого порукою, боржник і поручитель відповідають перед кредитором як солідарні боржники, якщо договором поруки не встановлено додаткову (субсидіарну) відповідальність поручителя.

Відповідно до вимог ч. 1, 2 ст. 556 ЦК до поручителя, який виконав зобов'язання, забезпечене порукою, переходять усі права кредитора у цьому зобов'язанні, в тому числі й ті, що забезпечували його виконання, а кредитор після виконання поручителем зобов'язання, забезпеченого порукою, повинен вручити йому документи, які підтверджують цей обов'язок боржника.

Правовий аналіз норм ч. 1 та 2 ст. 556 ЦК дає під-

стави для висновку про те, що наслідки, передбачені в цій нормі, настають лише в разі повного виконання поручителем забезпеченого порукою кредитного зобов'язання. Цей висновок узгоджується з положенням п. 3 ч. 1 ст. 512 ЦК, яке передбачає подібний спосіб заміни кредитора в зобов'язанні внаслідок виконання обов'язку боржника поручителем або заставодавцем (майновим поручителем).

Часткове виконання поручителем зобов'язань за кредитним договором не породжує перехід до нього прав кредитора за цим договором.

З повним текстом постанови Верховного Суду України у цій справі можна буде ознайомитися на офіційному веб-сайті Суду (<http://www.scourt.gov.ua>) у підрозділі «Постанови у справах цивільної юрисдикції» за наступним посиланням: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/47962BD13027F3B0C2257EDC00325C5A](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/47962BD13027F3B0C2257EDC00325C5A)

ПРАВОВА ПОЗИЦІЯ ВСУ У СПРАВІ ПРО ЗВЕРНЕННЯ СТЯГНЕННЯ НА ПРЕДМЕТ ІПОТЕКИ ТА ВИСЕЛЕННЯ

Верховний Суд України на засіданні Судової палати у цивільних справах 07.10.15 р. ухвалив постанову у справі № 6-1468цс15, предметом якої був спір про звернення стягнення на предмет іпотеки та виселення.

Суд висловив наступну правову позицію. За змістом ч. 2 ст. 40 Закону України «Про іпотеку» та ч. 3 ст. 109 ЖК УРСР після прийняття рішення про звернення стягнення на передані в іпотеку житловий будинок чи житлове приміщення шляхом позасудового врегулювання на підставі договору всі мешканці зобов'язані на письмову вимогу іпотекодержателя або нового власника добровільно звільнити житловий будинок чи житлове приміщення протягом одного місяця з дня отримання цієї вимоги. Якщо мешканці не звільняють житловий будинок або житлове приміщення у встановлений або інший погоджений сторонами строк добровільно, їх примусове виселення здійснюється на підставі рішення суду.

Відповідно до ч. 2 ст. 109 ЖК УРСР громадянам, яких виселяють із жилих приміщень, одночасно надається

інше постійне жите приміщення, за винятком виселення громадян при зверненні стягнення на жилі приміщення, що були придбані ними за рахунок кредиту (позики) банку чи іншої особи, повернення якого забезпечене іпотекою відповідного жилого приміщення. Постійне жите приміщення, що надається особі, яку виселяють, повинне бути зазначене в рішенні суду.

Аналіз зазначених правових норм дає підстави для висновку про те, що під час ухвалення судового рішення про виселення мешканців на підставі ч. 2 ст. 39 Закону України «Про іпотеку» застосовуються як положення ст. 40 цього Закону, так і норма ст. 109 ЖК УРСР.

З повним текстом постанови Верховного Суду України у цій справі можна буде ознайомитися на офіційному веб-сайті Суду (<http://www.scourt.gov.ua>) у підрозділі «Постанови у справах цивільної юрисдикції» за наступним посиланням: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/E60075D0140FB564C2257EE00042DA76](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/E60075D0140FB564C2257EE00042DA76)

ЯК ЗАХИСТИТИСЯ ВІД МАНІПУЛЯЦІЇ

Олексій Зімовін, практикуючий психолог

Маніпуляція повсюдно! Учителі, що помикають дітьми та вимагають гроші в батьків, маркетологи, які продають повітря, телебачення, що геть забуло про факти і давить тільки на емоції, політики, готові пообіцяти все в обмін на рейтинг і голоси виборців, безталанні артисти, які живуть за рахунок постійних скандалів.

Адвокат нерідко стикається з тим, що ним намагаються маніпулювати. Як не піддатися цьому? Зберегти критичність і здоровий глузд? Свою власну думку? Знайти відповіді вам допоможе ця стаття!

Дитина говорить мамі: «Викинь мене з балкона». Підлеглий звертається до керівника: «Щось я не дуже добре почуваюся». Радіо в Північній Кореї стверджує, що люди в Південній живуть значно гірше. І все б нічого, якби всі ці джерела прагнули просто проінформувати своїх слухачів, але все не так просто. Дитина хоче добитися підвищеної уваги, підлеглий — щоб його відпустили раніше з роботи, а північнокорейське радіо «зомбує» свій народ, щоб він завжди пам'ятав, що живе краще за всіх... Хоч місцями і без світла, а місцями голодує, зате під захистом від підступів американських імперіалістів.

У всіх цих, на перший погляд, несхожих ситуацій, є спільне — дійсний намір того, хто передає інформацію, невідомий її одержувачу. Ось ми і вивели просте визначення маніпуляції.

Маніпуляція — це поведінка або висловлення, адресоване вам, мета якого від вас прихована.

Тобто маніпуляція — це деяка обхідна дорога в досягненні своїх цілей. Це така дія, завдяки якій намагаються переконати в чомусь співрозмовника, викликати в нього якусь реакцію, але при цьому обійти всі його раціональні захисти та отримати якусь вигоду. Адже підлеглий, якого відпустив сам керівник, виглядає в його очах краще, ніж той, хто

відпросився. Причому, якби він попросив безпосередньо, ще не факт, що його б відпустили. Дитина просто обирає найшвидший та найефективніший шлях, у неї ще немає сформованої системи моральних заборон, щоб зупинити цю поведінку.

Як же не втрапити на гачок? Як розпізнати маніпуляцію і протистояти їй?

СИМПТОМИ МАНІПУЛЯЦІЇ В СУСПІЛЬСТВІ

Для того щоб протистояти маніпуляції, потрібно, перш за все, її виявити. Тоді можна використовувати найлогічніший спосіб — просто не вестися на таку поведінку.

Спочатку поговоримо про маніпуляцію на суспільному рівні. Її втілюють радіо, телебачення та інші ЗМІ, політики, артисти, громадські діячі. В умовах інформаційної війни психологи рекомендують узагалі не дивитися телевізор, оскільки це може бути шкідливо, викликати стресові стани і навіть опосередковані психічні травми. Які ознаки вказують на маніпуляцію?

По-перше, сама мова. Якщо ви помітили, що політик чи ведучий використовує незрозумілі, спеціальні або дуже узагальнені слова, швидше за все він намагається щось від вас приховати. Термінологія потрібна тільки в розмові фахівців. У разі, якщо повідомлення адресоване широкій аудиторії, але перенасичене: оптаціями, інвестиціями, трастами, диспозиціями тощо — сприйняттям аудиторії намагаються маніпулювати. Звичайно,

легше сказати: «Було вжито всіх можливих заходів, спрямованих на виконання програми плану з боротьби з девіантною поведінкою підлітків», ніж визнати, що виховання учнів у сучасній середній школі «кульгає».

Друге — зайві емоції. Коли ведучий теленовін стає дуже емоційним, голос його тремтить, а в очах з'являються сльози, шукайте підступ. У повідомленні фактів емоції використовують для відвернення уваги, створення певного, потрібного переконуючій стороні, стану у слухача. Будьте уважні також до появи у мові емоційних, оцінних слів: добре, погано, обурливо, жахливо, неприпустимо. Вони покликані викликати у вас певне враження. Те саме стосується і політиків усіх мастей. Тільки-но вони підвищують голос, тільки-но в ньому з'являються істеричні або театральні нотки — усе, людина бажає, щоб ви забули про факти, вимкнули логіку.

Ще одна ознака — сенсаційність. Коли щосили підкреслюють важливість, терміновість, актуальність, свіжість інформації, у вас просто намагаються викликати відповідний стан тривоги та збудження. Мета тут — не проінформувати, але спонукати мислити або поводитися певним чином.

Якщо ви помітили, що людина крутиться довкола однієї й тієї самої тези, повторюючи її дослівно або перефразовуючи, також варто насторожитися. Схоже, вона хоче закласти вам у голову якусь ідею. Включайте критичне мислення завжди, коли вас спонукають до зворотного.

Тільки-но вам сказали, що це думка авторитету, постарайтеся хоча б у власній голові цю думку розкритикувати, а компетентність авторитету перевірити. Як часто, на жаль, люди приймають політичні або фінансові рішення, бо так їм порадив актор/співак з екрану. Тільки пригадайте, скільки рекламних роликів було знято за участі так званих зірок! Але, даруйте, причому тут авторитетність музиканта до вибору туалетного паперу? Чому, обираючи президента, ми повинні довіряти актору чи письменнику?

Те саме стосується й однозначних готових рішень і гасел: «Вся влада радам», «Голосуй або програєш!». І навіть усім знайоме: «Почую кожного». Скрізь, де з'являється категоричність і надузагальненість, з'являється й маніпуляція.

Остерігайтеся також прийому групування. Коли джерело інформації починає підкреслювати, що ми

з вами входимо до однієї групи, а якісь потенційні «вони» до іншої, і при цьому він стверджує, що ми сильно від них відрізняємося, він маніпулює. Усі вигуки: «ми українці», «ми патріоти», «ми інтелігентні люди», — вмить формують і групу ворогів, які не українці, не патріоти і не інтелігентні люди, звісно.

ЯК ПРОТИСТОЯТИ МАНІПУЛЯЦІЇ В СУСПІЛЬСТВІ

Машина суспільної маніпуляції надзвичайно потужна. Недаремно відомий маніпулятор Й. Геббельс зазначав: «Дайте мені засоби масової інформації, і я з будь-якого народу зроблю стадо свиней». Але протистояти цій машині можна і потрібно.

Найпростіша порада полягає в тому, щоб захистити себе від джерел маніпуляції. Просто не дивитися таких передач, не читати статей і не слухати людей, які намагаються поширити маніпулятивне послання.

По-друге, аналізуйте всю інформацію, яку вам пропонують. Знаходьте в ній протиріччя і невідповідності.

Оскільки маніпулятор завжди давить на емоції, потрібно постаратися притупити їх. Сприймайте таку інформацію раціонально і неупереджено. Якщо у вас у відповідь на побачене по телевізору виникають сильні почуття, отже, ви попалися на гачок і єдиний спосіб зістрибнути з нього — мислити логічно.

Якщо ви помітили категоричність у вислові, одразу ж продумайте альтернативні варіанти: «А як він здатний почути кожного? Що буде, якщо не почує? Але ж завжди є ті, кого почути неможливо? Як із тими людьми, які не хочуть, щоб їх чули?». Ведіть внутрішні діалоги та суперечки. Тільки-но з'являється альтернативна думка, думка відмінна від думки маніпулятора, її зомбуюча дія розсіюється.

Ще один важливий прийом — перенесення в минуле чи майбутнє. Спробуйте пригадати, що вам було відомо про факти, які використовує маніпулятор, раніше. Якщо він стверджує, що Катерина II тільки шкодила Україні, пригадайте, скільки міст було зведено за часів її царювання, що ще вона зробила. Коли маніпулятор доводить, що право на носіння зброї кожним громадянином — це чудово, спробуйте уявити, до яких наслідків це може призвести: вбивств, самогубств, смертей від необережного поводження зі зброєю тощо.

Одна з найефективніших стратегій — переказ своїми словами. Сприймавши повідомлення, поста-

райтеся переказати його самому собі, використовуючи свої власні категорії та поняття. Переведіть усе те, що нагородив маніпулятор, у прості, зрозумілі образи: життя, дитина, хліб, молоко. Адже маніпулятор, як ви пам'ятаєте, використовує свою складну мову, щоб перехитрити вас. Тільки-но ви переходите до своєї рідної мови, магія маніпуляції розсіюється.

І найголовніше — зіткнувшись з маніпуляцією, шукайте намір, який маніпулятор намагається приховати від вас. Подумайте, чого саме він добивається своєю поведінкою та висловами? До якої думки веде? До якої дії спонукав? Чи хоче він, аби ви за нього проголосували, аби вважали другом того, кого потрібно рахувати? Розкусивши його мету, ви не дозволите йому управляти вами.

СИМПТОМИ МАНІПУЛЯЦІЇ В БЕЗПОСЕРЕДНЬОМУ СПІЛКУВАННІ

Перейдемо від рівня маніпуляції в суспільстві до маніпуляції в повсякденних відносинах і спілкуванні. Чи буде це ваш клієнт, свідок або прокурор, найкраще все ж таки виявити маніпуляцію та подолати її.

Давайте розберемося в тих ознаках, за якими ви зможете зрозуміти, що партнер зі спілкування намагається за ваш рахунок, але без вашого відома, досягти своїх цілей. Звичайно, деякі з перелічених вище симптомів, що стосуються рівня суспільства, ви зможете помітити і в поведінці співрозмовників. Але є й низка специфічних ознак, які з'являються саме в безпосередньому спілкуванні з людиною.

Кожен із нас дуже складно влаштований, наша особистість уключає величезну кількість рис і соціальних ролей. Маніпулятор завжди прагне звертатися тільки до якоїсь однієї з них, ізолюючи, обмежуючи та відкидаючи інші: «Ну, ти ж чоловік / жінка / блондинка / професіонал...», — усе що завгодно. Він закликає нас поводитися відповідно до якоїсь однієї, вибраної та нав'язаної ним ролі. Захиститися вам допоможе дуже проста думка, яку потрібно викликати у своїй свідомості. Тільки-но ви зрозуміли, що маніпулятор звертається тільки до однієї вашої частини, потрібно пригадати про те, що у вас є й інші. У відповідь на його: «Ну ви ж вихована людина», — ви можете сказати вголос або тільки подумати: «Але я ж ще і цілеспрямований, і напористий, і нікому не дозволю кривдити мене». У цьому «Але

я...» виявляється ваша цілісність, адже неможливо звести людину до шаблону. Будь-яке таке зведення — спроба управління.

Важливим симптомом маніпуляції слугує поява у вас почуттів та емоцій, причину яких ви не можете зрозуміти. Раптом у спілкуванні з людиною у вас з'являється пригніченість, роздратування, поспішність, злість, напруга? Швидше за все, вами маніпулюють. Недаремно інколи особливо виражених маніпуляторів називають енергетичними вампірами.

Коли в розмові з людиною виявляється, що ви їй винні занадто багато, що ви винні в усьому, що відбувається, саме час запідозрити маніпуляцію: «Ви повинні мені допомогти», «Хто як не ви?», «Це ваш обов'язок!» і т. п. Тільки-но вас починають напихати ось такими «боргами», вас намагаються провести. Насправді, ми повинні робити тільки те, за що самі взяли відповідальність. Не давайте іншим звалювати її на себе! Насправді, така поведінка — типова «батьківська» маніпуляція, покликана породити у вас почуття провини. Деякі батьки теж кажуть майбутнім клієнтам психолога: «Ти одружишся тільки через мій труп!».

Звертайте увагу на незвичність тем, які обирає людина, на те, наскільки часто вона змінює їх, немов би звиваючись. Всякий незрозумілий вам рух її думки може бути спробою привести вас до тієї думки, яка потрібна йому. Але чи потрібно це вам? Звичайно, це також важлива ознака маніпулятивної дії.

Дивіться, як співрозмовник структурує інформацію: що втаює, а що випинає, де суперечить сам собі. Ви й самі розумієте, що факти можна представити по-різному. Можна розповісти гірку правду про те, що чоловік маркізи застрелився, дізнавшись про своє розорення, впустивши свічку, спалив маєток, а разом з ним і стайню, і коня. А можна наспівувати в телефонну трубку: «Все хорошо, прекрасная маркиза, Дела идут и жизнь легка, Ни одного печального сюрприза, За исключением пустяка: Так, ерунда, пустое дело, Кобыла ваша околела, А в остальном, прекрасная маркиза, Все хорошо, все хорошо!».

Отже, спостерігайте за цими проявами маніпуляції, і ви зможете її безпомилково визначити. Мабуть, до переліченого варто додати ще один важливий критерій. Усякий раз, коли ви стикатиметеся з маніпулятором, у вас може виникнути якийсь сумнів, підозри, відчуття, що тут «щось нечисто». Довіряйте йому!

ЯК ПРОТИСТОЯТИ МАНІПУЛЯЦІЇ В БЕЗПОСЕРЕДНЬОМУ СПІЛКУВАННІ

Загальний принцип боротьби з маніпуляцією — визначити і не вестися — працює безпомилково, але є й інші вдалі способи.

Перш за все, намагайтеся поводитися непередбачувано, оригінально. Відповідайте маніпулятору так, як він не чекає від вас. Тоді він не розуміє, що йому робити, втрачає важелі тиску.

Найкраще, що можна зробити — це подумати, чого насправді добивається від вас ця людина, які бажання вона прикриває маніпулятивними діями. Уже відповівши самому собі подумки, ви легко придумаете, що робити далі. Але можна й обговорити з людиною її прагнення або висловити свою здогадку їй в обличчя. Обговорення прихованих намірів маніпулятора легко розпочати, поставивши йому прості запитання: «Так чого ви хочете від мене насправді?», «Чого добиваєтеся?». Звичайно, він може постаратися уникнути відповіді, але ж ви за ним спостерігаєте, ви все бачите і розумієте, до чого він веде.

Наступний спосіб — спостереження зі сторони. Коли ви розумієте, що в спілкуванні щось відбувається не так, від вас хочуть чогось, що ви не готові давати, постарайтеся поглянути на все це ніби зі сторони, очима зовнішнього спостерігача. Так ви й понизите власну емоційну залученість, і краще зрозумієте цілі співрозмовника, і навіть відчуєте себе вільніше.

Маніпулятор завжди вас квапить, напружує, намагається давити... Отже, дуже ефективний прийом — потягнути час. Він наполягає, щоб ви прийняли рішення прямо зараз? Відповідайте: «Ні, даруйте, але мені потрібно подумати, хоча б до завтра». Будь-

те обережні та неквапливі, затягуйте прийняття рішення.

Узагалі маніпулятор намагається грати на ваших спонтанних, у тому числі емоційних реакціях. Отже, спілкуючись з ним, ніколи не говоріть перше, що спадає на думку, не довіряйте інтенсивним відчуттям, що виникають: прагненню пожаліти його чи нагрубити, або ще чомусь сильному. Притримайте коней. Розберіться, звідки це виникає.

Хороший спосіб — ненадовго виключитися з розмови. Розглядайте щось цікаве, але стороннє (гудзик на піджаку співрозмовника, чудовий вид за вікном, власні руки). Напустіть відсутній вигляд, подумайте про щось важливе і приємне для вас. Можете почати займатися якимись своїми справами, наприклад, перекладати папери на столі, якщо розмова відбувається у відповідній обстановці. Так само легко зруйнувати маніпуляцію, змінивши тему розмови. Не давайте маніпулятору повертатися до того, що цікаво йому. Говоріть про те, що цікаво вам, і він сам піде.

Нарешті останній, найважливіший принцип, який виявився в усіх цих способах, — ведіть внутрішній діалог. Адже ви пам'ятаєте, що маніпулятор завжди звертається тільки до якоїсь однієї частини вашої особи. Постарайтеся дати слово кожній з них, проведіть своєрідний внутрішній «референдум». Задавайте питанням, а чого саме я хочу в цій ситуації? А що в мене є, крім бажання допомогти цій людині? А крім того, що я адвокат і професіонал, хто я ще? А чому це я так обурююся і тривожуся сильно, хоча ця людина мені взагалі ніхто? Загалом, роздумуйте та підтримуйте внутрішню цілісність!

На цьому все! Не дозволяйте й авторові «напхати» вас ідеями. Перевіряйте ці способи та знаходьте свої власні.

НАЗВА СУДУ

КОГО
В ІНТЕРЕСАХ КОГО**КЛОПОТАННЯ
про визнання речових доказів недопустимими**

ДАТА в рамках досудового провадження відносно мого клієнта прийнято постанову про визнання та долучення до матеріалів провадження речових доказів, а саме: шприц медичний ємністю 5 мл з голкою в футлярі з прозорою рідиною світло-коричневого кольору.

ДАТА було здійснено відкриття матеріалів кримінального провадження обвинуваченому, про що складений протокол від ДАТА.

Із протоколу про надання доступу до матеріалів (додаткових матеріалів) досудового розслідування вбачається, що ДАТА моєму клієнту П. І. Б. було надано доступ до матеріалів досудового розслідування в прошитому та пронумерованому вигляді на 91 аркуші, а саме ТОМ № 1. Нічого іншого на ознайомлення не надавалось.

Отже, речові докази у даному кримінальному провадженні моєму клієнту не відкривались, хоча на підставі ч. 2 ст. 290 КПК України прокурор або слідчий за його дорученням зобов'язаний надати доступ до матеріалів досудового розслідування, які є в його розпорядженні, у тому числі будь-які докази, які самі по собі або в сукупності з іншими доказами можуть бути використані для доведення невинуватості або меншого ступеня винуватості обвинуваченого чи сприяти пом'якшенню покарання.

Згідно з ч. 11 цієї статті сторони кримінального провадження зобов'язані здійснювати відкриття одна одній додаткових матеріалів, отриманих до або під час судового розгляду.

Якщо сторона кримінального провадження не здійснить відкриття матеріалів відповідно до положень цієї статті, суд не має права допустити відомості, що містяться в них, як докази (ч. 12 ст. 290 КПК України).

На підставі ч. 2 і 12 ст. 290 КПК України, керуючись ст. 89 КПК України,

ПРОШУ:

Визнати недопустимими речові докази, визначені постановою про визнання та долучення до матеріалів провадження речових доказів від ДАТА, а саме: шприц медичний ємністю 5 мл з голкою в футлярі з прозорою рідиною світло-коричневого кольору.

Дата:

ПІДПИС

НАЗВА СУДУ

КОГО

В ІНТЕРЕСАХ КОГО

**КЛОПОТАННЯ
про дослідження речових доказів в суді**

ДАТА в рамках досудового провадження № ____ прийнято постанову про визнання та долучення до матеріалів провадження речових доказів, а саме: шприц медичний ємністю 5 мл з голкою в футлярі з прозорою рідиною світло-коричневого кольору.

Під час першого судового засідання сторонами провадження був визначений обсяг та порядок дослідження доказів **шляхом дослідження усіх доказів у справі**.

Керуючись ст. 357 КПК України, яка передбачає порядок дослідження доказів в судовому засіданні та надає сторонам провадження оглянути їх для ознайомлення та з огляду на можливість їх доставлення до суду через негабаритність,

ПРОШУ:

Дослідити речові докази, визначені постановою про визнання та долучення до матеріалів провадження речових доказів від *ДАТА*, в судовому засіданні.

Дата:**ПІДПИС**

НАЗВА СУДУ

КОГО
В ІНТЕРЕСАХ КОГО

**КЛОПОТАННЯ
про визнання висновку експерта недопустимим доказом**

ДАТА в рамках досудового провадження № ____ проведено експертизу вилученого шприца медичного ємністю 5 мл з голкою в футлярі з прозорою рідиною світло-коричневого кольору.

Експертиза проводилась за постановою слідчого від *ДАТА*. Проведення експертизи було доручено Науково-дослідному експертно-криміналістичному центру, який є структурним підрозділом Головного управління внутрішніх справ України в Харківській області, як і слідчий відділок, який проводив досудове розслідування в рамках даного кримінального провадження.

Згідно з ч. 2 ст. 69 КПК України **не можуть бути експертами особи, які перебувають у службовій або іншій залежності від сторін кримінального провадження** чи потерпілого. У зв'язку із тим фактом, що сторона обвинувачення (слідчий підрозділ) та експерт Науково-дослідного експертно-криміналістичного центру є працівниками одного відомства, яке здійснювало досудове розслідування в рамках кримінального провадження № __ від *ДАТА* та, як наслідок, зацікавлено в розкритті злочинів та доведеності вини підозрюваного у справі, вважати висновки експерта незалежними не можна.

Під час доручення проведення експертизи конкретному експертному бюро слідчий мав можливість обирати між експертними установами м. Харкова та області, однак, всупереч прямій забороні КПК України, доручив проведення експертизи своєму відомству.

На підставі ч. 2 ст. 69 КПК України, керуючись ст. 89 КПК України,

ПРОШУ:

Визнати недопустимим доказом висновок експерта Науково-дослідного експертно-криміналістичного центру при ГУУМВС України в Харківській області від *ДАТА* № ____.

Дата:

ПІДПИС

НАЗВА СУДУ**КОГО
В ІНТЕРЕСАХ КОГО****КЛОПОТАННЯ
про зміну запобіжного заходу**

П. І. Б. обрано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, який неодноразово продовжувався. З *ДАТА* розглядається матеріал кримінального провадження відносно нього в суді. За цей час у справі не вивчено жодного доказу, не допитано жодного свідка, потерпілого. Внаслідок неодноразових зривів судового засідання як через неявку прокурорів, так і через неявку потерпілих у справі, мій клієнт безпідставно перебуває за ґратами, внаслідок чого нівелюються його права.

Ризики, передбачені ст. 177 КПК України стороною обвинувачення, не підтверджуються. Доказів незаконного тиску на свідків у сторони обвинувачення не мається, як і підстав обґрунтовано припускати можливість знищення доказів у справі, які давно зібрані та зберігаються у сторони обвинувачення.

Мій клієнт не має наміру переховуватися від суду, ризик впливу на свідків відсутній, перешкоджати кримінальному провадженню іншим чином у обвинуваченого немає можливості, скоювати нові злочини останній не збирається.

Сама лише тяжкість інкримінованого злочину не може бути підставою для обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, про що неодноразово вказував у своїх рішеннях Європейський суд з прав людини (наприклад, справа Летельє проти Франції).

Згідно з вимогами гл. 18 КПК України на прокурора покладено обов'язок кожного разу доводити не лише ту обставину, що ризики існують, але й ту, що ці ризики не зменшились і що застосування запобіжного заходу і надалі є дійсно обґрунтованим.

В рішенні ЄСПЛ у справі Ходорковський проти Росії зазначається, що арешт буде прийнятним в світлі положень Конвенції, тільки якщо «обов'язок, передбачений законом» не може бути виконано більш м'якими засобами.

Принцип пропорційності передбачає необхідність встановлення рівноваги між важливістю забезпечити негайне виконання зобов'язання та важливістю права на свободу в демократичному суспільстві (рішення ЄСПЛ Сааді проти Сполученого Королівства).

Вважаю, що застосування домашнього арешту з 21:00 до 06:00 часу доби до *П. І. Б.* буде достатнім та ефективним заходом забезпечення кримінального провадження.

Обвинувачений має постійне місце проживання у м. _____.

На підставі ст. 177, 178, 181, 195 КПК України, керуючись ст. 201 КПК України,

ПРОШУ:

Змінити обвинуваченому *П. І. Б.* запобіжний захід із тримання під вартою на домашній арешт з 21:00 до 06:00 часу доби із покладенням на нього наступних обов'язків:

- не відлучатися із міста без дозволу суду;
- повідомляти суд про зміну свого місця проживання.

Дата:**ПІДПИС**